

סוגיות נבחרות במשפט התעבורה
ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

עלון בית הכנסת: "מורשת עדי"

בעריכת עו"ד אילן צ'בולבה

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

אקדמות מלין

מפעל עלון בית הכנסת: "מורשת עדי" הינו פרי רעיונו, יצירתו, עיבודו ועריכתו של עו"ד אילן צ'בולבה, מנאמני בית הכנסת, הי"ו. בעלון זה חברנו היקר אילן, פורס בפנינו מדי שבוע בשבוע צוהר מחכים בנושאים מגוונים מפרשת השבוע ומאירועים היסטוריים שקרו בתולדות עם ישראל בתקופות מקבילות.

הכללתו של העלון באתר זה, בהסכמתו של עורך העלון, עו"ד אילן צ'בולבה, מוסיפה ערך בל יסולא בפז ומעשירה את הקורא בידע רחב בנושאים מגוונים והכל מתוך עשייה מבורכת לטובת כל מי שירצה להרחיב את ידיעותיו בתולדות עם ישראל בארצו.

שיטת העריכה. העלונים השבועיים ייקובצו לקבצים חודשיים, כך שכל קובץ יכלול ארבעה עלונים מידי חודש בחודשו.

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 716 שבת ויצא ט בכסלו תשפג 3 דצמבר 2022

לע"נ יהושע בן אסתר נלב"ע ז' חשוון, חיים בן נעמי כ' תשרי, חיים בן יעקב א אדר, גילה פירחה בת גרציה י"ח תמוז, ברוריה בת חנה כ תמוז, חנה בת מסעודה כג בתמוז, תנצב"ה
 לרפואת: אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב, נעמה בת מירב, מירב בת מרים יהושע בן גבריאלה (גבי), זיוה ז'ולית בת חסיבה

הטובע בדברי הימים

כניסת שבת: 1604 צאת שבת 1712

ח' כסלו - ה'תרל"ב - נפטר רבי אהרן טברסקי מצ'רנוביל, האדמו"ר השלישי בשושלת צ'רנוביל ה'תרנ"ט - נפטר הרב יהונתן אליאשברג - רבן של פומפיאן, מריאמפולה ווולקוביסק, מעסקני חובבי ציון. ה'תשי"ב - נפטר רבי פינחס דוד הלוי הורוביץ מבוסטון ("הרבי מבוסטון") ה'תשי"ג - רבי דוד בורנשטיין מסוכטשוב נקרא על שם ספרו ה"חסדי דוד" ה'תשי"י - נוסד בית הגדי, מושב דתי בצפון הנגב. ה'תשכ"ד - נפטר מאיר ארגוב, ח"כ מטעם מפא"י ויושב ראש ועדת החוץ והביטחון ה'תשל"ט - נפטר גולדה מאיר ז"ל ראש הממשלה הרביעית. ה'תשמ"ו - ה-FBI עצר את ג'ונתן פולארד באשמת ריגול לטובת ישראל. ה'תשמ"ז - אלי ויזל (הרחבה תשע"ח) קבל את פרס נובל לשלום.

ט' כסלו - ה'תקפ"ח (28.11.1827) נפטר רבי דוב בר שניאורסון, זצ"ל, "האדמו"ר האמצעי" בחסידות חב"ד (הרחבה תשע"ו). ה'תרע"ה - נוסד הג'וינט, ועד הסיוע המיוחד של יהדות ארצות הברית. ה'תשל"א - עלה על הקרקע פצאל, מושב שיתופי בבקעת הירדן ה'תשל"ח - הביקור הרשמי ראשון של מנהיג ערבי בישראל, בו ביקר נשיא מצרים אנואר סאדאת בישראל ולמחרת נאם בכנסת. ה'תשס"ו - פרופסור ישראל אומן זכה בפרס נובל לכלכלה (אין פרס למתימטיקה ולכן מענק בכלכלה) על תרומתו לפתוח תורת המשחקים.

י' כסלו - ה'תקפ"ז - יום שחרורו ממאסר של אדמו"ר האמצעי, האדמו"ר השני של חסידי חב"ד, נחשב אחד מהמועדים של חסידי חב"ד. ה'תרצ"ד - נפטר הרב משה מרדכי אפשטיין זצ"ל, ראש ישיבת חברון ה'תשי"ד - נפטר הרב איסר זלמן מלצר זצ"ל, ראש ישיבת סלוצק, ראש ישיבת עץ חיים, ומחבר הספר "אבן האזל" על המשנה תורה לרמב"ם (הרחבה תשע"ט). ה'תשל"ח - אנואר סאדאת נאם בכנסת ה'תשל"ט (10 בדצמבר 1978) - פרס נובל לשלום הוענק במשותף, למנחם בגין ראש ממשלת ישראל ולאנואר סאדאת נשיא מצרים. ה'תשס"ה - נספה רפאל איתן, ז"ל, רמטכ"ל ושר בממשלות ישראל (הרחבה ראה בעלון תולדות תש"ע).

יא כסלו ה'תרצ"ב - נפטר הרב יחיא קאפח זצ"ל, מרבני תימן ומקים תנועת הדרדעים (הרחבה-תש"ע)
יב כסלו - מיוחס לתאריך סיום כתיבת התלמוד הבבלי (הרחבה תשפ"א) ה'של"ד - נפטר רבי שלמה לוריא - הידוע בכינויו המהרש"ל (הרחבה - תש"ע) ה'תר"א - נפטר רבי אברהם דב אוירבך מאוורוטש, מחבר ספר בת עין על התורה ה'תקנ"ז - נפטר רבי יצחק למפרונטי, מחבר האנציקלופדיה ההלכתית "פחד יצחק" ה'תשי"ו (1945) - החלו משפטי נירנברג.

יג כסלו ד'ר"ס - נפטר רב אבינא בר רב הונא (הרחבה תשפ"א) ראש ישיבת סורא ועורך התלמוד הבבלי, "רבינא האחרון" (איגרת רב שריא גאון). ה'תרפ"א - נפטר ר' ישראל טאוב, אדמו"ר מודז'ין הראשון, בעל ה"דברי ישראל ה'תרפ"ב - הוקם קיבוץ תל יוסף ע"י גדוד העבודה ה'תר"ל - תעלת סואץ נפתחה. ה'תשי"א - טבעה אניית המעפילים "סלבדור" ביים השיש ליד סיליבריה, בדרכה ארצה. 238 מ-352 נוסעיה טבעו (הרחבה תשע"ח) ה'תשי"ה - נפטר רבי שלום הדאיה, דיין ומקובל מחכמי ירושלים. מלחמת העולם השנייה: אלבניה משוחררת מן הכיבוש הגרמני. ה'תשל"ג - הרב שלמה גורן מפרסם את פסק דין האח והאחות ומאפשר את חתונתם של חנוך ומרים לנגר לבחירי לבם

יד כסלו - ה'תרפ"ט - רבי מנחם מנדל שניאורסון בא בברית הנישואים עם בתו של האדמו"ר הקודם מליובאוויטש, היה ליורשו לעתיד. ה'תשי"י - דוד בן-גוריון מכריז על ירושלים כעל בירת מדינת ישראל ה'תשכ"ט - השתלת לב ראשונה בישראל.

טז כסלו ג'תקפ"ח - נפטר רבי יהודה הנשיא, חותם המשנה. ה'תרפ"ג - מוקמת הסוכנות היהודית. ה'תשי"ג - אחד-עשר מנאשמי משפטי פראג (הרחבה תשעג) מוצאים להורג.

פרשת ויצא

הפרשה ה-7 בתורה וה-7 בחומש בראשית. הפרשה נכתבת ב-235 שורות בספר תורה ויש בה 1 פרשיות (מיקום 53), מתוכן 0 פרשיות פתוחות ו-1 סתומות. בפרשה יש 148 פסוקים (מיקום 6, 2021 מילים (מיקום 4) ו-7512 אותיות (מיקום 5). לפי ספר החינוך יש בפרשת ויצא 0 מצוות (מיקום 37), מתוכן 0 מצוות עשה (מיקום 34) ו-0 מצוות לא תעשה (מיקום 32). פרשת ויצא היא אחת משתי פרשות אשר מורכבות מפרשייה אחת בלבד. פרט לכך המילה האחרונה בפרשה מחנים הינה בגימטריה 148, מספר הפסוקים בפרשה הפרשה מתארת את קורות יעקב בחרן, מיום שיצא מארץ ישראל ועד שובו אליה. הפרשה כתובה כולה ברצף אחד מראשיתה ועד סופה, ללא חלוקה לפרשיות. הפרשה פותחת ומסתיימת באירועים דומים - יעקב רואה מלאכים על גבול ארץ ישראל. יעקב יוצא מבאר שבע ועוצר ללינת לילה בבית אל. שם הוא נרדם ורואה בחלום סולם העולה מן הארץ עד השמים ומלאכים עולים ויורדים בו. אלוהים מתגלה ליעקב ומבטיח לו שמירה בכל קורותיו וריבוי בנים. יעקב מתעורר, מכריז על

ויצא- מי יודע?

משה אוסי, <https://teman.org.il/content/9807>

1. רש"י כ"ח י"א - "ויפגע במקום" - שתיקן תפילת ערבית. המקובל הרב יצחק אבוהב מעיר ששלושת האבות - האות השנייה בשם רומזת על התפילה שתיקנו: אברהם יצחק, יעקב.
2. הן אצל אברהם (י"ג ט"ז) והן אצל יעקב (כ"ח י"ד) נמשלו ישראל כ, כי רק כאשר נהיה דבוקים כ יקויים בנו הפס': "ופרצת ימה" וכי'.
3. רש"י כ"ט א' - "וישא יעקב רגליו" - והרי הרגליים נשאו אותן? אלא משנתבשר בשורה טובה שהובטח ב, נשא את רגליו, ונעשה ללכת.
4. אמרו חז"ל: שלושה מאבותינו נזדמנה להם אשה ליד הבאר: יצחק, יעקב ו; ואשה נמשלה למים: "ש"תה מים מ ונוזלים מתוך " (משלי ה' ט"ו).
5. רש"י כ"ט ו' - ט' - מהו ההבדל בזמני הפועל בין "והנה רחל בתו בא"ה לבין "ורחל באה"?

6. רש"י כ"ט י"א – "ויבך" – מה הן שתי הסיבות לבכיו של יעקב?
7. אמנם קבענו במפורש תנאים, אך מי שם לב לדברים קטנים – באיזה ביטוי אנו דנים?
8. הימים הפכו לשנים בגלל בעלת הסימנים.
9. ראתה ושמעך כי נולדו השניים, ומקוֹןָּה שיילוֹוה אליה בינתיים.
10. רש"י כ"ט ל"ה – "הפעם אודה את ה' – מדוע הודתה לאה לה' דווקא עם הולדת הבן הרביעי?
11. ל' כ' – זבדני א-להים" – מה פירוש 'זבד טוב' ו'זבדני' עפ"י האונקלוס?
12. ל"א א' – "עשה את כל הכבוד הזה" – מהו 'כבוד' עפ"י האונקלוס וכן עפ"י נחום ב' י' ואילו בפרקי אבות ו' ג': אין כבוד אלא, שנאמר: "כבוד ינחלו" (משלי ג' ל"ה).
13. ל"א ד' – "ויקרא לרחל וללאה" – מדוע הקדים יעקב את רחל? ורואים זאת בפס' י"ד: " רחל ולאה", וכן ברות ד' י"א: "כרחל וכלאה אשר שתיהם...".
14. יום ולילה התרוצצתי בטבע, לא מנוחה אף לא רגע, לא בחוס הקיץ ולא בלילות הקרח; לא אכלתי זבח, ועוד שילמתי עבור הטבח, ובכלל – ע"י רמאי ממוחל שכרי קופח – מאילו פסוקים נרקח זה המשפט לבטח?
15. איזה פועל חוזר בפסוקים כ"ז מ"ג, ל"א כ"א ופס' בתחילת ההפטרה בהושע י"ב: בנבואתו זו מונה הושע את אשמת שומרון, מקום מושבו של שבט . ומה הקשר שלו לרחל?
למתקדמים:
1. כ"ח י"א – "ויפגע במקום" – מהו ההבדל בין פירושיהם של רש"י וספרנו?
2. כ"ח י"ב – הראב"ע מביא את דעתו של ר' שלמה אבן גבירול שאומר, כי הסולם הוא רמז ל העליונה, ומלאכי א להים הם מחשבות .
3. רש"י כ"ח י"ז – יעקב קרא ל"ים/ לביהמ"ק אברהם קראה , ויצחק קראה .
4. רש"י כ"ט ב' – לשם מה "האבן הגדולה על פי הבאר" ?
5. כ"ט ב' – ג' – הרמב"ן שואל: לשם מה סיפור האבן שעל פי הבאר והעדרים? ועונה: הבאר רומזת ל , וג' עדרי הצאן לשלושת ה , לרמז כי משם ישאבו רוח הקודש.
6. כ"ט ז' – ספרנו שואל: לשם מה מספרת התורה על פגישת יעקב עם הרועים? ועונה...
7. רש"י ל' י"ד – ה'דודאים' – א. כיצד נקראים בלשון ישמעאל (הערבית) ? ב. כיצד מכונה האהוב בשיר השירים? ג. באיזה כינוי כונה שלמה ע"י ה' (שמ"ב י"ב כ"ד)?
8. ל' ב' – חז"ל ראו קשר בין דברי יעקב לרחל: "התחת א להים " לבין דברי יוסף לאחיו: "התחת א-להים " ; דברים המצביעים על מגבלות האדם ויכולתו.
9. בעל הטורים ל' י"ד – בכל שמות השבטים אין האות ס' אלא ביוסף, מכאן שהוא שטנו של .
10. רש"י ל' ל"ב – לשה 'נקוד' יש טלאי ב וה , ואילו לשה 'יעקוד' טלאי לבן ב .
11. ל' ל"ז – מהו ההבדל בפירושיהם של רש"י והרס"ג (מובא בראב"ע) בשאלה איזה פרי מניב עץ הלז?
12. ל' מ"ב – "הצאן...העטופים...הקשורים" – רש"י מביא הסבר של מנחם (בן סרוק – בלשן ספרדי מהמאה ה-10) על מצב הצאן.
13. ל"א י"ט – "ותגנב רחל את התרפים" – מהו ההבדל בפירושי רש"י והראב"ע בדבר כוונת רחל בגנבת התרפים?
14. ל"א מ"ז – 'יגר שהדותא' הוא תרגום ארמי ל'גלעד'. שורש 'שהדותא' נמצא באיוב ט"ז י"ט: "בשמים וְשֶׁהָדִי במרומים". שורש זה עבר אל הערבית – מוסלמי הנהרג/המתאבד בפעולה למען מלחמת קודש הוא עַד לאמונה באסלאם, ונקרא .
15. ל"ב ב' – כתוב המלבי"ם: 'לאחר שנפרד יעקב מלבן השיג מדרגה גבוהה, ע"י שפגעו בו מלאכים בהקיץ, כמו שהיה

המקום "בית אלוהים", מציב מצבה לציון המאורע ונודר לעשר מעשר מכל רכוש. פגישת יעקב ורחל. יעקב מגיע לבאר שליד חרן, ולאחר דו-שיח קצר עם הרועים הוא פוגש את רחל, נושק לה ובוכה. הוא בא לבית רחל ופוגש את אביה, לבן הארמי. יעקב מציע לעבוד בשביל לבן שבע שנים בתמורה לכך שיישא את רחל לאישה. בתום שבע השנים נערך טקס חתונה, אולם לבן מרמה את יעקב ומשיא לו את לאה במקום את רחל. לאחר שבוע, יעקב נושא גם את רחל ומתחייב לעבוד שבע שנים נוספות. בעוד רחל נשארת עקרה, לאה יולדת ארבעה בנים בזה אחר זה: ראובן, שמעון, לוי ויהודה. היא קוראת להם בשמות המשקפים את צערה מכך שיעקב אוהב את רחל ולא אותה. רחל, שמצדה מקנאת באחותה על ילדיה, דורשת מיעקב "הבה לי בנים, ואם אין מתה אנוכי". יעקב משיב: "התחת אלוהים אני כי מנע ממך פרי בטן?" רחל מחליטה לתת את בלהה שפחתה ליעקב, וזו אכן יולדת שני בנים, דן ונפתלי. אחר כך נותנת גם לאה את שפחתה זלפה ליעקב, ואף היא יולדת שני בנים, גד ואשר. לאחר סכסוך נוסף בין רחל ללאה בעניין פרשת הדודאים יולדת לאה עוד שני בנים ובת, יששכר, זבולון ודינה. בסופו של דבר יולדת גם רחל בן, הוא יוסף. יעקב פונה ללבן ומבקש לקבל שכר על עבודתו. לבן מסכים להעניק ליעקב חלק מצאנו לפי מאפיינים שהוסכמו ביניהם, אך מסלק בלי ידיעת יעקב את הכבשים המדוברות מעדריו, ומרחיק אותן למקום אחר. יעקב מצדו משתמש בשיטות רבייה מיוחדות ומצליח לצאת ברכוש גדול. ייתכן שליעקב נתגלו עקרונות הגנטיקה המודרנית, ובאמצעותם ידע יעקב להגדיל את שיעור הוולדות בעלי התכונות המבוקשות. יעקב, שחש בהידרדרות היחסים בינו לבין אנשי בית לבן, ולאחר שמתגלה אליו מלאך בחלום ומורה לו לשוב ארצה, מתייעץ עם רחל ולאה ומחליט לעזוב את בית לבן. הוא עוזב בלי להודיע ללבן ובמקביל גונבת רחל את התרפים של אביה, ששימשו אותו לעבודת אלילים. לבן רודף אחרי יעקב ומשיג אותו בהר הגלעד, אולם מקבל אזהרה מפורשת מאלוהים שלא לפגוע ביעקב. הוא נוזף ביעקב על שעזב בלי להודיע ועל גניבת התרפים, ויעקב מציע לו לחפש את התרפים, ואף קובע כי מי שהתרפים ברשותו "לא יחיה". לבן מחפש, אולם רחל מצליחה להסתיר את התרפים והחיפוש מסתיים בלא תוצאות. בעקבות כך מתקומם יעקב ומטיח בלבן את עלבונו על היחס שזכה לו ועל שקריו של לבן. בסופו של דבר שניהם כורתים ברית שלא לפגוע אחד בשני. לבן עוזב, ויעקב מתכוון להיכנס לארץ ישראל. יעקב רואה מלאכים המלווים אותו, וקורא את שם המקום "מחנים".

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א

שבוע שעבר: א – מצוות שמירת כספים

השבוע: (ו) – ב – האיסור להימנע מלהלוות ומגמת המצווה

הזהירה התורה מאוד, שלא נימנע מלהלוות כסף לאנשים נאמנים לקראת שנת השמיטה. שהואיל והם אנשים שרגילים להחזיר את חובם בזמן, רוב הסיכויים שיצליחו להחזיר את חובם לפני תום השמיטה, ואין לחשוש יתר על המידה שמא לא יצליחו להחזיר את חובם והחוב יישמט. וזהו שנאמר (דברים טו, ט-ו): "הַשְּׁמִירָ לָךְ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְּלַיֵּל לְאָמֹר קָרַבָּה שְׁנַת הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה וְרָעָה עֵינֶיךָ בְּאַחִיד הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עֲלֶיךָ אֵל ה' וְיִהְיֶה בְּךָ חָטָא. וְתִתֵּן לוֹ וְלֹא יָרַע לְבָבְךָ בְּתַתֵּךְ לוֹ, כִּי בְּגִלְל הַדָּבָר הַזֶּה יִבְרָכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל מַשְׁלַח יָדֶיךָ". אמנם כאשר מבקש ההלוואה ידוע כאדם לא אמין, בכל השנים אין מצווה להלוות לו (ש"י ח"י"מ צו, ד). וקל וחומר שאין מצווה להלוות לו לקראת השמיטה, שכן המצווה היא להלוות ולא לתת מתנה. הרי שהמצווה היא להלוות לאנשים נאמנים שמסתבר שיחזירו את חובם, אלא שבכל הלוואה יש סיכון מסוים, שמא הלווה ייקלע לקשיים לא צפויים ולא יצליח לפרוע את חובו, ולסיכון הזה נצטוונו להיכנס כדי לקיים את מצוות ההלוואה. ואף לקראת השמיטה נצטוונו שלא להימנע מלהעניק הלוואות לאנשים נאמנים, למרות שאם לא יצליחו להחזיר עד סוף השמיטה, נצטרך לשומטן. בש"י ח"י"מ צו, ד, מבואר שכן שלא להלוות לאדם שאינו נאמן או לבזבזן שרגיל להוציא את כספו שלא לצורך. "וכשהמלווה מכיר את הלווה שהוא בעל מדה זו, מוטב שלא ללוותו ממה שילווחו ויצטרך לנגשו אח"כ ויעבור בכל פעם משום (שמות כב, כד): לא תהיה לו פְּנֵהוּ". וכן ביאר במנחת שלמה א, מז, א, לענין שמטה, שהאיסור להימנע מלהלוות לקראת שנת השמיטה הוא ללווים נאמנים שרגילים להחזיר הלוואות בזמן. אבל למי שאינו נאמן אין איסור, מפני שכאשר הוא נמנע מלהלוות לו, הוא בעצם נמנע מלתת לו מתנה. ועיין בפנים יפות טו, ד; וב"ח ח"י"מ סז, כ. מגמת המצווה

פרשת וירא

הרב אורי שרקי שליט"א, א. סיכום שיחה – (לא עבר את עריכת הרב) מתוך נפגשים בפרשה (שיחה עם אראל סג"ל) - מכון מאיר, תש"ע

מה פשר הסולם שמופיע בחלומו של יעקב?

הסולם מסמל את החיבור בין שמים לארץ. כאשר היהודי יוצא לחוצה לארץ, הוא יוצא לעולם שבו השמים והארץ נפרדים זה מזה, שכן כל עוד היה בארץ - השמים היו על הארץ, ואילו כשהוא יוצא לחוצה לארץ הוא רואה את הפער העצום בין האידיאלים שנמצאים בשמים לבין המציאות הארצית, והוא חולם על סולמות שיחברו ויגשרו על הפער הזה. ומצד האמת - "ויחלום, והנה סולם" (בראשית כ"ח, יב) - יעקב בעצמו הוא הסולם שתפקידו לחבר בין שמים לארץ, בכל מקום בו יהיה. כמו כן, המלאכים מתוארים כעולים ויורדים בסולם (ולא להפך), מפני שהמלאכים מסמלים את מחשבותיו של יעקב, האידיאלים שלו - שהם מן הסתם עולים לשמים אך גם יורדים אל הארץ, אל מימושם במציאות. כאן היהדות מחנכת אותנו לכך שהיא איננה דוגלת בספיריטואליזם, לאיזו נטיה לרוחניות קיצונית שנתקעת בשמים, אלא לתנועה בלתי פוסקת של עליה וירידה שמכוחה מתחברים העולמות.

בהקשר זה של הסולם, אם נעיין בהמשכו של פסוק י"ב נגלה דבר מעניין: מצד אחד נאמר "והנה סולם מוצב ארצה" - משמע מן האות ה' שבמילה "ארצה" שהסולם נמצא בשמים ומכוון כלפי הארץ, ומצד שני נאמר: "וראשו מגיע השמימה" - מכאן משמע שהסולם נמצא בארץ. פרופסור נהר היה נוהג לומר שלמעשה מתוארים כאן שני סולמות - האחד בשמים והאחר בארץ, ושניהם אינם נוגעים זה בזה. כדי לעבור מסולם לסולם - מן האימנטי לטרנסצנדנטי, על האדם לעבור מין דילוג, מין קפיצה, מין קרע פנימי שיש לעבור.

מדוע ה' מתגלה אל יעקב דווקא בחלום?

החלום מראה שיש השתקקות אל עולם שאיננו כמו העולם הזה, עולם טוב יותר. חלום הוא כמו סימן הניקוד חולם שנמצא מעל האות ורחוק ממנה. מי שמסוגל לחלום גם מסוגל לעבור את הגלות שהיא כשניה אחת ארוכה. אפשר לצאת מן הגלות (מן החלום, אם תרצו) רק כשיש לך לאן לצאת, אם יש לך עולם שאתה מצפה לו. וכמו החלום, הקיום שלנו בזמן הגלות עומד על הגבול שבין הנבואה (בארץ) לבין הארציות (בגולה). יחד עם זאת, דרך חלומו של יעקב נתגלה לנו שיש אפשרות במהלך ההיסטוריה לשרוד את הגלות, כאשר ה' אומר ליעקב בסוף החלום: "והשיבותיך אל האדמה הזאת" (בראשית כ"ח, טו). כלומר, הגלות מופיעה כאן גם כהכרח (כבריחה מפני הרודפים אותנו, מפני חטאינו וכדומה) וגם כמצב זמני; הגלות איננה יכולה להיות צורת הקיום של האומה היהודית, ארוכה ככל שתהיה - בסופו של דברם מקיצים מן החלום.

מדוע יעקב נדרש לצאת לגלות?

מלבד להסבר הפשוט של בריחה מעשו, יעקב צריך להתמודד עם העליונות המוסרית שהיתה לכאורה לעשו עליו, שכן עד כה עשו הופיע בתור האיש התמים שנבגד על ידי אחיו, ואילו יעקב הופיע כבוגד וכגונב הברכות. וכך, כאשר לבן נותן ליעקב את לאה ולא את רחל כפי שסוכם בטענה כי אין להשיא הצעירה לפני הבכירה - אין ליעקב מה להשיב לו, שכן לבן אומר "לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה" - ובעקיפין רומז לו לבן כי במקומו לא נהוג לפעול כפי שנהג יעקב כלפי עשו. לאור זאת, יעקב בעצם צריך לבוא ולהוכיח לעצמו ולעולם כולו את העליונות המוסרית שלו על עשו (שבאופן גלוי טרם נראתה), ואת זה הוא יעשה במהלך חייו המורכבים כל-כך. זהו החוט החורז באופן נסתר את כל סיפור לידת השבטים ואת כל חייו של יעקב אבינו.

מדוע יעקב פוגש את רחל דווקא על יד הבאר?

זוהי היציאה הראשונה של איש אחד בודד מעם ישראל אל אומות העולם. יעקב יוצא ורואה באר בשדה - כאשר באר מסמלת את מקור החיים. יעקב נוכח לגלות שמקורות החיים הללו סתומים - ישנה אבן גדולה על פי הבאר, וזאת משום

לסייע לעניים שלא הצליחו לשלם את חובם, שאחת לשבע שנים יוכלו להשתחרר מעול החובות שהשתכרו על צווארם. וקבעה התורה את זמן פקיעת החובות בתום השנה השביעית, כדי שיוכלו להתחיל מחדש את מחזור שבע השנים כשהם משוחררים מעול החובות. כיוון שמגמת המצווה היא לסייע לעניים, לווה שיש בידו אפשרות להחזיר את חובו לאחר השמיטה, למרות שמצד הדין הוא פטור, מצווה שישלם את הסכום שקיבל בהלוואה. והמשלם את דמי חובו למרות הפטור, רוח חכמים נוחה הימנו. ואם ניצל את שמיטת החוב ולא שילם, אין רוח חכמים נוחה הימנו והרי הוא נבל ברשות התורה. וכך יעשו, כשיבוא הלווה להחזיר את חובו, צריך המלווה לומר לו: "משמט אני את חובי ואינך חייב להחזירו ליי". ואם אמר הלווה: "אף על פי כן רצוני שתקבל ממני סכום זה במתנה" - יקבל ממנו. ואם הלווה לא אמר כן אלא רצה לתת את הכסף כהחזר חוב, אין רשות למלווה לקבלו. אבל מותר לו להסביר את ההלכה כדי שהלווה יבין שרק בדרך מתנה מותר למלווה לקבל את דמי החוב (משנה שביעית י, ט, משנה ראשונה שם; גיטין לו, ב; רמב"ם ט, כח; שו"ע סז, לו; אג"מ חו"מ ב, טו) נלענ"ד שכל שקרובים יותר לזמן השמיטה וסכום ההלוואה גדול יותר ומצבו של הלווה השתפר יותר, כך מצוותו גדולה יותר להחזיר את החוב למרות השמיטה. **בשבע הבא אי"ה: ב - האיסור להימנע מלהלוות ומגמת המצווה**

פיוט

פיוט למוצאי שבת המשותף לכל קהילות ישראל.
אָמַר ה' לְיַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
בָּחַר ה' בְּיַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
גָּאֵל ה' אֶת יַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
דָּרַךְ כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
הִבְאִים יִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
וַיִּרְדְּ מִיַּעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
זָכַר אֱלֹהִים [זאת] לְיַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
חֲדָתוֹת יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
טוֹבוֹ אוֹהֲלֵיךָ יַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
יורו מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
כִּי לֹא נִחַשׁ בְּיַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
לֹא הִבִּיט אֵין בְּיַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
מִי מָנָה עֲפָר יַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
נִשְׁבַּע ה' לְיַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
סָלַח נָא לַעֲוֹן יַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
עֲתָה הִשֵּׁב שָׁבוֹת יַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
פָּדָה ה' אֶת יַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
צוּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
קוֹל קוֹל יַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
רְנֵי וְשִׁמְחֵי לְיַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
שֵׁב ה' אֶת שָׁבוֹת יַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב
תִּתֵּן אֶמֶת לְיַעֲקֹב אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב

מורכב לפי סדר אי"ב מפסוקי המקרא בהם נזכר יעקב בהקשר של ברכה, גאולה וישועה. רבים מהשיבוצים לקוחים דווקא מדברי בלעם דברי הקללה שנהפכו לברכה. כל משפט בפיוט נחתם באמירה של עידוד - אל תירא עבדי יעקב - הן כפניה של האל לעם ישראל והן כאמירה של עם ישראל, היחיד והכלל, המעודד את עצמו לא להתייאש כלל.

מקורות המשובצים בפיוט:

וַאֲתָה אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב וְאֵל תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשֶׁעַךְ מִרְחוֹק וְאֵת יִרְעָדֶךָ מֵאֶרֶץ שְׂבִינִים וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁאֵן וְאֵין מִחֲרִיד **ירמיהו מו כז**
לָכוּ כֹה אָמַר יְהוָה אֵל בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אֲבְרָהָם לֹא עֲתָה יָבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עֲתָה פָּנָיו יִחְרָו. **ישעיהו כט כב**
כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לֵה' אֱלֹהֶיךָ בְּדָ בָחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה **דברים ז ו**
אֲרָאנוּ וְלֹא עֲתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קָרוֹב דָּרָךְ כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב וְקָם שִׁבְט מִיִּשְׂרָאֵל **במדבר כד יז**
הבאים ישרש יעקב יִצְחָק וּפְרָח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְנֵי תַבַּל תְּנוּבָה **ישעיהו כו ו**
וירד מיעקב והאבד שריד מעיר **במדבר כד יט**
זכר אלה יעקב וְיִשְׂרָאֵל כִּי עֲבָדֵי אֲתָה יִצְרָתֶיךָ עֲבָד לִי אֲתָה יִשְׂרָאֵל לֹא תִנְשָׁנִי **ישעיהו מד כא**

שטרם התאחדו כל הרועים - המסמלים את אומות העולם - בכדי לגול את האבן. אפשר ובמכוון הניחו אבן גדולה וכבדה על מנת שרק כשיתקבצו כולם יחד יוכלו לגול אותה - זאת משום שאין ביניהם אמון, אין שלום. ואז החל דו-שיח בין יעקב לרועים (בראשית כ"ט, ד ואילך): **"ויאמר להם יעקב: אחי"** - המסר הראשוני של עם ישראל אל אומות העולם הוא מסר אוניברסלי של אחוה. מתוך כך יעקב מסביר מה מקורה של אותה אחוה: **"מאין אתם"** - דעו כי כולכם נבראתם יש מאין ע"י ה', ולכן כולכם מחויבים להגיע לאחוה. תגובתם מאכזבת - **"מחרן אנחנו"**, מחרון אפו של בורא עולם באנו. כאשר יעקב רואה שהאחיזה של הטבע היא כה חזקה בתרבות של חרן, בלית ברירה הוא מנסה כיוון אחר: **"הידעתם את לבן בן נחור?"** - האם שמעתם על משפחתו של אברהם אבינו? **"ויאמרו: ידענו"** - התנ"ך מצוי אצלנו בתור ספר חשוב על גבי המדפים. **"ויאמר: השלום לו?"** - האם מה שקלטתם מתוך התנ"ך הוא מסר של שלום ואחוה? **"ויאמרו: שלום, והנה רחל בתו"** - כלומר, רחל בתו היא הנושאת בתוכה את המסורת של אברהם אבינו שעל ידה אפשר לתקן את העולם כולו. מכאן ואילך מעביר יעקב את כל הדיון שלו עם אומות העולם לדיון בינו לבין רחל, הוא מצליח לגול את האבן בעצמו, ובכך הוא מתחיל במילוי תפקידו בתור שליחה של האנושות כולה.

מדוע יעקב נושק לרחל?

אם נדייק, נראה שההתנהגות של יעקב בפגשו את רחל מחולקת לארבעה שלבים: ראשית הוא מגולל את האבן, לאחר מכן הוא משקה את צאן רחל, נושק לה ובוכה, ורק לאחר מכן הוא מספר לרחל מיהו והיא מיד בורחת אל בית אביה. באופן הגיוני, סדר הדברים היה צריך להיות אחר - ראשית יעקב היה צריך לספר לרחל מיהו ורק לאחר מכן יתר הדברים. לעניות דעתי המפתח נמצא בבכי של יעקב - שמתואר כמי שמנשק את רחל ומיד בוכה. המדרש מעיר שהרועים שישבו שם באותה שעה וראו את הנשיקה החלו לצחוק בתגובה לכך שאדם זר נשק לאישה הראשונה שפגש, וכתוצאה מצחוקם יעקב בכה. נשאלת השאלה - וכי יעקב לא יכל להסביר להם במה מדובר (שהם קרובי משפחה), ואז הנשיקה שלו לא היתה מעוררת צחוק? אלא, שיעקב כנראה ראה בדבר בחינת "מצוה הבאה לידי אל תחמיצנה"; שתי הנשמות הללו שנפגשות כאן - נשמות יעקב ורחל - יודעות שהן הולכות להקים עם שעל ידו יבוא תיקון העולם כולו, ולכן מוכרח להיות ביטוי של מימוש מיידי של ההתקשרות הזו ביניהן. אלא מאי, הדבר הזה סותר את ההכרה המוסרית השטחית של הרועים, ולכן הם צוחקים. אבל לא בגלל שהעולם מבקר אותנו על התנהגותנו אנו נמנע ממעשים שאנו יודעים (אולי יותר טוב מהאנושות) שהם הכרחיים כדי לתקן את העולם. כך אנו רואים גם היום כשצה"ל עושה פעולות שהוא יודע שהן נכונות, מוסריות והכרחיות, והחברה הישראלית מוכנה לספוג על כך את הביקורת של אומות העולם.

מדוע סידרה ההשגחה שיעקב ישא לאשה גם את לאה?

אני חושב שיש כאן המשך ישיר של כל התהליך שעבר יעקב עד כה: כאשר יעקב קנה מעשו את הבכורה, הוא רצה לקנות בנפשו משהו ששייך לעשו. לאחר מכן הוא מקבל את הברכה של עשו, וכעת הוא מקבל את האישה שהיתה ראויה לעשו (כפי שמביא רש"י בשם המדרש: **"שהיו הכל אומרים: שני בנים לרבקה, ושתי בנות ללבן - הגדולה לגדול והקטנה לקטן"** (רש"י בבראשית כ"ט, יז)). כלומר, יעקב צריך לאמץ במידה מסוימת מאפיינים של עשו - גם בתחום הזוגיות. מעבר לכך, יש הרבה מה ללמוד מכך לתחום של הפסיכולוגיה הפשוטה; אחד המדברים היותר קשים שעלינו כבני אדם להתמודד הוא המסוגלות לקחת אחריות על משהו גדול. הרבה יותר נוח להתמקד באינטימיות, בצרכים האישיים והפרטיים שלנו. כך גם יעקב "מרגיש בבית" עם רחל ומנהל עימה "בית של קטנטן", כאשר רחל היא "עקרת הבית". דווקא לאה - הראויה לעשו - זו שתכבוש את העולם, היא זו שיעקב צריך להתאמץ כדי לקנות את ליבה. לאה היא הדמות הפוריה, הדמות

מה טבו אהליך יעקב משפנתיד (ישראל) במדבר כד ה) יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל (דברים לג) כי לא נחש בניעקב ולא קסם בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל (במדבר כג כג)

לא הביט און בניעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו (במדבר כג כא)

מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל (במדבר כג י)

סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך (במדבר יד יט)

לכן כה אמר אדני אלהים עתה אשיב את שבות יעקב (חזקאל לט כה)

כי פדה ה' את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו (ירמיהו לא י)

אתה הוא

לא הביט און בניעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו (במדבר כג כא)

מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל (במדבר כג י)

סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך (במדבר יד יט)

לכן כה אמר אדני אלהים עתה אשיב את שבות יעקב (חזקאל לט כה)

כי פדה ה' את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו (ירמיהו לא י)

אתה הוא מלכי אלהים צוה ישועות יעקב (תתלים מד ה)

הקל קול יעקב (הידים ידי עשו) בראשית כז כב)

רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאם ה' (זכריה ב יד)

תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם) מיכה ז כ)

א מלכי אלהים צוה ישועות יעקב (תתלים מד ה)

הקל קול יעקב (הידים ידי עשו) בראשית כז כב)

רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאם ה' (זכריה ב יד)

תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם) מיכה ז כ)

מספר האגדה

מדרש בראשית רבה, פרשה טח, דרשות ו-יאמדרש בראשית רבה, פרשה טט, דרשה גתלמוד בבלי, מסכת חולין, דף צא, עמוד במדרש ילקוט שמעוני, בראשית, רמז קיט. "ויצא יעקב מבאר שבע" (בראשית כח, י) - וציאת הצדיק מן העיר עושה רשם. כל זמן שהצדיק בעיר - הוא זיוה, הוא שבחה, הוא הדרה; ויצא משם - פנה זיוה, פנה שבחה, פנה הדרה.

"ויילך תרנה" (שם) - כשהגיע יעקב לחרן, אמר: אפטר עברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ואני לא התפללתי!

כשנתן דעתו לחזור - קפצה לו הארץ;

מיד "ויפגע במקום" (שם, יא) כשהתפלל בקש לחזר, אמר הקדוש ברוך הוא: צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה? - מיד בא השמש. "כי בא השמש" (שם) - ככה השמש, מלמד שהשקיע הקדוש ברוך הוא לגל חמה שלא בעונתה, בשביל לדבר עם יעקב אבינו בצנעה.

משל לאוהבו של מלך שפא אצלו לפרקים, אמר המלך: פבו הנרות, פבו הפנסים, שאני מבקש לדבר עם אוהבי בצנעה.

"ויקח מאבני המקום" (שם) -

עשאן כמין מרזב ונתן תחת ראשו, שהיה מתירא מן החיות.

התחילו האבנים מריבות אלו עם אלו;

זו אומרת: עלי ניח צדיק זה ראשו, וזו אומרת: עלי ניח צדיק זה ראשו -

נבלעו פלן באחת. וזהו שנאמר: "ויקח את האבן אשר שם מראשתיו" (שם, יח).

"ויחלם... והנה מלאכי אלהים עלים וירדום" (שם, יב) -

הראה הקדוש ברוך הוא ליעקב שרי ארבע מלכיות עולים וירדום.

"והנה ה' נצב עליו" (שם, יג) - אמר ר' שמעון בן לקיש: אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו: פאדם שמניף במניפה על בנו.

אמר ר' אבהו: משל לכן מלכים שהיה ישן בעריסה,

היו זבובים שוכנים עליו, וכן שפאה מינקתו שחה עליו, וברחו מעליו. כך בתחלה "והנה מלאכי אלהים עלים וירדום בו", פנו שנתגלה עליו הקדוש ברוך הוא ברחו מעליו.

אין אפוד ותרפים

יהודה איזנברג

הושע מדגים בחיי את גורל עם ישראל. הוא לוקח אישה אהובת רע ומנאפת, בדיוק כמו שה' לקח את בני ישראל. והוא משלם לה את מחירה: חמשה עשר כסף, וחומר שעורים, ולתך שעורים. וההסכם ביניהם צריך לשקף את היחסים שבין ה' לישראל: ימים רבים תשבי לי, לא תזני ולא תהיי לאיש, וגם אני אליך. והנמשל: ישראל לא יגוד באלהיו, וגם אלהים לא ייקח לו עם אחר - כפי שכמעט קרה לאחר

שראוויה לגדולה עתידית - ממנה תצאנה הכהונה והמלכות לישראל. בין יעקב ללאה יש אתגר של בנית זוגיות שתביא לגדלות ולאחריות על גורל העולם. לאור כל זאת, הכרחי היה שיעקב יעבור גם את המהפך הזה - המעבר מקטנות לגדלות. **מה מסתתר מאחורי התזמון של יעקב לעזוב את בית לבן?**

כל אימת שרחל לא מצליחה ללדת - יעקב מרגיש שהוא לא יכול לצאת מבית לבן. רש"י מסביר שמשנולד שטנו של עשו - אז יעקב יכל לפנות אל לבן ולבקש שישלח אותו בחזרה למקומו ולארצו. בהולדת יוסף יש משהו שנותן ליעקב את הרגשת הביטחון שהוא יכול להתעמת עם עשו. וזאת כיצד? אנו רואים שעשו הוא הבכור שטוען לעליונות של הבכורה. עד כה, הבכורה שימשה ככלי להריגת האח הצעיד - כך עשה קין, וכך רצו לעשות ישמעאל ועשו ליצחק וליעקב בהתאמה. בסופו של דבר הבכורה שימשה עד אותה שעה לרעה, ויעקב ניצב בפני האתגר להביא לעולם בכור אולטימטיבי שלא ירצה להרוג את אחיו. ונראה שקשה היה שהדבר יעשה בבת אחת, ולכן הוא נעשה באופן הדרגתי - דרך הולדת ארבעה בכורות (כשהאחרון מביניהם הוא יוסף). וכך, שמו של יוסף ניתן לו בצפייה שיהיה לו אח קטן נוסף מאביו ומאמו, ורק אז יעקב מרגיש שהעליונות המוסרית שלו על עשו הושגה והוא יכול לצאת לדרך חדשה.

האם בני השפחות פחותים בחשיבותם מבני האמהות?
לכל אחד משבטי י-ה יש יעוד משלו. הטעות היא למדוד אנשים ביחס ליעוד של מישהו אחר. לכל אחד מאיתנו יש יעוד שאיש לא יכול למלא במקומו, אני-אני ואתה-אתה. כך למשל מצאנו שבימי השבטים שבט יהודה לא יכול היה לנהל מלחמת גרילה עם הפלישתים, ודוקא שבט דן - הנושך עקבי סוס - יכול גם יכול להם בדמותו של שמשון הגיבור, ולא מצאנו אצל שמשון תסכול מכך שהוא לא צאצא של שבט יהודה, להפך.

מדוע יעקב בורח מבית לבן?
הבריחה של יעקב היא על רקע ניסיון של שואה, כפי שאנו אומרים בהגדה של פסח: **"ביקש לבן לעקור את הכל"**. ברגע אחד לבן התהפך ורצה להרוג את כל יוצאי חלציו. הכיצד? יש לראות את הדברים על רקע היריבות העתיקה בין שני ענקי הרוח - אברהם ונחור; אברהם היה מי שגרס (בעקבות ההתגלות של ה' אליו) שצריך לעלות לארץ ישראל, להעמיד גוי גדול ומתוך כך להקרין על העולם כולו, בעוד שנחור סבר שצריך להקים בחרן קהילות-קהילות שתשפענה על סביבתן (משהו מעין הקוסמופוליטיות היהודית). כאשר יעקב בורח אל לבן הוא בעצם מצדיק את השיטה של נחור - כי הוא מצא מפלט באותן 'קהילות' שבגולה, ולכן לבן מקבלו בשמחה. כשיעקב מצליח ורוצה לחזור בארץ ישראל, באותה שעה לבן רואה בו איום קיומי על כל השקפת עולמו של נחור ומבקש להורגו. יעקב חש בדבר ומבין שהגיעה השעה לברוח מבית לבן. על רקע הדברים האלו נבין גם מה משמעות גניבת התרפים על ידי רחל: בעת העתיקה, אותם אנשים שהחזיקו תרפים לא היו אנשים פרימיטיביים ובורים, אלא היו אלה אנשים שביטאו בתרפים שלהם את האינטואיציה שלהם לכך שיש משמעות למעשיהם במהלך ההיסטוריה. בכך שרחל גונבת את התרפים היא בעצם מצהירה שתפקידו של בית לבן (ונחור) בהיסטוריה תם, ולכן לבן היה כה להוט למצוא אותם. מעשה של רחל, אם כן, הוא המשך ישיר לפעולתו של יעקב אבינו בעזבו את בית לבן.

האם ישנה משמעות מיוחדת לברית עם לבן בגלעד?
אפשר לומר שבגלעד עם ישראל נולד (כאומה), כי זהו המקום הראשון שבו יעקב כורת ברית לאומית עם אומה אחרת. נשים לב לכך שלבן קורא למקום בלשון ארמית ("ייגר סהדותאי") ויעקב בלשון עברית ("גלעד"), ואין זה מקרי; גם את ההגדה של פסח אנו פותחים בארמית: **"הא לחמא עניא"**, וחותמים בעברית **"לשנה הבאה בירושלים הבנויה"**, זאת משום שהמעבר בין הארמית לעברית מסמל את המעבר מן הגלות לגאולה. היכולת לשנות שיח - לעבור משפה מושאלת לשפה העצמית שלנו - היא ביטוי ליכולת שלנו לצאת מן הגלות. כך גם בגאולה האחרונה, תחית השפה העברית ארעה בסמוך

חטא העגל, כאשר נאמר למשה: **"ועתה הניחה לי, ויחר אפי בהם ואכלם, ואעשה אותך לגוי גדול"** (שמות לב ז). בתיאור התקופה בה לא תהיה האישיה לאיש, או בנמשל: לא יתקשר ישראל לאל אחר, מתוארת הבדידות של העם: **"כי ימים רבים ישבו בני ישראל, אין מלך ואין שר ואין זבח ואין מצבה, ואין אפוד ותרפים"**. [הושע ג ד].

ננסה להבין מהם התרפים, שבני ישראל ימנעו משימוש בהם. הם רודפים אחרינו משחר היסטוריה, ותשובה ברורה להסביר מהם - אין. פגישה ראשונה לנו עם תרפים כאשר רחל גונבת את התרפים אשר לאביה. לבן מחפש את התרפים, ושואל **"למה גנבת את אלוהי"** [בראשית לא ל]. יש כאן משמעות מאגית של התרפים, הם אלוהי לבן מצד אחד, אבל אפשר לגנוב אותם. רמב"ן, לבראשית פרק לא פסוק יט מסביר: ואפשר כי היו ללבן לעבודה זרה כאשר אמר למה גנבת את אלהי, אבל לא היו כל התרפים נעבדים, כי איך תמצא עבודה זרה בבית אדונינו דוד? (ענין שמואל א יט ג). רמב"ן מתכוון לתרפים ששמה מיכל במיטת דוד, כאשר באו להרגו. ממשד: והקרוב מה שאומרים שהם כלים לקבל השעות, ויקסמו בהם לדעת עתידות. והמלה נגזרת מלשון רפה ידים (שם ב יז ב), נרפים אתם נרפים (שמות ה יז). יקראו אותם "תרפים" לרמוז בשם כי דבורם כמו נבואה רפה, תבוא ברוב, ותכזב לעתים רחוקות, כמו שאמרו (זכריה י א) **"כי התרפים דברו און"**. והנה יעשו אותם קטני אמנה להם לאלהים, לא ישאלו בשם הנכבד ולא יתפללו אליו, רק כל מעשיהם בקסמים אשר יגידו להם התרפים.

יש כאן הסבר מעניין: התרפים הם מעין שעון. אנו רואים את השעון ככלי שאין לו משמעות מעבר למדידת הזמן, אבל הקדמונים ראו בו משהו מורכב יותר. נזכר בבלעם, שידע לכוון דעת עליון, והמדרשים המפרשים שידע לכוון את השעה שאם מקללים בה - הקללה אמנם גורמת נזק. אך למה להרחיק נדוד: אם נפתח את מדור ההורסקופ של העיתונים, נמצא כי יש משמעות מאגית לזמן שאדם נולד בו. אמונה טפלה זו של מדור ההורסקופ, הייתה בווריאציה אחרת נחלתו של לבן אבי רחל, שחיפש את אלהיו שנגנבו.

והתרפים חוזרים ומופיעים כאשר ישראל נכנסו לארץ. בסוף ספר שופטים מופיע סיפורו של מיכה, שעשה לו אפוד ותרפים. ורמב"ן ממשיך להסביר את התרפים האלה, שהם כבר על רקע עבודת האלקים במשכן: וכתוב (שופטים יז ה) והאיש מיכה לו בית אלהים ויעש אפוד ותרפים, ושם כתוב (יה ה) שאל נא באלהים ונדעה התצליח דרכינו, כי בתרפים היו שואלים. וכן היה העניין בישראל באפוד, כי אחרי אשר הורגלו באפוד הקדש, עשו כדמותו, והיו שואלים בו ומאמינים בדבריו ותועים אחריו, גם בחוליים לא ידרשו את ה' כי אם בהם. וזה טעם ויעש אותו גזעון לאפוד ויצג אותו בעירו בעפרה ויזנו כל ישראל אחריו שם ויהי לגדעון ולביתו למוקש (שופטים ח כז), כי סרו מאחרי ה': מתיאור זה אין אנו יכולים להסיק אם אמנם יכלו התרפים למסור את העתידות, או שהם היו כלי פולחן, שבני אדם עבדו להם, והם לא הגיבו. דברי רמב"ן ש"דבורם כמו נבואה רפה, תבוא ברוב, ותכזב לעתים רחוקות", מרמזים על קשר שיש לתרפים עם העולם הרוחני. אבל הקשר לא היה קבוע, לא היה מלא, ועל כן רק לרוב הצליחו להנבא. בדרך אגב, רמב"ן מתאר מתנבאים אלה במקומות נוספים, כעובדה מוכרת: הם מוסרים נבואות, אלא שאין הם נביאים כי נבואתם מתממשת רק לרוב, ויש להם טעויות רבות. גישה אחרת לתרפים מצויה בפירושו של רש"י. וכך מתאר אותם רש"י: **"רש"י מלכים ב פרק כג פסוק כד התרפים - צורות שמדברים ע"י כשפים, והעושה אותן צריך לכוון שעה אחת בשנה ושנה אחת ראויה לכך: רש"י יחזקאל פרק כא פסוק כו שאל בתרפים - דמות שמדבר במכשפות ויש שעה שמכוונת שאם עושהו באותה שעה יש בו דבור לעולם: לפי פירושו זה, התרפים הם מעשי כשפים רגילים. האם מעשי הכשפים מסוגלים לשנות את מציאות החיים, או גללות עתידות, או לגרום לאדם נזק או תועלת - בזאת אין רש"י עוסק. מה שאתה חושב על כשפים בדרך כלל, אתה רשאי לחשוב על התרפים. בעיקרון - תרפים הם מעשי כשפים."**

רד"ק מסביר את תופעת התרפים בדרך שונה: **"רד"ק שופטים פרק יח פסוק ה וענין התרפים, יש אומרים כי הוא כלי נחושת העשוי לדעת חלקי השעות, וישפטו בהם על דרך המזלות. והם הוברי שמים. ויש אומרים, כי יש כוח בחכמי המזלות לעשות צורה בשעות ידועות,**

ליציאתנו מן הגלות.

לדמותו של רבי יהודה הנשיא.

ותדבר הצורה ההיא. כי הנה כתוב "כי התרפים דברו אוין". והנה אין זה הפסוק ראה, כי רצה לומר 'בעלי התרפים'. והחכם רבי אברהם אבן עזרא כתב, כי הקרוב אליו כי התרפים הם על צורות בן אדם, והיא עשויה לקבל כוח העליונים. והעד שהתרפים כן, התרפים ששמה מיכל בת שאול במיטה, עד שחשבו שומרי הבית שהוא דוד: שלשה הסברים הסביר רד"ק:

(1) התרפים הם מערכת היכולה לקבוע את ההורסקופ של האדם;
(2) התרפים הם דמות שהוברי השמים עושים אותה, והיא מסוגלת לדבר לבני אדם. (פירוש זה אינו מקובל על רד"ק.)

(3) פירושו של אבן עזרא: התרפים הם צורת אדם, המסוגלת לקבל כוח העליונים. מה משמעות כוח זה, אין אבן עזרא מסביר, אבל דבריו משתלבים בגישה הכללית האומרת כי יש אפשרות להתקשר לכוחות העליונים, ולזכות לנבואה במקרה הטוב, או לידעת עתידות חלקית, במקרה של התקשרות אל כוחות שליליים, כוחות הרע.

אחרון הפרשנים שנביא במסגרת זו, הוא רלב"ג. רלב"ג היה פילוסוף אריסטוטלי. על פי גישתו נבואה היא דבר יוצא דופן, שהרי לפי מדבר עם בני אדם. רלב"ג כפרשן מקרא, מתאר את הנבואה ואת הקשר שבין האדם לאלהיו, אבל אינו מוכן להרחיב תופעה זו יותר מן ההכרח. ועל כן הוא מתאר את התרפים כהתקשרות של האדם עם כוחות עליונים, אבל ההתקשרות היא בעצם קשר של הדמיון עם עולמות רחוקים. וקשר כזה הרי מוכר לנו, ואין בו דבר יוצא דופן.

הנה דבריו רלב"ג שמואל א פרק טו פסוק כג: התרפים הוא דבר מעורר הכוח הדמיוני, בהתעוררותו ידמה קצת דברים צודקים, כמו העניין בחלומות הצודקים, והרבה דברים כוזבים ידמה עימהם. ויגיע לו דמוי הדברים הצודקים משפע עליוני יגיע אל הדמיון בעת היותו מתבודד... ויתערבו אלו הדמיונות בדמויים הצודקים. ויהיה זה סבה לכזב המגיע בה דעה ההיא. הכוח המדמה, הוא כוח הדמיון, נחשב בתורות הנפש של העולם העתיק ככוח מרכזי בנפשו של האדם.

היכולת של אדם לראות בעיני רוחו דברים שאינם נמצאים לפניו נחשבה לתופעה חשובה בכוחות הנפש. תכונה זו היא תכונת היסוד של הנביא, הרואה בעיני רוחו את הדברים שיהיו, או שנאמרים לו, בעוד שאין לפניו שום דבר פיזי אותו הוא רואה. כוח הדמיון של בני אדם,

כאשר אין הוא נבואה, הוא ככל הדמיונות העוברים בנפשנו: חלקם מתאמתים, וחלקם לא. ורלב"ג ממשיר: ולזה אמר: הנביא אשר אתו חלום ידבר אתו חלום וגוי מה לתבן את הבר נאם ה' כי ההודעה המגיעת באמצעות אלו הדמיונות, תדמה לבר הבלתי נקי מהתבן, מצד הכוזב המתערב בה, מהצד שבארנו. ולזה הוא מבואר שאין לגרוע ממצות השם ית', ולא להוסיף עליה, כי תיפסד הכוונה אשר בעבורה הייתה המצווה ההיא.

נסכם: שלשה פירושים מצאנו בדבר התרפים: הם עבודה זרה, כפי שהיו בבית לבן. הם אולי כלי המראה את ההורסקופ, על פיו ניתן לנחש את העתידות. הם יכולים גם להיות קשר שבין האדם לכוחות העליונים, ובכך הם מביאים לו אינפורמציה, שחלקה נכון. והם גם יכולים להיות כוח דמיון מפותח, הרואה דברים שאינם קיימים בפועל, ובכך יכול לעיתים לתאר דברי אמת, אבל לרוב נשאר בתחום הפנטזיה, ללא ביסוס עובדתי וללא אימות.

שאלה של רכוש

הרב יואל בן נון שליט"א

רחל לא גילתה ליעקב על גנבת התרפים והמחיר הנורא נקבע בגזרתה של יעקב: "עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה" (לא, לב). בפרשה הבאה נקרא על מותה הטרגי של רחל בהולדת בנימין.

למה גנבה רחל את התרפים? המאבק בין יעקב ללבן הוא על הרכוש שיצא מבית לבן, ועל כן נראה שהתרפים הם חלק מהמאבק. אכן, באחת התעודות הקדומות שנמצאו בעיר נוזי (במזרח ארם נהריים) נכתב שאם בן מאומץ יעבוד את אביו המאמץ ויחשב יורש על פי נוהג או חוזה, אם ייוולד בן טבעי יתחלקו בשווה, אבל הבן הטבעי יקבל את האלים של הולדתו. משמעות החוזה מנוזי לדעת חוקרים חשובים היא שהבן הטבעי יקבל את האלים של הבית, ובכך יהיה הוא אדון המשפחה והרכוש כולו. חוקרים אלו הסבירו על פי זה שגנבת התרפים נועדה למנוע מלבן להוכיח את אדנותו ולקחת מהם את הרכוש. אמנם היו חוקרים שחלקו על פירוש זה, אבל ההקשר של הפרשה מוכיח שהשאלה שעל הפרק היא אכן שאלת הרכוש – האם הוא באמת של יעקב או שהכול שייך ללבן. רחל ולאה אמרו ליעקב:

"רבינו הקדוש" היה תנא בדור החמישי, נשיא הסנהדרין ועורך המשנה, נצר למשפחת הלל הזקן וחותם תקופת התנאים. לפי מסורת חז"ל, נולד בתקופת גזירות השמד של אדריאנוס לאחר מרד בר כוכבא, בין השנים 135 ל-137 לספירה. מנערותו למד מפי רבי שמעון בר יוחאי, רבי יהודה בר אילעי, רבי אלעזר בן שמעון ומפי אביו, רבן שמעון בן גמליאל. נפטר בסביבות שנת 220. חי בטבריה, בציפורי (בה נפטר) ובבית שערים (בה נקבר). ט"ו בכסלו הוא יום פטירתו של ר' יהודה הנשיא. קצר המקום מתאורו. תחת זאת הנה 10 פרטים ממדרשים:

1. רבי יהודה הנשיא, שזכה לכינוי המקוצר "רבינו הקדוש", נקרא "נשיא" בזמן שהותו בארץ ישראל ו"רבי" בזמן היותו בבבל.

2. לפי הנמסר לנו מחז"ל, נולד רבי יהודה הנשיא בין השנים 135 ל-137 לספירה, בתקופת גזירות השמד של אדריאנוס, מעט לאחר מרד בר כוכבא.

3. בנערותו למד, בין היתר, מפי רבי שמעון בר יוחאי (מתברר הזוהר) ומפי אביו, רבן שמעון בן גמליאל. כבר בהיותו בן שלושים נתמנה רבי יהודה לנשיא הסנהדרין.

4. רבי יהודה שלט במספר שפות, ביניהן ארמית, עברית, יוונית, רומית וסורית. הוא דיבר יוונית, שהייתה אז שפת החכמים וגדולי המדינה, והתנגד ללשון הסורית המדוברת בין ההמונים. בביתו, לעומת זאת, הקפיד על דיבור בלשון הקודש. מסופר על השפחה בביתו ששלטה במכמני הלשון העברית, עד כדי כך שחכמים למדו ממנה פירושן של מלים שלא הכירו מן ההלכה ומן המקרא.

5. המפעל המרכזי והחשוב ביותר של רבי יהודה הינו כמובן עריכת התורה שבעל פה – הלא היא המשנה – וחתימתה הסופית. המשנה חולקה על ידו לנושאי אב ("סדר"), וביחד לששת סדרי משנה: זרעים, מועד, נשים, נזיקין, קדשים וטהרות.

6. מעבר לצדקותו הגדולה, נודע רבי יהודה בעושרו כמאמר התלמוד "תורה וגדולה במקום אחד". הוא תמך בבתי המדרש ובתלמידי חכמים והיה ידוע בנדבנותו. בימיו נוספו על נכסי בית הנשיאות שטחים רבים בעמק יזרעאל, בגולן וכנראה אף בעמק הירדן שם גידלו את פרי האפרסמון היקר, ממנו הפיקו בשמים ומרקחות רפואה. לתוצרת הזיתים, היינות והבשמים של בית רבי נוספו גם מינים משובחים לתעשייה וליצוא כגון פשתן לאריגה ודגים. למרות עושרו הרב, והפאר והשררה שנהג כלפי חוץ, כלפי עצמו נהג רבי בהסתפקות במועט ובסגפנות.

7. מעבר לקשריו המצוינים עם שלטונות רומי, מסופר כי רבי יהודה היה בקשר מצוין גם עם אנטונינוס קיסר* ונשאלת השאלה איך ולמה. מסתבר שהקשרים החלו עוד מאמהותיהם של השניים שהיו מיוודות מאוד. המדרש מספר על כך ששניהן ילדו באותו הזמן - זו את יהודה וזו את אנטונינוס. באותו זמן ממש הייתה גזירה של מלכות רומי על עם ישראל

שלא ימולו את הבנים, ומי שימול את בנו יומת. רבן שמעון בן גמליאל, אביו של רבי יהודה הנשיא, החליט למול את בנו בכל זאת, ועשה זאת בסתר. השר של אותה העיר שמע על כך, והלשין עליו אצל המלך. בהמשך לידיעה זו ציווה המלך להביא אליו את רבן שמעון בן גמליאל ובנו, כדי להיווכח באמיתות ההלשנה. הוריו של יהודה התינוק יצאו לכיוון חצר המלך, אך בדרך נכנסו לבית הוריו של אנטונינוס, ואמו הציעה להשאיר את בן חברתה המהולל בביתה ולקחת לקיסר את בנה התינוק - אנטונינוס. לאחר ההחלפה, בכה אנטונינוס והרבנית הניקה אותו. כשנקראו רבן שמעון ואשתו לחדר המלך ונשאלו מדוע עברו על גזירתו ענה רבן שמעון למלך שייקח נא את הילד ויבדוק האם הוא מהול. בדק המלך את הילד וראה כי הוא ערל גמור. המלך כעס על שר העיר שרימה אותו, ולחינם הטריח את רבן שמעון להגיע אליו. שר העיר הומת בתליה עפ"י צו המלך, ורבן שמעון קיבל את פיצויו בביטול הגזירה. כך בעצם, בזכות אנטונינוס, ניצל יהודה התינוק ממוות.

8. הקרבה הגדולה בין השניים באה לידי ביטוי בקשר נפשי שהתבטא בשיחותיהם המרובות על אמונה, דת, הלכה ומלכות, ובקשר פיזי - אך נסתר מן העין: בין בתייהם נחפרה מנהרה תת קרקעית שהובילה מביתו של הקיסר לביתו של רבי יהודה. בסופו של דבר החליט אנטונינוס להתגייר, ואף עבר ברית מילה. ב-17 שנות חייו האחרונות חי רבי יהודה בציפורי, כשבשנים האחרונות לחייו חלה במחלה קשה ונפטר בשנת 224 למנינם.

פרפראות לפרשה

פרשת ויצא היא סתומה, משום שיעקב ברח מלבן בהחבא. ועוד טעם שכאן הוא התחלת בנין כלל ישראל, וכל קיום כלל ישראל הוא סתום, איך שאחרי כל כך הרבה שנות גלות הם עדיין חיים וקיימים, וזה רק משום שהקב"ה מצילנו מידם.

18 פעמים כתוב בתורה **אברהם יצחק יעקב** וזה אחד מן הטעמים שתקנו להתפלל תפילת שמונה עשרה (ירושלמי).

סולם גימטריה 136 וכן **צום** 136 וכן **קול** וכן **ממון** שעל ידי כל אלו יכולים לעלות **בסולם** של מעלות התורה והיראה.

ויצא - אני יודע!

1. בוקר, צהריים, ערב 2. כעפר הארץ 3. שמירה, לבן, קל 4. משה, בורך, בארך 5. באה - בהווה, באה - בעבר 6. א. על שאינה נכנסת עמו לקבורה ב. על שבא בידיים ריקות 7. "ברחל בתך הקטנה" - כ"ט י"ח 8. "ויהיו בעיניו כימים אחדים" - כ"ט כ"א 9. ראובן, שמעון ולוי 10. כי נטלה יותר מחלקה 11. חלק טוב, יהיה מדורו - משפנו - אצלי (מכאן הטקס 'צָבַד הבת' - ולא בריתה!) 12. נכסים, כסף וזהב, תורה, חכמים 13. כי רחל היתה עיקר הבית, ותען, בנו 14. מפרק ל"א פסוקים ל"ח - מ"א 15. לברוך, אפרים - נכדה של רחל
- למתקדמים**: 1. רש"י - הר המוריה, ספורנו - מקום ללינת אורחים 2. נשמה, החכמה 3. בית אל, הר, שדה 4. שלא יפול אדם ושלא ישאבו נוכרים 5. לבית המקדש, הרגלים 6. לציין שהצדיק מתריע על עוול גם אצל הנוכרים 7. יסמין, דוד, ידידיה 8. אנכי, אני 9. עשו 10. בראש ('נקוד' משרש 'קדקד') ובצוואר; ברגליים ('עקוד' ממקום ה'עקידה', הקשירה 11. רש"י - אגוזים; הרס"ג - שקדים, עפ"י הערבית - לוז 12. העטופים - מתעטפות בצמר ואינן מתייחמות; הקשורים - מתקשרות מהר כדי להתייחס 13. רש"י - כדי להפריש את אביה מע"ז; ראבי"ע - פחדה שאביה יאתר אותם ע"י התרפים 14. עדי, שהיד 15. אברהם 16. אכילה משותפת של בעלי הברית, באשר היא מקרבת (הלחם - 'מלחים' - מחבר והקרבת - מקרב) ונותנת תוקף להסכם.

ספור לשבת

פעם יצא הרב אליהו זצ"ל מבית-הכנסת לאחר התפילה, וכמו תמיד, המוני מתפללים הקיפו אותו בשאלות שונות שחיכו עד לרגע זה כדי לקבל תשובות ישירות מפיו הקדוש. הן שלי היה אז בגיל שלוש, והוא הצטופף יחד עם כל האנשים שסבבו את הרב, כי רצה לקבל ממנו ברכה. מה עשה? עמד מול הרב במסלול ההליכה שלו. אבל הרב, שענה באותה שעה תשובה לאחד השואלים, לא שם לב ולא בירך את הילד. הילד הקטן לא אמר נואש, עקף את הרב ואת כל האנשים, נעמד לפני הרב וצעק: "הרב, לא ברכת אותי!". כל האנשים התחילו לצחוק. אך הרב נעשה רציני ואמר: "אתם צוחקים, אבל אני בוכה, איך לא שמת לב?". (הרב אריאל פרגון, ראש ישיבת "מעלה אפרים")

הרב אליהו זצ"ל היה מסתיר מאוד את כוחו המיוחד לראות נסתרות ולצפות פני העתיד. זה לא היה מתגלה אלא במקרים מיוחדים. אחד מהמקרים היה המקרה הבא שהייתי עד לו ממש. זה קרה על רקע הדרכתו של הרב לא לנסוע לחו"ל לטיולים או לסיורים כלשהם, אלא רק כאשר הנסיעה היא לצורך או לשם הציבור, וגם אז יש לשאול שאלת חכם. לא תכננתי לנסוע לחו"ל. אבל פעם אחת, אשתי ואני היינו חייבים לנסוע. נולד לנו נכד בחו"ל, ולפני רכישת הכרטיס שאלתי את הרב האם אוכל לנסוע לברית המילה. תשובתו של הרב הייתה: אשתך תיסע, ואתה תישאר בארץ. לא כל כך הבנתי את ההבדל. אם מותר - מותר גם לי. ואם אסור - אסור גם לאשתי. אבל השניים הרבות שלנו עם הרב לימדו אותנו לדעת שהוא לפעמים יודע דברים שלא ידועים לנו. עשינו כדבריו. אשתי נסעה לברית, שהייתה ביום חמישי בשבוע, ולבי כמובן היה אתה ועם הנכד החדש שנולד לנו לחיים טובים ולשלום. כעבור יומיים הבנתי בדיוק למה הרב אמר מה שאמר. אמי, עליה השלום, נפטרה בשבת. אם הייתי נוסע לברית ביום חמישי, לא הייתי יכול להיות בעת פטירתה ובקבורתה של אמי. אולי היו רוצים להמתין עם הקבורה עד שאחזור, וזה בוודאי לא לכבוד הנפטרת. כל כך הבנתי את הדרכת הרב. כשהרב בא להספיד את אמי, הוא אישר את מחשבתי ואמר לי: עכשיו אתה מבין? (ר' עזרא ברנע, חזן בית-הכנסת "היכל יעקב")

שבת שלום

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 717 שבת וישלח טז בכסלו תשפג 10 דצמבר 2022
 לע"נ יהושע בן אסתר נלב"ע ז' חשוון, חיים בן נעמי כ' תשרי, חיים בן יעקב א אדר, גילה פירחה בת גרציה י"ח תמוז, ברוריה בת חנה כ תמוז, חנה בת מסעודה כג בתמוז, תנצב"ה
 לרפואת: אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב, נעמה בת מירב, מירב בת מרים יהושע בן גבריאלה (גבי), זיוה ז'ולית בת חסיבה

השבוע בדברי הימים

כניסת שבת: 1604 צאת שבת 171

טז כסלו - ה'ת"י - שבתי צבי ניצל מטביעה וקבע יום טוב לתלמידיו. ה'תר"ד - נולד דויד פופר, צ'לן יהודי-בוהמי. ה'תרנ"ו - נולדה אנה פרויד, פסיכואנליטיקאית, בתו הצעירה של זיגמונד פרויד. ה'תרע"ח - רבי **מנחם קאליש**, האדמו"ר מ**אמשנינוב**. ה'תרפ"ה - ייסוד הרצליה ה'תש"ח - נפטר רבי **שאל ידידיה אלעזר טאוב**, האדמו"ר מ**מדוויץ**, היה האחרון שנקבר **בהר הזיתים** טרם פרוץ **מלחמת העצמאות ה'תש"ד - דוד בן-גוריון** מציג את **ממשלת ישראל התשיעית** בפני הכנסת. ה'תשס"ב - **פיגוע התאבדות כפול במדרחוב בן-יהודה בירושלים** 12 - איש נהרגו / ה'תשס"ג - **פיגוע התאבדות של ארגון החמאס באוטובוס בקו 20 בירושלים** 12. איש נהרגו ה'תשס"ה - **סרן משה טרנטו**, מפקד צוות המנהרות באוגדת עזה, נהרג באסון בציר פילדלפי ה'תשס"ח - **בכנסת** עובר חוק ההופך את "בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי" ל**ספרייה לאומית** יז **כסלו** ה'תרפ"ה - השיעורים הראשונים מתקיימים בטכניון ה'תש"ב - המתקפה על פרל הארבור - בעקבותיה ארצות הברית מצטרפת למלחמת העולם השנייה ומתחיל מפנה במאזן הכוחות ה'תש"ג - משלוח ראשון של יהודים מנורווגיה מגיע לאושוויץ ה'תש"ח - העצרת הכללית של האו"ם קיבלה את החלטת 181 על הקמת מדינה יהודית (ישראל) ומדינה ערבית בארץ ישראל. מה שנקרא כ-כ"ט בנובמבר ה'תשס"ב - 15 נרצחים בפיגוע התאבדות באוטובוס אגד קו 16 בשכונת חליסה בחיפה.

יח כסלו - ד'תתקצ"ח - נפטר הרב אברהם בן הרמב"ם. ה'תקע"ג - נפטר רבי ברוך ממזיבוז' (הרחבה תש"ף). ה'תר"ן - נפטר הרב מרדכי אלישברג מראשוני הציונות דתית. ה'תש"ב - נרצח בידי הנאצים שמעון דובנוב סופר והיסטוריון יהודי, הי"ד (הרחבה תש"ע) הנאצים הפעילו את מחנה ההשמדה הראשון בחלמנו שבפולין. המוני ערבים מתפרעים שרפו כמאתים ספרי תורה בארם צובא. נוסד הנח"ל (נוער חלוצי לוחם) ה'תשל"ז - מטוסי ה-F-15 הראשונים מגיעים לארץ, חילול השבת שיצר טקס קבלתם גורם להפלת ממשלת רבין הראשונה ה'תשמ"ב - הכנסת מקבלת בשלוש קריאות את "חוק רמת הגולן" המחיל את החוק הישראלי על רמת הגולן ה'תשמ"ח - פורצת ה"אינתיפאדה" הראשונה ברצועת עזה ובגדה המערבית ה'תשנ"ג - פעילי חמאס חוטפים ורוצחים את שוטר משמר הגבול, נסים טולדנו. אירוע זה היה העילה לגירושם של כ-400 פעילי הארגון ללבנון כעבור ארבעה ימים ה'תשע"ח - דונלד טראמפ נואם את נאום ירושלים ומכריז כי הוא מכיר בירושלים כעיר בירה של ישראל **יט כסלו** - **חג הגאולה** בחסידות חב"ד לזכר שחרור רבי שניאור זלמן מלאדי מהכלא הרוסי בשנת ה'תקנ"ט. ה'תקל"ג - נפטר רבי דב בער, המגיד ממעזריטש (הרחבה תש"ף) ה'תש"ב - נפטר הרב פרופסור משה דוד קאסוטו, חוקר ופרשן המקרא והיסטוריון. ה'תשמ"ח - נפטר הכנר יאשה חפץ. ה'תשנ"ו - נפטר הרב משה צבי נריה, מייסד ישיבות בני עקיבא "אבי דור הכיפות הסרוגות" זצ"ל (הרחבה תש"ע). ה'תשע"ב - נפטר רבי מאיר הלברשטאם בן רבי יעקב האדמו"ר מטשאקאווע-בני ברק.

כ כסלו - ה'תקנ"ה - נפטר רבי משולם פייבוש הלוי הלר, מחבר הספר "יושר דברי אמת" ה'תקצ"ח - נפטר רבי דב בעריש מאושפיצין, אדמו"ר חסידי, מתלמידי החוזה מלובלין. ה'תרנ"ג - נפטר רבי ברוך הגר האדמו"ר השני בשושלת ויזניץ ה'תרפ"ח - הרב צבי פרץ חיות, רב והיסטוריון יהודי-אוסטרי ה'תש"ג - נפטר יצחק בן צבי נבחר לנשיא השני של מדינת ישראל. ה'תשכ"ב - תחילת "מבצע יכין", עלייה המונית מאורגנת של יהודי מרוקו שהקיפה בשנים 1964 - 1961 כ-76,000 נפש (הרחבה תש"ע) ה'תשכ"ח - נפטר יעקב כ"ץ חבר כנסת מטעם פועלי אגודת ישראל ה'תשמ"א - נפטר הרב יצחק הוטנר, מחשובי המנהיגים האורתודוקסים ביהדות ארצות הברית ה'תשע"ג - הרב עמרם יצחק זקס, ראש ישיבת סלבודקה בבני ברק

כא כסלו - יום הר גריזים" - ביום זה בקשו הכותים מאלכסנדר מוקדון להחריב את בית המקדש שבירושלים, ולהקים במקומו מקדש בהר גריזים, אולם לא עלה בידם ה'תש"ה - רבי יואל טייטלבוים האדמו"ר מסאטמר ניצל מהנאצים ברכבת קסטנר. בחסידות סאטמר מציינים את היום כ"חג ההצלה" (ראה הרחבה תשע"ו) ה'תשט"ז - נפטר האדמו"ר רבי יוחנן מקרלין ה'תשי"ז - נוסדה העיר אשדוד, בהתישבות 22 משפחות עולים ממרוקו. ה'תש"ד - נפטר הרב צבי פסח פרנק, רבה של ירושלים בימי המנדט. ה'תש"פ - נפטרה גאולה כהן, לוחמת לח"י, חברת כנסת וכלת פרס ישראל

כב כסלו - ד'תתקמ"ח - ממלכת ירושלים מביסה את צלאח א-דין בקרב גור. ה'תש"ב - נפטר דוד ילין - מבני היישוב הישן ומבני היישוב החדש. ה'תש"י - כהמשך להודעת ראש ממשלת ישראל, דוד בן-גוריון מ-5 בדצמבר 1949, ועקב רצון האו"ם ל"בנאם" את ירושלים, הכנסת מכריזה על ירושלים כבירת ישראל, ומחליטה על העברת הכנסת ומשרדי הממשלה לירושלים. דוד בן-גוריון מטיל על ראובן שילוח להקים את המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים. ה'תשנ"ג - 415 אנשי חמאס מגורשים ללבנון. ה'תשנ"ח - נפטר הרב חיים כסאר - מגדולי חכמי תימן בדור העלייה.

ויצא- מי יודע?

עדי איצקוביץ <https://www.inn.co.il/news/310840>

- א -מאלו שיניים יצא יעקב? -ל"ג י"ח
- ב -כיצד נקרא ראובן בשעת קלקלתו? -ל"ה כ"ג
- ג -מוחלים לו על כל עוונותיו -ל"ו ג'
- ד -אבא שלה נעל אותה בתיבה - ל"ב כ"ג
- ה -מה הטיל הכתוב בסוף המלה? - ל"ב ד'

פרשת וישלח

הפרשה ה-8 בתורה וה-8 בחומש בראשית. נכתבת ב-237 שורות בספר תורה ויש בה 9 פרשיות (מיקום 30), מתוכן 3 פרשיות פתוחות ו-6 סתומות. בפרשה יש 153 פסוקים (מיקום 4), 1976 מילים (מיקום 6) ו-7458 אותיות (מיקום 6). לפי ספר החינוך יש בפרשת וישלח 1 מצוות (מיקום 33), 0 מצוות עשה (מיקום 34) ו-1 מצוות לא תעשה (מיקום 26). הפרשה קרויה כשם המלה הראשונה של הפרשה: "וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב"

ו	בכה המלאך לו	- ל"ב כ"ט
ז	באיו לשון משמש מחנה? ל"ב ט'	
ח	ממה לקח יעקב בידו? - ל"ב י"ד	
ט	חמור ושור אינם שייכים לברכה הזו - ל"ב	
י	במה נתן יעקב מקלו? - ל"ב י"א	
כ	מה לא היה ליעקב? - ל"ב י"א	
ל	הוא היה מאלופי יושבי שעיר - ל"ב י"ב	
מ	אלו מלאכים שלח יעקב? - ל"ב ד'	
נ	מה קרה לזכויותיו של יעקב? - ל"ב י"א	
ס	הרביע חמור על ... - ל"ב כ"ד	
ע	מה רצה יעקב להשיב? - ל"ב י"ז	
פ	מה שכח יעקב? - ל"ב כ"ה	
צ	את מה רפאה השמש? - ל"ב ל"ב	
ק	היכן תקועה קולית הירך? - ל"ב כ"ו	
ר	מי מפרק הרים? - ל"ב ט'	
ש	מה לא נעשה יעקב? - ל"ב ה'	
ת	בן כמה היה יעקב כשנולד יוסף? - ל"ב כ"ט	

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א

בשבוע שעבר: ב - האיסור להימנע מלהלוות ומגמת המצווה

השבוע: (ו): ג - מצוות הלוואה בתורה

ההלוואות שדיברה בהן התורה, הן בעיקר הלוואות קטנות לזמן קצר שאנשים נצרכו לקחת כדי לקנות לעצמם מזון. וכפי שאמרו חכמים (מכות ג, ב): סתם הלוואה לשלושים יום. שכן עד העת החדשה, בה למד האדם לייצר את מזונו ומלבושיו ושאר צרכי ביתו בכמויות גדולות ובזול, המחסור היה גדול, ואנשים עבדו בעבודות קשות כדי להשיג לבני ביתם לחם לאכול ובגד ללבוש. ואף שעבדו לפרינסתם לעיתים נותרו ללא כסף, מפני שעדיין לא סיימו את עבודתם או מפני שעדיין לא שילמו להם או מפני שלא מצאו קונה למרכולתם, וכדי לקנות דברי מאכל נאלצו לבקש הלוואות. הם לא היו עניים שאינם מסוגלים לעבוד שצוותה התורה לתת להם צדקה. אלא הם נצרכו להלוואה שתאפשר להם לשרוד עד אשר יקבלו את שכרם. ולעיתים אף אדם שנחשב אז עשיר, כי היה לו בית נאה ורהיטים טובים, נותר בלא כסף מזומן לקנות מזון לבני ביתו, ומצווה מהתורה להלוות גם לו בשעת דוחקו. אלא שאם באו עני ועשיר לבקש הלוואה, מצווה להקדים את העני, כי מצבו דחוק יותר, ואילו העשיר יכול בשעת הדחק למכור מעט מרכושו, בזול כדי להתקיים (בי"מ ע"א, שו"ע חו"מ צ"ג, א). אמרו חכמים, שמצוות ההלוואה גדולה ממצוות הצדקה, מפני שהצדקה משפילה את האדם ואילו בהלוואה כבודו נשמר, ועל ידי כך יוכל ביתר קלות לשקם את עצמו. והמעלה הגדולה ביותר, היא מעלת זה שנותן לעני עבודה (שבת סג, א; שו"ע יו"ד רמ"ט, ו). עוד אמרו חכמים (סוכה מט, ב), שיש צד במצוות ההלוואה שהיא גדולה ממצוות הצדקה, מפני שהיא ניתנת לעניים ולעשירים, ואילו הצדקה ניתנת לעניים בלבד. אמנם ככלל מצוות הלוואה נחשבת כענף של מצוות הצדקה (רמב"ם מתנות עניים י, ז). על ההלוואות הללו הזהירה התורה (שמות כב, כד): "לא תשימונו עליו וְעָלְיוּ נֶשֶׁךְ". כך ניתן ללמוד מהגדרת המצווה שהיא גם לעשירים בשעה שהם דחוקים, וכפי שכתב החינוך תעט: "אף בעשירים הגדולים גם כן תתקיים מצוות הצדקה לפעמים, כגון עשיר שהוא במקום שאין מכירים אותו וצריך ללוות, ואפילו בעשיר שהוא בעירו ובמקום מכיריו, פעמים שיצטרך מפני חולי או מפני מקרה אחר... וכ"כ בשו"ע חו"מ צ"ג, א: "ואפילו עשיר שצריך להלוות, מצווה להלוותו לפי שעה", הרי שהוא מפני דוחקו. וכ"כ רבנו יונה בפירושו לאבות א, א: "להלוות להם ממון בשעה שאינו מצוי בידם". וכ"כ באהבת חסד ח"א א, א: "ומצווה גם כן להלוות לעשיר לפי שעה בשעה שאין המעות מצוי לו". וכ"כ שם בפרק ו, נתיב החסד ג. לעומת זאת בימינו, תנאי החיים השתפרו מאוד, ורבות מן ההלוואות שאנשים לוקחים כיום הן הלוואות גדולות שעיקר עיוןן השקעה, כגון הלוואה לקניית דירה שתחסוך את הצורך לשלם שכר דירה חודשי, או הלוואה לצורך הקמת עסק שיניב רווחים, או לצורך מימון לימודים גבוהים שיאפשרו אח"כ פרנסה בכבוד. וכיוון שמדובר בהשקעה ולא בהלוואה, נותן הכסף זכאי לקבל אחוזים מהרווח עבור השקעתו. לכתחילה

מלאכים לפניו, אל-עשו אחיו, ארצה שעיר, שדה אדום" (ל"ב ד). הפרשה עוסקת בשני נושאים ראשיים:

האחד, מפגשו של יעקב אבינו עם לבן, קביעת תחומים ביניהם לפי שנאמר: "וַיִּשָּׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדָרְפוֹ, שְׁעִירָה. וַיַּעֲקֹב נָסַע סִפְתָּהּ, וַיָּבֶן לוֹ בֵּיתָו" (ל"ב ט"ו-ט"ז) - עד אחרית הימים בו ייפגשו שוב (ועלו מושעים בקר ציון, לְשֹׁפֵט אֶת-הָרַע עֵשָׂו; וְהִקְיָה לָהּ, הַמְּלוּכָה (עובדיה, א, כ"א)). בסיום הפרשה מפורטת אשית עם אדום.

השני, יעקב שהיה לישראל, בואו של יעקב לשכם, ילקוט שמעוני מרבה לשפוך אור על ההתרחשויות שאינן מפורטת בפרשה עצמה, כמו שיעקב בנה שווקים וטבע מטבעות [לפי ילקוט שמעוני ויחן את פני העיר אמר רב מטבע תיקן להן ר' יוחנן אמר מרחצאות או לפי מדרש רבה: "התחיל מעמיד הטלסין ומוכר בזול"] יעקב קנה לו "חלקת שדה" - עליה נאמר במדרש רבה: "א"ר יודן בר סימון זה אחד משלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל לומר גזולים הן בידכם ואלו הן מערת המכפלה ובית המקדש וקבורתו של יוסף מערת המכפלה דכתיב (בראשית כג) וישבע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרון בית המקדש דכתיב (ד"ה א כא): ויתן דוד לארנן במקום וגו' וקבורתו של יוסף (בראשית לג) ויקן את חלקת השדה יעקב קנה שכס", מעשה דינה וסופם של תושבי העיר.

במהלך הפרשה מובאים למנוחות בשנת 2,207 לבריאת העולם - רבקה אימנו, למרות שהדבר לא כתוב המפורש, (לפי רש"י, ד"ה ותמת דבורה - הוא שואל: מה ענין דבורה בבית יעקב? "אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב (כ"ז, מ"ה) ושלחתי ולקחתך משם, שלחה דבורה אצלו לפדן ארס לצאת משם, ומתה בדרך. מדברי רבי משה הדרשן למדתי" (ל"ה ח"ו)) ורחל אימנו בדרך אפרתה במקום בו ממוקם היום קבר רחל ויצחק אבינו נקבר במערת המכפלה בן 180 שנה.

הפרשה מסתיימת בתיאור מצבה של משפחת יעקב אבינו, אשר ילווה אותנו עד לתחילת ספר שמות: "וַיִּקְהוּ בְנֵי-יַעֲקֹב, שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה. בְּנֵי לֵאָה, בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן; וַשְׁמֵעוֹן וְלֵוִי וַיהוּדָה, וַיִּשְׁשָׁכָר וְזַבּוּלֹן. בְּנֵי רָחֵל, יוֹסֵף וְבִנְיָמִן. וְבְנֵי בְלָהָה שְׁפָחַת רָחֵל, דָּן וְנַפְתָּלִי. וְבְנֵי זֵלְפָה שְׁפָחַת לֵאָה, גָּד וְאֶשֶׁר" (ל"ה, כ"ה). התבנית אשר תלווה אותנו עד סוף ספר בראשית עד תחילת ספר שמות. בפרשה זו מופיע המונח "עם" בפעם הראשונה, כאשר הם יוצאים לשכם הם עֲדָן "בני יעקב" כפי שכתוב "ולא רדפו אחרי בני יעקב" אך מיד אח"כ "ויבא יעקב לזוה... הוא וכל העם אשר עמו" (ל"ה, ח). ופעם נוספת: "ויחץ את העם אשר עימו" (ל"ב, ה).

בחלוקה לנושאים אנו מוצאים בפרשה את הנושאים הבאים:

1. ההכנות למפגש עם עשו - חז"ל שמו לב לביטוי "וַיִּקְרָא יַעֲקֹב מֵאֵד וַיִּצְרָ לֹו" (ל"ב, ח). הרב דוד צבי הופמן כתב כי לפי כפל הלשון מסתבר כי יעקב חשש מפני מלחמת אחים, גם אם היא תסתיים בנצחונו. הוא מצטט ממדרש תנחומא: "למה שני פעמים? וַיִּקְרָא - שלא יהרוג וַיִּצְרָ - שלא ייהרג." רש"י הגדיר את ההכנות לפגישה בצורה קלסית: "התקין עצמו לשלשה דברים: לדורון, לתפילה, ולמלחמה". הפרשנים כבר למדו מכאן כי על האדם לפזר את רכושו: "תורה דרך ארץ שלא יבא אדם נותן כל ממונו בזוית אחד" (מדרש רבה ילקוט שמעוני בראשית - פרק לב - רמז קלא)

2. איסור אכילת גיד הנֶשֶׁה - הוא גיד על כף הירך האחורית של חיה או בהמה, שאותו אסור לאכול בעקבות מאבקו של יעקב אבינו במלאך. יעקב אמנם ניצח אך נותר צולע על ירכו עקב פגיעה בגיד הנשה. הרב אביגדר הלוי נבצל בשיחה על הנושא: "וואבק איש עימו" בשיחתו לספר בראשית, הוצאת "שמועות הלוי" בית אל תש"ן) מביא את המדרש הבא (עקידת יצחק, לבראשית פרק ל"ב, בשם מדרש פליאה): "שכל הצומות שאנו צמים בקשר לחורבן, נגרמו בשל הפגיעה בגיש הנשה כפי שגרמו בפסוק "על כן לא יאכלו בני ישראל" - כלומר יצומו באותם הימים הרמוזים במילים "את גיד", כדלקמן: **אב תשעה, ג בתשרי יבטבת ו"ז תמוז** - רמוז בגימטריא של "ג"י"ד"ו וה"נשה" - אותו שנה". כתוצאה מהמאבק יעקב היה ישראל - "וַיֵּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאמֶר עוֹד שָׁמַךְ כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל כִּי-שָׁרִיתָ עִם-אֱלֹקִים וְעִם-אֲנָשִׁים וַתִּזְכָּל" (ל"ב, כ"ט) - עכשיו יעקב מוכן למערכה.

3. המפגש עם עשו - מתוכנן היטב, לעשו 400 איש. מספר זה מסמל כח צבאי, גדוד (אנו מכירים מן התנ"כ עוד דמות "אדמוני" שעמד בראש גדוד של 400 לוחמים, הלא הוא דוד המלך בעת מנוסתו מפני שאול ובעת נצחונו על העמלקי. לאברהם אבינו היה 318 איש ועימם ניצח 4 מלכים). הוא מחלק את בני ביתו למחנות ושולח מנחות - 550 (או 580) - הממות שי לאחיו. המפגש הצליח ועתה נותר להתרחק ממנו

מהר וכך הוא פונה לעשו: "יעבר נא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל הפלמאכה אשר- לפני ולרגל הילדים עד אשר- אבא אל-אדני שעיריה" (לויג, ד). גם שלב הפרידה מתוכנן היטב והוא יוצא לארץ ישראל.

4. בואו לשכם – כאברהם (שוב) יעקב קונה קנין בארץ ישראל. הוא קונה "חלקת שדה" וקובע בה את ביתו. אך לא די בכך, התורה אינה מוסרת פרטים רבים על מעשי האבות אך לומדים מהפסוק: "ויחן את-פני העיר" (וי"ח). כי הוא הקים שווקים ואף טבע מטבעות. מדרש רבה והוא מפרט: "התחיל מעמיד הטליסין ומוכר בזול הדא אמרת, שאדם צריך להחזיק טובה למקום, שיש לו הנאה ממנו" - גם הביא תועלת לעיר וגם יודע להודות על כך. הוא קונה "חלקת שדה" וקובע בה את ביתו. ובמסכת שבת מובא פירוט נוסף: "ר' אמר מטבע תקן להם, שמואל אמר שווקים תקן להם, ור' יוחנן אמר מרחצאות תקן להם" (ל"ג, ב - ל"ד, א). בטיוול שטיילנו ביי"ח אב תשעא צפינו "ממצפה יוסף" אל שכם העתיקה (תל בלאטה) ראינו את שער העיר ואת קבר יוסף הסמוך לשער ממזרח העולה מן התאור פני-מקדם (הפנים מסתכלות קדימה)=מזרח לשער העיר. באותו טיוול צפינו אל הכפר, כיום ערבי, **סלם** המצביע אף הוא על ממזרח לעיר ומסתתר בשלם שבפסוקים "ויבא יעקב שכם אשר בארץ פנעו גבאז מפדן ארם ויחן את-פני העיר: ויבן אתחלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה: ויבן שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל" זיהו שלם כשם מקום ליד שכם מעורר שאלה מענינת אחרת: "וימלכי-צדק מלך שכם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון. ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון קנה שמים וארץ. ויברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך ויתן לו מעשר מכל. (בראשית יד, יח-כ). זיהו שלם של מלכיצדק הינו דוקא ירושלים. האם זוהי טעות בזיהוי ושלם היא מקום בקרבת שכם (היש קשר בין המעשר שמוזכר אצל אברהם למעשר שהתחייב יעקב בו וכיצד התכוון יעקב לעשר, לתת למי?) ? ענין המעשר תופס פרשנים רבים להסביר כי אברהם נתן מעשר למלכיצדק, אך יש פרשנים המסבירים כי מלכיצדק נתן מעשר לאברהם (כמו החזקוני). ראוי לזכור כי שכם מופיעה בתורה כמקום אליו מגיע אברהם, וזהו המקום אליו מגיע גם יעקב, ולשם הולכים גם בני יעקב. שם התרחש הדרמה הראשונה בתולדות ממלכת ישראל – נסיון המלכת אבימלך וגם תתפצל מלכות ישראל לשתי ממלכות – אחת בראשות רחבעם מלך יהודה והשניה בראשות ירבעם בן נבט. הרשבים מפרש: "ויבוא יעקב שלם-אל עיר ששמה שלם...." ומוסיף: "והמפרש שכם שם העיר, טועה הוא! שלא מציינו בכל מקום עיר ציון, עיר ירושלים אלא העיר נזכרת אחרי השם" בטיוולנו אל לב הארץ בשומרון צפינו אל (ואף עברנו ליד בדרך לישוב אלון מורה) הכפר סאלם והזכרנו את הקשרו ההסטורי-מקראי. הפעם נחזר לאיזכור זה בעזרת קטע משיעורו של הרב אלחנן סמט לפרשת וישלח"ש"מעון ולוי אחי דינה" (ל"ד, כה):

מקום התרחשותו של סיפורנו ומשמעותו להבנת הסיפור

אין בכונתנו בעיון זה לנתח את סיפורנו בצורה שיטתית על מנת להביע עמדה בוויכוח הפרשני המתנהל ביחס אליו. אולם נעיר כאן הערה אחת, שיש בה חשיבות עקרונית לדיון אודות סיפורנו, ואשר תדגים את דברינו שבסעיף הקודם. מהו מקום התרחשותו של סיפורנו? הדעה הרווחת בין המפרשים, ישנים גם חדשים, היא שסיפורנו מתרחש בשכם. אולם שמה של העיר לא נזכר כלל בסיפור! שבע פעמים היא מכונה בסיפור "עיר" סתם (כולן בפסקאותיו האחרונות). מניין אפוא זיהויה של "עיר" זו עם שכם?

תרם לכך בוודאי שמו של זה שאנס את דינה, שהוא אחד האישים המרכזיים בסיפור – שכם בן חמור. אולם בכך אין ראייה, ואדרבה: אדם קורא לבנו בשם עיר המשמשת לו בירה, מחוז חפץ, אך לא בשם העיר שבה הוא יושב בפועל. אלא אם כן הוא מייסד עיר וקורא אותה על שם בנו, כמה שנאמר (בראשית ד', יז) "וייהי (- קין) בנה עיר, ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך ברם שמה של העיר שכם נזכר במפורש הן במה שקדם לסיפורנו והן במה שבא לאחרי. בסוף פרק ל"ג נאמר: ל"ג, יח "ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ פנעו... ויחן את פני העיר". ועיר זו היא זירת ההתרחשות של הסיפור הבא בהמשך, בפרק ל"ד, שהרי בהמשך לפסוק המצוטט נאמר: ל"ג, יט "ויבן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה". בסיפור הבא לאחר פרק ל"ד נאמר: ל"ה, ד "וייתנו אל יעקב את כל אלהי שכם אשר בידם... ויטמן אתם יעקב תחת האלה אשר עם שכם". ובכך, נראה

היה ראוי שיחשבו כמה רווחים נוצרו בזכות ההשקעה כדי לחלקם ביניהם. אלא שהואיל וחישוב זה קשה ומורכב מאוד, נעזרים ב'היתר עסקה', לפיו חלק מההלוואה הופך לפיקדון, והריבית לאחוזי רווח. ומסכמים מראש מה יהיו אחוזי הרווח שהמלווה יקבל, בין אם התוכנית העסקית תצליח יותר או פחות. ואמנם מי שיסכים להעניק הלוואות גדולות בחינם כדי לסייע לחברו לקנות דירה או להתחיל עסק או לשלם שכר לימוד, או לקנות דברי מותרות, יקיים בהלוואתו מצווה של גמילות חסדים. אבל לא הטילה התורה על האדם מצווה לעשות כן, כי רק לאדם דחוק עבור צרכי הקיום שלו נצטוונו להעניק הלוואה. וכן לקראת השמיטה, אם יזהר אדם שלא לתת הלוואות לצרכי השקעות או מותרות, לא תחול עליו האזהרה החמורה (דברים טו, ט): "השקמך לך פן יהי דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחיד האביון ולא תתן לו...".

בשבוע הבא אי"ה: ד – אילו חובות נשמטים

הרב מאיר שפיגלמן

פרשת וישלח - נדרו של יעקב

לדברי חז"ל, אין הקב"ה מביא תקלה אפילו על ידי בהמתם של הצדיקים. הקורא את פרשתנו עומד תמה: כיצד אירעה תקלה כל כך גדולה - אונס דינה ע"י שכם - לבתו של יעקב? וכי דינה בת יעקב אינה עדיפה על בהמתו של ר' חנינא בן דוסא? אכן, יש שרצו לתלות את קולר האשמה בדינה, שיצאה "לראות בבנות הארץ"; אולם אפילו אם נניח שמשמעותו של ביטוי זה היא שלילית - האם חטא זה כל כך חמור, עד שנגזר עליה להיאנס?

מיידי לאחר ששמעון ולוי הרגו את כל אנשי שכם, הקב"ה מצווה על יעקב לעלות לבית אל ולבנות שם מזבח, כדי לקיים את הנדר שנדר לפני צאתו מחרן. למעשה, כבר בחרן הקב"ה ציווה על יעקב לצאת לבית אל ולקיים את נדרו אשר נדר. ייתכן שאונס דינה היה תגובה לעיכוב קיום נדרו של יעקב: במקום ללכת לבית אל ולבנות שם מזבח, יעקב עובר לדרך שכם, ומתעכב בה ימים רבים. בעקבות מעשה דינה, יעקב נאלץ לצאת ממקומו ולנדוד לבית אל, וכך הוכרח לקיים את הנדר שנדר. זאת ועוד: לאחר שיעקב מגיע לבית אל ובונה שם את המזבח, התורה כותבת: "ויורא א-להים אל יעקב עוד בבואו מפדן ארם". אם נבואה זו נאמרה כאשר יעקב בא מפדן ארם (בסוף פרשת ויצא) - מדוע היא הובאה כאן, לאחר שיעקב כבר נדד לשכם ולבית אל? ייתכן שכוונת התורה לרמוז, שלו היה יעקב מקיים את נדרו - מעשה דינה לא היה מתרחש כלל, והנבואה הייתה ניתנת לו מיידי כאשר בא מפדן ארם. כיוון שהוא התעכב בדרך - אף הנבואה התעכבה, עד שנאלץ לצאת משכם ולחזור כדי להקים את המזבח בבית אל. אם אכן נצדד בהצעה זו, שמעשה דינה נגרם עקב אי-מלוי נדרו של יעקב, הרי שמתעוררת בפנינו בעיה חדשה: מדוע יעקב לא קיים את נדרו מיידי לבית אל? קיים את הבטחותיו? מדוע לא יצא יעקב מיידי לבית אל, והקים את המזבח שהבטיח להקים? נראה שקושי זה הוא אפילו חמור יותר. כאשר יעקב פונה לעשיו בבקשת פיוס, הוא מתייחס אליו בכבוד רב (וכבר חז"ל מתחו על כך ביקורת). בין השאר, הוא אומר לעשיו: "כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים ותרצני". פרט לבעיה שבפנייה לעשיו בשם "אלהים", הוא משתמש כלפיו גם בלשון ריצוי, השייכת לתחום הקרבנות. הוא גם שולח לו מנחה, ואומר "אכפרה פניו...". נראה שיש בכך כדי להחמיר את הבעייתיות שבעיכוב קיום הנדר: יעקב אינו מקים מזבח לה', אך שולח קרבנות ומנחות לעשיו!?

הנדר

מדוע בכלל צריך יעקב לנדוד נדר? הרי הקב"ה הבטיח לו שהוא יעמוד לימינו ויעזור לו, ולא ביקש ממנו דבר. האם הנדר אינו מבטא חוסר אמונה מסויים בקב"ה? נראה שניתן להציע שתי תשובות אפשריות לשאלה זו:

א. "אין חלום ללא דברים בטלים". עד לאחר קיום הנדר בבית אל, הקב"ה לא התגלה ליעקב בגלוי. כל ההתגלויות עד לאותו זמן הן התגלויות בחלום או התגלויות של מלאכים (במחניים וע"י האיש שנאבק בו). התגלות בחלום היא בדרגה נמוכה יותר מהתגלות ישירה של הקב"ה, כפי שהתורה מעידה

במפורש בעניין משה: "אם יהיה נביאכם - ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו. לא כן עבדי משה... פה אל פה אדבר בו, ומראה ולא בחידת...". (במדבר י"ב, ו-ח) "אין חלום ללא דברים בטלים". הקב"ה מתגלה ליעקב בחלום, ויעקב אינו יודע מהם הדברים הבטלים שבחלומו. אשר על כן, הוא נודר נדר: הוא מבקש מהקב"ה למלא את נדרו, ללא קשר למה שהובטח לו בחלום. לכן הוא גם חוזר על כל הבטחותיו של הקב"ה, ואינו קובע באופן כוללני - "אם הקב"ה יקיים את דברו, אני אעשה כך וכך".
ב. יעקב הוסיף בקשות על הבטחות הקב"ה. ייתכן שיעקב נודר את נדרו משום שני דברים שהתחדשו בו. ישנה הקבלה בולטת מאוד בין נדר יעקב לבין הבטחות הקב"ה:

נדרו של יעקב

הבטחות הקב"ה

הארץ אשר אתה שוכב עליה
לך אתננה ולזרעך
והיה זרעך כעפר הארץ
ופרצת ימה וקדמה וצפונה
ונגבה
ונברכו בך כל משפחות
האדמה וזרעך
והנה אנכי עמך

אם יהיה א-להים עמדי

ושמרני בדרך הזה אשר אנכי ושמרתוך בכל אשר תלך

הולך

ונתן לי לחם לאכול ובגד

ללבוש

ושבתי בשלום אל בית אבי השיבותיך אל האדמה הזאת

והיה ה' לי לא-להים
כי לא אעזבך עד אשר עשיתי
את אשר דברתי לך

והאבן הזאת אשר שמתני

מצבה יהיה בית א-להים

וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו

לך.

מההשוואה, ניתן לראות שיעקב חוזר על כל פרטי ההבטחה שהבטיח לו הקב"ה. הוא אינו חוזר על חלקה הראשון של ההבטחה - ברכות הזרע, הארץ וינברכו בך" - שכן הבטחות אלו עתידות להתקיים רק לעתיד לבוא, ויעקב אינו רוצה לקיים את נדרו רק לאחר שהן יתקיימו. לפי ההשוואה שערבנו, דברי יעקב - "והיה ה' לי לא-להים" מקבילים להבטחת הקב"ה "כי לא אעזבך". פרשני המקרא נחלקו בשאלה אם "והיה ה' לי לא-להים" הוא חלק מהתנאי, או חלק מהתוצאה. ההשוואה שערבנו מבליטה את שתי התוספות שמוסיף יעקב על הבטחת הקב"ה: בקשת האוכל והבגדים - "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש", והארכת זמן השמירה - עד שישבו לבית אבי, ולא רק עד שישבו "אל האדמה הזאת". ייתכן, אפוא, שיעקב נדר את הנדר כדי להוסיף את שתי התוספות הללו: הוא אינו מסתפק בשמירה על גופו, ומבקש גם לחם לאכול ובגד ללבוש; והוא אינו מסתפק בשמירה עד שישבו לאותו מקום, אלא מבקש שהקב"ה ישמור עליו עד אשר ישוב בשלום לבית אבי.

מתי צריך יעקב לקיים את הנדר?

לאור ההשוואה בין הבטחות הקב"ה לבין נדרו של יעקב, יכולים אנו לשוב לשאלה שפתחנו בה - מדוע יעקב לא קיים את נדרו מייד. חלומו של יעקב פותח במלאכי א-להים העולים ויורדים בסולם, וקיום התנאי מסתיים כאשר יעקב פוגש מלאכים במחניים. כביכול, רומז לו הקב"ה ליעקב שהמלאכים סיימו את תפקידם, הקב"ה עמד בהבטחתו, ועתה יעקב צריך לקיים את נדרו. מחרן נוסע יעקב לשכם, קונה בה חלקת קרקע ומתכוון להשתקע בה. לאור השתקעות זו, הקב"ה מצפה שיעקב יקיים את נדרו. לכן, הוא מכריח את יעקב - באמצעות מעשה דינה - לעזוב את שכם, כדי לקיים את הנדר. ייתכן שניתן להבין כך פרט נוסף: כאשר הקב"ה מצווה על יעקב ללכת לבית אל ולקיים את נדרו, הוא אומר לו "קום עלה בית אל ושב שם". מדוע צריך יעקב לשבת בבית אל? ייתכן שהקב"ה אומר ליעקב שאם הוא אינו רוצה לחזור לבית אבי - הוא רשאי

כי אין מנוס מקביעת מקום ההתרחשות של סיפורנו בעיר שכם. אולם לא כך סברו כמה תרגומים עתיקים מאוד של המקרא, ואף כמה ממפרשי הפשט המובהקים של ימי הביניים לא סברו כך (בלא שהכירו את התרגומים ההם). השאלה היא כיצד לפרש את המילים ב-ל"ג, יח "וַיָּבֵא יַעֲקֹב שְׁלָם עִיר שְׁכָם". רש"י, בעקבות תרגום אונקלוס ומדרשי חז"ל, אונקלוס תרגם "וואתא יעקב שלים לקרתא דשכם". האגדה שהביא רש"י מבוססת על דברי התלמוד במסכת שבת לג ע"ב ועל בראשית רבה עט, ה. רבי"ע מפרש בדרך שונה במקצת: "ויבא יעקב שלם" - שם התואר, שבא בשלום, שלא אירע לו שום מאורע, כי עתה יחל לספר מעשה דינה. פירש כי המילה 'שלם' היא תואר: "שלם" - שלם בגופו, שנתרפא מצלעתו; שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אותו דורון; שלם בתורתו, שלא שכח תלמודו בבית לבן. ולפי פירוש זה המשך דפירוש: "עיר שכם" - כמו לעיר, וכמוהו: "עוד בואנה בית לחם" (רות א', יט). ברם בתרגום השבעים, בפשיטתא ובבולגאטה אין המילה 'שלם' מתורגמת, אלא ניתנת כצורתה, ומכאן שהללו הבינו כי 'שלם' זהו שם המקום שאליו הגיע יעקב. אף בספר היובלים נתפסה המילה 'שלם' כשם העיר. כך נאמר שם (בראש פרק ל): "ובשנת אחת לשבוע הששי עלה (- יעקב) שלם אשר מזרחה לשכם בשלום", שים לב כי בעל ספר היובלים, אף כי הוא מפרש את המילה 'שלם' כשם מקום מזרחה לשכם, הוא גם 'דורש' את שם המקום על בואו של יעקב 'בשלום' למקום זה. נראה כי אף דרשת חז"ל לפסוקו (המובאת ברש"י), אין כוונתה להפיק את התיבה 'שלם' מפשוטה כשם מקום, אלא לדרוש אותה על טיב הגעתו של יעקב למקום זה. וראה דברינו בהמשך העיון על הפסוק (כא) "האנשים האלה שלמים הם אתנו". בחודש הרביעי. ושם חטפו את דינה בת יעקב... רשב"ם, שלא הכיר מקורות עתיקים אלו, חלק מדעתו על פירוש רש"י: "ויבא יעקב שלם" - אל עיר ששמה שלם, כמו 'ותבאנה בית לחם'. כוונת רשב"ם לפסוק ברות א', יט "עד בואנה בית לחם", הוא הפסוק שהביא רש"י בפירושו למילים "עיר שכם" שעליו חולק רשב"ם. ובאמת הפסוק ברות דומה לפסוק "ויבא יעקב שלם" כפי שפירשו רשב"ם. "עיר שכם" - עירו של שכם (- בן חמור), כמו "כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא" (במדבר כ"א, כו), כדכתיב: "וירא אותה שכם בן חמור החוי נשיא הארץ" (ל"ד, ב). כוונת רשב"ם בהביאו פסוק זה היא, שכיוון ששכם הוא בן חמור 'נשיא הארץ' (ובהמשך נאמר [נט] "והוא נכבד מכל בית אביו"), ניתן לקרוא את העיר שלם עירו של שכם, כמו שאת חשבון ניתן לקרוא על שם מלכה 'עיר סיחון'. והמפרש 'שכם' - שם העיר, טועה הוא... וגם מי שמפרש 'שלם' - שלם בתורתו, שלם בממונו" - טועה הוא לפי הפשט, שאין דרך המקרא לדבר כך. אף החזקוני, החרה החזיק אחר רשב"ם, וכך אף ר"י אברבנאל, אך את המילים 'עיר שכם' פירש ר"י בדרך אחרת: "נראה לי שהיה 'שכם' שם המקום כולו... ובתחילת המחוז פגע יעקב בבואו מפדן ארם, ושם קרה עניין דינה, בשלם שהיה עיר ממחוז שכם". דברים אלו תואמים את האמור בספר היובלים. ובכן, שלם הייתה עיר במחוז שכם, בארץ שכם, ושלם לא הייתה אלא כפר בת שלם העיר הראשית שכם (ועל כן קרא חמור את שם בנו על שם עיר הממלכה הסמוכה אליו). על פי זאת יש לפרש אף את הפסוק הבא בפרק ל"ה, ד "האֵלָה אשר עם שכם" בדרכו של ספר היובלים (לא, ב): "האלה אשר בארץ שכם". כמה שמחים היו פרשנינו הראשונים לדעת (את מה שידע כנראה בעל ספר היובלים ואולי גם המתרגמים העתיקים) כי כחמישה ק"מ מזרחית לשכם המקראית קיים עד היום כפר ששמו 'שלם' (בערבית: סאלם). אמנם שמה של העיר הזאת אינו מופיע במקום אחר במקרא (אולי משום שהייתה עיר קטנה ולא חשובה), אולם הוא מופיע במקורות מימי בית שני. כמו ספר היובלים, היודע את מקומה של שלם מזרחית לשכם. רמז לכך ש'שלם' הוא שם העיר המשמשת זירת ההתרחשות בפרק ל"ד נמצא בדברי חמור ושכם לבני עירם: כא "הַאֲנָשִׁים הָאֵלָה שְׁלָמִים הֵם אֲתָנָּנוּ..." חמור ושכם דורשים כאן את שם עירם. ברור שכוונתם הפשוטה היא כדברי המפרשים, 'בשלום הם אתנו', אולם הם מנסחים את דבריהם בדרך שתפרש גם: 'ראויים הם לשבת עמנו, ולהיות 'שלמים" - בני העיר שלם, כמוני'. נראה אפוא, על פי פשוטו של מקרא, שמקום זה, ההתרחשות בסיפורנו הוא שלם, כפר בת פסו של העיר שכם. כנגד כל זאת עומד הפסוק ביהושע כ"ד, לב: "וואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם, בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה". בדוחק, נצטרך לומר על פסוק זה שכוונתו לארץ שכם, כדרך שהתפרש הפסוק "האלה אשר עם שכם". עד כאן מאמר הרב סמט.

בלשוננו, אומר הרשב"ם כי אין במקרא עיר שכם יש שכם העיר וממלא "עיר שכם" הכוונה העיר של שכם. פרוש הרשב"ם לא התקבל,

להשתקע בבית אל, אך קודם כל עליו לקיים את נדרו.

ייתכן מפאת "ומלפני צדק מלך שְׁלֹם הוֹצִיא לְחֶם וְיִין וְהוּא לְהָן לְאֵל עֵלְיוֹן" כלומר עיר גדולה וחשובה שאינה מקום בקרבת העיר שכם, לא כל שכן בגלל זיהויה עם ירושלים. חז"ל ורש"י הולכים להם בדרך אחרת שמתעלמת מזיהויה מקום אלא עוסקת במצבו של יעקב ואומרים כך: "שלם בגופו, שנתרפא מצעתו, שלם בממונו, שלא חסר כלום מאותו דורו, שלם בתורתו, שלא שכח תלמודו בבית לבן"

5. **מעשה דינה** - דינה, (לפי המפרשים היתה בגיל 7). יוצאת העיר ונאנסת על ידי "שכם" - נשיא הארץ ונאספת אל ביתו. תושבי העיר מוכנים לעבור גיור על מנת לאשרר את הנישואין. שמעון ולוי "אחי דינה" - נוקמים את הבזיון "הכזונה יעשה את אחותינו?". המדרש שואל: אחות שניהם היתה, והלא אחות כל השבטים היתה?! אלא, לפי שנתנו אלו נפשם עליה, נקראת על שמה". (מדרש רבה) - כבר הבאנו בעבר את הפרשנים המבחינים בין מניעייהם של האחים ומכאן על ההבדל בשכרם בברכת יעקב: שמעון אינו נוחל נחלה אלא מתנחל בתוך נחלת יהודה אחיו ואילו לוי, שאף הוא אינו נוחל נחלה אך זוכה בעבודת הקדש ובעהונה. באופן זה מאבדים שלושת בני יעקב הגדולים את מקומם לטובת הרביעי - יהודה. ראוי לזכור כי כל בני יעקב בוזזים את העיר "וְאֵת כָּל-אֶשֶׁר בְּבֵית" (כ"ט) - ראה בהמשך המלחמה הבתלית מוזכרת.

6. **יעקב עובר לבית אל** - החשש מנקמת מעממי האזור לא מתגשמת. יעקב בונה מזבח, מטמין את כלי העבודה הזרה וכל זה בשעה שעמי כנען במצב של "חַתֵּי אֱלֹקִים עַל-הָעָרִים אֶשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם... " (ל"ה,ה). בני יעקב היו לעם ונערך בהם מפקד. מעתה הם: "וַיְהִי בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר" (שבטים). פטירת רבקה ויצחק, הנקבר במערת המכפלה על ידי "עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בְּנָיו"

7. **בניית עם אדום** - בפרק האחרון מוסברת מדוע עשו הקים את ממלכתו באדום, מוצגת שושלת מסיימת המשפחות ותולדות השליטים. המפרשים מייחסים חשיבות לפרק זה וסבורים שעיקרי תורת ה"זוהר" טמונים בפרק זה. ציינו ילקוט שמעוני שמרבה לשפוך אור על התרחשויות שאינן מתוארות בפרשה הינו לקט מדרשים קדומים על התנ"ך. לא ידוע רבות על מחבר הילקוט או על זמן יצירתו. מקורות חוץ מקראיים מספרים על פעילות של קבוצות המכונות **הפירו/עפירו/עבירו**, בכללן פעולות מלחמתיות וכבושים בתקופה הקרובה לתקופת האבות. גם בפרקנו יש איזכור לא רק למלחמת שמעון ולוי בשכם אלא לבזיה ע"י כל השבטים. יש המזהים את **העבירו** עם **העברים**, קבוצה שאליה השתייכו האבות וכבר הרחבנו בענין זה בעבר. ספר בראשית רומז על לא מעט מלחמות שהיו מעורבים בהן אבות האומה. פרשת השבוע וכו פרשיות אחרות בספר בראשית, מציגות תכסיסים, הערמות ותחבולות אשר בוצעו על ידי אבות האומה. כמובן עולה השאלה האם הוגן לנהוג כך? על ברכי "תרבות המערב" או אמונים על (שקרי?) הגינות במערכה: "כאילו מלחמה בתנאים שווים - היא צודקת, ומלחמה בתנאים עדיפים - אינה צודקת". זה הבסיס ל"דו קרב". בו ננקטים צעדים על מנת שהצדדים הנוגעים הדבר ייחלו את המאבק מאותו מצב. הצביעות צובעת באופן הסטורי את המנצחים כ"הגונים". בתחילת הפרשה כתוב כי יעקב אבינו הכין עצמו למלחמה. הרמב"ן כתב: "מה עשה? אינם מבפנים והלבישם בגדים לבנים מבחוץ" (ל"ב,טו). חשב, אם אראה כי לבן עומד לפגוע בי, נוציא את כלי הנשק ברגע המתאים. אם נתייחס לדעה כי "מעשה אבות הם סימן לבאים" - מסתבר כי גם

איך לצאת למלחמה אפשר ללמוד מיעקב אבינו.

הרב שמואל אליהו רבה של צפת הרחיב על כך במאמרו: "**פי בתחבולות תעשה-לך מלחמה ותשועה ברב יועץ**" (ספר משלי כ"ד,ו). הוא מצטט את המלבי"ם: "**שלמלחמה אין די בעצה אחת לבד כי גם לאויב יש עצה, וצריך תחבולה שהוא קישור של עצות רבות זאת אחרי זאת, שנגד כל עצה של שיעמיד האויב - יה עצה אחרת כנגדו. ולכן במלחמה צריך יועצים הרבה, שכל אחד יעמיד עצה אחרת. כי כל מיני העצות כולם צריכים**". את הפסוק הזה יוצאי חלציהם של יעקב ובניו. נביא דוגמאות אחדות: **אהוד בן גרא** - לאחר שעם ישראל משועבד לעגלון 18 שנה, רק התחבולה תושיע אותו. הוא מסתיר את החרב מפני "בידוק בטחוני". גם היותו איטר יד ימין מאפשר לו לבצע את התוכנית וגם להזעיק את העם כל עוד המואבים לא מבינים מה קרה. וכך הוא השיג: "וַתִּפְּנֶעַ מוֹאָב בַּיּוֹם הַהוּא תַּחַת יַד יִשְׂרָאֵל וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ שְׁמוֹנִים שָׁנָה" (ספר שופטים ג,ל). **דוד המלך** - מנצל את הרגע הנכון לתקוף את הפלישתים העומדים בשערי ירושלים, בעמק

מדוע יעקב אינו מקיים את הנדר? מסתבר, שלדעת יעקב התנאי עדיין לא התקיים. יעקב ביקש "ושבתי בשלום אל בית אבי", ותנאי זה טרם התממש. הוא מקים מזבח בשכם כדי להודות לקב"ה על טובותיו על כה, ולדעתו די היה בכך כדי לדחות את קיומו המלא של הנדר עד שישוב לבית אביו. אם נעמיק, נגלה כי רעיון גדול צפון בבקשת יעקב מהקב"ה להאריך את הבטחותיו עד שישוב לבית אביו כאשר יעקב בורח מפני עשיו, חששו הוא כפול: מחד, הוא חושש מפני הדרך הקשה וכיצד יצליח להסתדר במקום החדש; מאידך, הוא חושש גם מפני עשיו, שעלול לרדוף אחריו ולהשיג אותו[חז"ל רמזו לחשש זה במדרש המספר שאלפו השיג את יעקב]. גם אם החשש האחרון לא יתממש - עדיין ייתכן שעשיו ימתין עד שיעקב ישוב לבית אביו, ואז יתנקם בו. לכן, יעקב מבקש מהקב"ה שיגן עליו גם בחזרתו לבית אביו, ולא רק בדרך שבה הוא הולך. הקב"ה, מצדו, אינו מעוניין

להגן על יעקב מפני עשיו[ייתכנו מספר סיבות לכך שהקב"ה אינו מתערב במאבק שבין עשיו ליעקב: ייתכן שהוא יודע שעשיו לא ינסה בכלל לפגוע בו, אך ייתכן גם שהקב"ה אינו מעוניין להתערב במאבק זה. הקב"ה הציל את יעקב מפני לבן, שבא עליו במרמה וסדד את משכורתו; אך הוא אינו רוצה להתערב במאבק שבין עשיו ליעקב, שנפתח לאחר גניבת הברכות במירמה ע"י יעקב]. מראש הוא מבטיח להגן עליו רק עד שישוב "אל האדמה הזאת", הוא מאפשר לשרו של עשיו להילחם כנגד יעקב (ויעקב אף יוצא פצוע ממאבק זה), וכן הוא אינו נגלה לעשיו בחלום (כשם שהוא נגלה ללבן) ואינו אומר לו "הישמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע". יעקב בוחן את המציאות, מסיק שהקב"ה אינו מגן עליו מפני עשיו, ולכן הוא חושש לחזור לבית אביו. הוא מעדיף להתיישב בשכם, בריחוק מקום, ולדחות עד כמה שניתן את המאבק עם עשיו. לכן הוא גם אינו מקים את המזבח שנדר להקים: לדעתו, התנאי עדיין לא קיים, שהרי עדיין לא שב בשלום אל בית אביו. תפיסתו של הקב"ה היא שונה: לאחר שיעקב יקיים את נדרו ויציא את המזבח בבית אל - אז הוא יזכה לשוב בשלום אל בית אביו.

במקרה הזה, קיום הנדר קודם לקיום הסופי של התנאי מצד הקב"ה. רק לאחר שיעקב קיים את נדרו, נאבק כנגד שרו של עשיו וניצח אותו בכוחות עצמו - רק אז מעניק לו הקב"ה את ברכות אבותיו. בחלום הסולם, הקב"ה בירך את יעקב ברכה מצומצמת - "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך"; רק כאן, כאשר שב לבית אל, הוא זכה לברכתם של אברהם ויצחק[להבדל נוסף בין חלום הסולם לבין הברכה לאחר הקמת המזבח בבית אל רמזנו לעיל: התגלות ישירה עדיפה על התגלות בחלום]. "ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך אחר כך אתן את הארץ". (בראשית ל"ה, יג) לאחר שקיים את נדרו, הקב"ה מאשר שגניבת הברכות אינה עומדת עוד ליעקב לרועץ, ויכול הוא להמשיך את דרכם של אבותיו. מעתה, חובר יעקב לאברהם וליצחק, ומצטרף לאבני היסוד שעליהם תבנה האומה היהודית.

פיוט

אור צח ופשוט עלת כל העלות
לך דומיה נחלון הקולות
אין אמר ודברים אין דורשים תחלות
מי ישמיע כל תהלות יי
אדם הגדול קדמון לכל קדומים
ממנו תוצאות חיים קמים
עשר קדשות אורים ותמים
צור כל העולמים זה יי
בכתר שם טוב הנעלם מכל
מרום וקדוש לעלא מכל
לחקר ולדרש אי אתה יכול
עין לא ראתה זולתך יי
רעים ודודים כלם מתאימות
חכמה ובינה נקבו בשמות
חד מאירות זכות ונעימות

רחמיק רביים יי
 העומדים בבית יי בלילות
 נבחר מזבח טוב ועולות
 חסדי האל כל יום עליהם עולות
 יומם יצוה חסדו יי
 מרחוק יי נראה לנו
 הביטה וראה את חרפתנו
 נאזר בגבורה הך את צרינו
 עזרה את גבורתך יי
 עבר על פשע היא תפארתך
 וזה חסדך ואמתך
 לבני ישראל עם נחלתך
 זאת נחלת עבדי יי
 נחה בשיבת ציון עיר קדשנו
 נצח ישראל החש פדנו
 ולמה תשפחנו
 הלעלמים יזנח יי
 תנה הוד הך ויעדי עדיים
 ונראה בטוב עיר ירושלים
 הבנויה היא רחבת ידיים
 בונה ירושלים יי
 ברכות לראש צדיק יסוד עולם
 יסד היכל ודביר ואולם
 יאירו פכוכבים בהלם
 יסה עלינו אור פניך יי
 יה החזר עטרה לשפנה
 מלכות בית דוד כבאראשונה
 קבץ נדחי מקל עבר ופנה
 אז אשר השירה הזאת ליי

רפאים. צבאו של דוד ייתקוף אותם רק כאשר יישמע מקרוב את השיחים נרמסים תחת רגליהם. וכך כתוב בדברי הימים: "ויקה פשמעך את-קול הצעדה בראשי הפכאים (השיחים) אז תצא במלחמה כלי-נצא האלקים לפניך להכות את-מחנה פלשתים: ויעש דוד פאשר צוהו האלקים ויכח את-מחנה פלשתים מגבעון ועד-גזרה: והתוצאה: ויצא שם-דוד בכל-הארצות וה' נתן את-פחדו על-כל-הגוים (איי"ד, י"ד-ט"ו). (כזכור את ירושלים כובש דוד בתחבולה דרך מערכת המים שלה "ויאמר דוד ביום ההוא, כל-מכה יבסי ויגע בצנור" ואת גלית הוא מכה באבן קלע מול עצמתו העודפת של הענק בנשק שריון וכח פיזי). עוד מוסיף הרב שמואל אליהו, הדברים נכונים גם לגבי אדם פרטי והוא מביא דוגמא: "תנו רבנן: ישראל שנזדמן לו עובד כוכבים בדרך - טופלו לימינו (מתברר לעובד כוכבים לימינו של ישראל, שאם ירצה העובד כוכבים להורגו - ישלח ישראל יד ימינו ויאחו בו); רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: בסייף (דאם היה העובד כוכבים חגור סייף) - טופלו לימינו (טופלו ישראל לימינו כדי שיהא יד שמאל של עובד כוכבים שהסייף חגור בו - לצד ימינו של ישראל, ומזומנת לימין ישראל לאחוז בה); במקל (אם ביד עובד כוכבים מקל) - טופלו לשמאלו (שתהא יד ימין העובד כוכבים שהמקל בה סמוכה לישראל, ואם ירים יד ימינו - תאחזו שמאלו של ישראל במקל הסמוך לה: דאי טופלו לימינו - יהא המקל רחוק מידו של ישראל). היו עולין במעלה (בהר או בסלע) או יורדין בירידה - לא יהא ישראל למטה ועובד כוכבים למעלה, אלא ישראל למעלה ועובד כוכבים למטה (בעלייה ילך ישראל לפני העובד כוכבים, דהיינו 'למעלה', אלא שטופלו לימינו: דלא הוי אחריו ממש, ובירידה יוליך העובד כוכבים לפניו); ואל ישוח לפניו (אפילו במישור אל ישחה ישראל לפני העובד כוכבים ליטול כלום), שמא ירוץ (ירוצץ) את גולגלתו. (מסכת עבודה זרה, כ"ה, ב). בני ישראל מצווים לפני היציאה למלחמה לקרוא את האוייב לשלום. חז"ל אמרו שכל יציאה למלחמה טעונה הייתה התייעצות עם הסנהדרין (מסכת ברכות, ג, ב). וברמב"ם הלכות מלכים נקבע שכאשר מטילים מצור על עיר יש להשאיר צד אחד פנוי לבריחת תושבי העיר (הלכות מלכים, ו, ו). והנה ילקוט שמעוני [בראשית - פרק לג - המשך רמז קלג] מספר על מלחמה לא ידועה, אשר לפיה בני יעקב כבשו את ארץ כנען, כולל את ארץ אדום, שבע שנים אחרי מעשה דינה. הבסיס לדעה זאת נובע מפסוק בברכתו של יעקב אבינו: "ואני נתתי לך, שכם אחד-על-אחיך: אשר לקחתי מיד האמרי, בחרבי ובקשתי. (מ"ח, כ"ב). כזכור את חלקת השדה רכש יעקב בכסף מלא ואכן הפרשנים נדרשו לענין זה והצטרכו להסברים שונים. וכך מתחיל התיאור בילקוט שמעוני: "רבתינו אמרו: אף על פי שלא רדפו אחריהם בפעם היא אבל לאחר שבע שנים רדפו ונתכנסו כל מלכי האמורי על בני יעקב ובקשו להרגם בבקעת שכם." היה זה כאשר יעקב ובניו התיישבו שכם. הם חשבו כי בני יעקב עומדים לכבוש את הארץ. המדרש מחלק את המשימות בין השבטים: (ביום הראשון - הערת המערכת) יהודה הרג את מלך תפוח "שהיה מכוסה מראשו ועד רגליו בברזל ובנחשת והיה רוכב על הסוס והיה מורה חניותו בשתי ידיו מעל הסוס לפניו". וכך הרג שמונה מלכים. לוי "ירה אבן והרג לאילון מלך געש". יעקב אביו עקרי והרג לזירורי מלך שילה" ושאר בני יעקב שהיו בתל שכם נלחמו בשערי העיר. הרג את פרעתון מלך חצר, פסוסי מלך סרטון, ללבן מלך ארם ולשבר מלך מהנהי. נפתלי הרג ארבע גבורים. ביום השני כבשו את העיר סרטון, המשיכו לעיר תפוח אשר באו לעזרתם והגיע לעיר ארבל שגם הם הגיעו כתגבורת. ביום השלישי כבשו את העיר תפוח המשיכו וכבשו את שילה אחרי שבני שילה ייצאו לעזרתם ביום הרביעי נלחמו במחנה שביר וירדו לבקעה. ביום החמישי כבשו את העיר געש שהיו בה "שלוש חומות היו לה חומה לפניו מחומה". ביום ששי באו האמוריים "בלא כלי מלחמה והיו משתחווים להם ובקשו מהם שיעשו שלום". ויעקב עבר לתמנה ויהודה לארבל וימשו והלאה עמדו בשלום מן האמוריים". מלחמת ששת הימים (!?) עשו, אחי יעקב, ש"לא שהסיר הקנאה מלבו אלא ויטרף לעד אפו ועברתו שמרה נצח", שלח את צבאו והתנפלו על בני יעקב, כאשר היו באבל אך ספגו מפלה, התוצאה היתה שעשו מת "וקברוהו מפני כבוד אביהם". ובני עשו היו לעבדים לבני יעקב. "מלחמת בני יעקב" מוזכרת גם בפירוש הרמב"ן: "ואם נאמין בספר 'מלחמות בני יעקב' (הוא ספר הישר): בא להם פחד אביהם כי נאספו שכני שכם ועשו עמהם שלש מלחמות גדולות, ולולי אביהם שחגרו גם הוא כלי מלחמתו ונחם הם היו בסכנה, כאשר יספר בספר ההוא. ורבתינו

פיוט קבלי המושר בשירת הבקשות של יהודי ארם-צובא (חאלב). התאמה מופלאה קיימת בין מלותיו של הפיוט הזה לבין הזמן בו הוא מושר - עם עלות השחר, שעה של דומיה טרם התגלות אורו הצח והפשוט של הבוקר החדש. פיוט מסתורין זה הולך ומשורר את עשר הספירות אחת לאחת כאשר כל בית נחתם בשיבוץ של פסוק המסתיים בשם ה'. כך מעצים המשורר עוד את תחושת ההתבטלות המוחלטת של האדם מול קונו ואת תחושת הסוד האופפת את הפיוט. מאותו אור צח ופשוט ואותה דומיה בה חדלים כל הקולות ועד למלכות בית דוד והחזרת העטרה ליושנה.

מספר האגדה

תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף קכג, עמוד א; תלמוד בבלי, מסכת מגילה, יג, עב.
 אמר ר' יונתן: ראויה היתה בכוונה לצאת מרחל, שנקאמר: "אלה תלדות יעקב יוסף" (בראשית לו, א), אלא שקדמתה לאה ברחמים תפילות ובקשת רחמים; ומתוך צניעות שקהיתה בה ברחל החזירה הקדוש ברוך הוא לה שמעמד הבכורה שב לצאצאי רחל שנאמר בדבה"א, ה, ב: "והבכורה ליוסף" ומה צניעות היתה בה ברחל?
 שנקאמר: "ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא" (שם כט, יב) - וכי אחי אביה הוא? והלא בן אחות אביה הוא!
 אלא אמר לה: תנשאי לי?
 אמרה לו: הן, אלא אבא רמאי הוא ואין אתה יכול לו.
 אמר לה: מה רמאותו?
 אמרה לו: יש לי אחות גדולה ממני ולא נשיאני לפניך.
 אמר לה: אחיו אני ברמאות.
 אמרה לו: וכי מתר לצדיקים לנהג ברמאות?
 אמר לה: הן - "עם גבר תתבר ועם עקש תתפל" (שמואל ב-ב, כו).
 מסר לה סימנים. קשה הגיע הלילה אמרה: עקשו תפלים אחותי - מסרתם לה.
 וזהו שנקאמר: "וייהי בפקר והנה היא לאה" (בראשית כט, כה) - מכלל, שעד עקשו לאו לאה היא?
 אלא מתוך סימנים שמסרה רחל ללאה לא היה יעקב יודע עד אותה שעה.

פרפראות לפרשה

וישלח יעקב מלאכים. אומר רש"י מלאכים ממש, "ממש"

ר"ת מ'מעשה מ'צוות ש'עשה, שהמה המלאכים שנבראו מכח המצוות שעשה. התרגום מפרש **מלאכים** אזגדין, ופשוטו הפירוש שלוחים אנשים. **עם לבן גרתי**. מפרש רש"י תרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים, יש מפרשים שיעקב התלונן שלא למדתי ממעשיו הרעים, דהיינו כמו שעושה לבן את מעשיו הרעים בהתלהבות ולא למדתי ממנו התלהבות דקדושה לעשות מצוה בהתלהבות.

ויהי לי שור וחמור. אומר הבעל הטורים שור מרמז על יוסף, דהיינו שיש לי את הכח של יוסף, כמו שנאמר **עקרו שור** שהוא שטנו של עשו, **וחמור** מרמז על יששכר דהיינו יש לי את כח התורה כמו שכתוב **יששכר חמור גרם**.

ויהי לי שור וחמור. איך יכול יעקב להתגבר על עשו ולבן, אלא שהיו חשובים אצלו כמו **שור וחמור**, ולכן לא התפעל מהם.

ויירא יעקב מאד ויצר לו. רש"י אומר ויירא שמא יהרג, ויצר לו אם יהרוג את אחרים. חז"ל אומרים שרבי מאיר נקרא אחרים מכיון שרבי מאיר יצא מנירון קיסר שהיה מצאצאי עשו, וזה היה ירא יעקב שמא יהרוג את עשו ולא יוכל לצאת ממנו רבי מאיר.

יש אומרים **ויירא יעקב מאד ויצר לו**, שיעקב הצטער על זה שהוא מפחד כלל, אחרי שה' הבטיח לו לשמרו.

קטנתי. חז"ל אומרים **שתלמיד חכם צריך שיהיה לו שמינית שבשמינית** גאוה, ורמז לדבר נותן הגר"א זצ"ל מפרשתנו, שהיא פרשה **השמינית**, והפסוק **קטנתי** הוא הפסוק **השמיני** שבפרשה, וזה הפירוש **שמינית שבשמינית**. [בחומשים שלנו הטעם הוא אזלא גרש וזה מתאים בניגונו לפי הרמז של הגר"א, אמנם בחומשים המדויקים הטעם הוא רביעי והוא מתאים לפשט הפשוט].

כי במקלי עברתי את הירדן הזה. אומרים על דרך המוסר שמי ש**מקל** תמיד, "**עברתי**" יכול לעבור על איסורים.

וישלח – אני יודע!

א. אריות	ב. בכור	ג. גר שנתגייר	ד.
ה. דינה	ו. ויתחנן	ז. זכר ח. חולין	ט.
י. טל השמים	יא. ירדן	יב. כסף	יג. לוטן
יד. ממש	טו. נתמעטו	טז. סוס נקבה	יז. עינו של עשו
יח. פכים קטנים	יט. צלעתו	כ. קלבוסת	
כא. רוח ש.	כב. שר וחשוב	כג. תשעים ואחת	

ספור לשבת

ד"ר מרדכי אגמון על חז"ל וכוונות שמורות ©

אישה אחת בעיר זרזיס שבתוניסיה ביקשה לשחוט עוף ולבשלו למשפחתה. המצב הכלכלי בתוניסיה באותן השנים היה קשה, ולא בכל יום זכתה המשפחה שבשר יעלה על שולחנה. לקחה האישה את העוף אל השוחט, אך לאחר השחיטה התעורר בלב השוחט ספק ביחס לכשרותו. הצטערה האישה מאוד על ההפסד הצפוי לה, ובצר לה פנתה אל הרב מניני ביתאן בתקווה שישוע אותה ויתיר את אכילת העוף. בחן הרב מניני את העוף ופסק שהוא כשר.

אך בליבה של האשה המשיך לכרסם הספק, והיא החליטה להתייעץ עם רב נוסף, שאסר על אכילת העוף. האישה המבולבלת פנתה לרב שלישי כדי לשאול בעצתו, וגם הוא אסר על אכילת העוף. בצר לה שבה האישה אל הרב מניני וסיפרה לו על קורותיה. שאל אותה הרב מניני: "מפני מה אסר הרב הראשון על אכילת העוף?" ענתה האישה: "בגלל חשש לטִרְפָה ברגל הימנית." "ומפני מה אסר הרב השני על אכילת העוף?" "מפני חשש לטרפה ברגל השמאלית." "חייך הרב מניני ואמר: "עתה אני בטוח בפסיקתי, וברור כשמש שאפשר לאכול את התרנגול." תמחה האישה על דבריו: "והרי שני הרבנים האחרים אסרו על אכילת העוף?!" חייך הרב מניני והשיב: "הרב הראשון פסק שיש חשש ברגל ימין, ומשמע שהוא מסכים איתי שאין חשש ברגל שמאל. הרב השני סבר שיש חשש ברגל שמאל, ומשמע שהוא מסכים איתו שאין חשש ברגל ימין. אם כן, על כל רגל ישנם שני מתירים ורק אחד אוסר, והתורה אמרה 'אחרי רבים להטות'."

חבישת פאה ככיסוי ראש לנשים מעוררת פולמוס כבר שנים רבות: בדורות האחרונים הרבנים נחלקו בשאלה אם מותר לחבוש פאה בתור כיסוי ראש. יש האוסרים ויש המתירים, ומתנהל ביניהם משא ומתן הלכתי חריף במיוחד. בין המתירים היה הרב שלום משאש, רבה של ירושלים, שהביא ראיות לשיטתו מדברי הפוסקים. כנגדו יצאו רבים, וביניהם בלט הרב משה לוי מרבני ישיבת "כסא רחמים", שגם הוא גייס מקורות מדברי הפוסקים לשיטתו. אך הרב שלום משאש לא הסתפק בדברי הפוסקים והכריז: "בקביעת ההלכה אין להסתפק בעיון במקורות ובפסקי ההלכה, ויש להתחשב גם במה שנהוג בציבור. לעובדה שנשים רבות נוהגות ללכת עם פאה יש השפעה רבה על פסיקת ההלכה, ולכן יש להתיר." הרב משה לוי דחה טענה זו, וסבר שהתנהגות הציבור אינה רלוונטית לפסיקת הלכה. על כך השיב לו הרב שלום משאש: "הרב משה, הרב צריך לבסס את פסיקתו על המקורות, אך גם ללכת בדרכו של משה רבנו שעליו נאמר 'יִירָד מִשָּׁה אֶל־הָעָם' (שמות יט, כה).

זו הייתה מריבה חריפה וקשה. רק לפני זמן קצר התחתן הזוג הצעיר והשמחה היתה גדולה וכעת שרר מתח בין השניים. החתן האשים את כלתו בכך שאינה מקפידה בכשרות התבשילים, ואילו היא טענה שנהגה כראוי על פי מנהגי בית הוריה. בני הזוג ניגשו אל הרב רפאל טולדאנו שיפסוק בעניין ויכריע ביניהם. ראה הרב טולדאנו את עוצמת המריבה, בחן את הסוגיה וסבר שהצדק עם הבעל הזועם, אך הבין שאם יצדיק אותו תתלקח האש אף יותר.

חשב מעט ואמר "אני מחמיר בסוגיה זו. אך אני פוסק שעליכם ללכת לרב יוסף משאש. הוא כבר יקל בזה."

הלכו בני הזוג אל הרב יוסף משאש ושטחו בפניו את הדברים.

הרב משאש האזין להם, וביקש שיביאו לפניו את הסיר. הלכו השניים להביא את הסיר מהבית. הרב בחש בו עד שבחר חתיכת בשר, בירך בקול רם ואכל מן התבשיל ואף ביקש שישאירו לו עוד קצת מהתבשיל שבסיר. כשראה הבעל שהרב אוכל מן התבשיל נרגע והתרצה, והזוג התפייס. למחרת קרא הרב יוסף משאש לאישה הצעירה בחשאי והסביר לה שהדרך שבה הכינה את התבשיל היא בעייתית ואף לימד אותה את ההלכות של הכשרת בשר. שמעו בני ביתו של הרב את השיחה ושאלו אותו "האם בעצם אכלת אתמול בשר לא כשר?" הסביר הרב משאש: "יש דרגות שונות של איסור. יש בשר האסור מהתורה, יש מדרבנן, ויש מתורת מנהג. הסיר על פי המנהג היה אסור ואני בחרתי לאכול ממנו, משום שלום בית."

שבת שלום

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 718 שבת וישב כג בכסלו תשפג 17 דצמבר 2022
 לע"נ יהושע בן אסתר נלב"ע ז' חשוון, חיים בן נעמי כ' תשרי, חיים בן יעקב א אדר, גילה פירחה בת גרציה י"ח תמוז, ברוריה בת חנה כ תמוז, חנה בת מסעודה כג בתמוז, תנצב"ה
 לרפואת: אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב, נעמה בת מירב, מירב בת מרים יהושע בן גבריאלה (גבי), זיוה ז'ולית בת חסיבה

חנה שמה

כניסת שבת: 1606 צאת שבת 1715

השבוע בדברי הימים

כג כסלו - ה'תקצ"ה נפטר דוד פרידלנדר, ממבשרי התנועה הרפורמית וממנהיגי הקהילה היהודית בברלין
כד כסלו - ג'ת"ח - הוקם בית המקדש השני - חגי ב י. ה'תרט"ה - נפטר ר' חיים חזקיהו מדיני, רב קהילת חברון ומחבר אנציקלופדיה הלכתית שדי חמד. ה'תש"ב - החל רצח 15,000 יהודי חרקוב בשואה. ה'תשס"ח - הוחל מטבע שני ש"ח.

כה כסלו - ג'תקצ"ז - יהודה המכבי והחשמונאים משחררים את בית המקדש. ה'תקמ"ו - נפטר הרב עוזיאל מייזליש - תלמיד הרב דב בער המגיד ממזריטש. ה'תרמ"ג - נוסדה המושבה זכרון יעקב. ה'תרכ"ג - הגנרל יוליסס סימפסון גרנט מוציא צו גירוש ליהודי טנסי, מיסיסיפי וקנטאקי (הרחבה תשפב). הנשיא אברהם לינקולן ביטל את הצו כעבור מספר ימים. ה'תרל"ב - נפטר הרב יעקב עטלינגר - בעל ערוך לנר ה'תרע"ח (10 בדצמבר 1917) - כיבוש ירושלים על ידי הצבא הבריטי במלחמת העולם הראשונה, בכך בא קץ לשלטון הטורקי בארץ ישראל. ה'תרצ"ב - נפטר רבי חיים הגר - אדמו"ר מאנטניא בנו של הרב ישראל הגר (הזקן) האדמו"ר מוויזניץ. ה'תש"ט - צה"ל פותח במבצע חורב לשחרור הנגב. ה'תשס"ח - סטפן נורמן, נכדו של תאודור הרצל, הובא לקבורה בהר הרצל שבירושלים. ה'תשס"ח - רשות העתיקות מכריזה על גילוי מבנה ליד שער האשפות, ששימש כנראה כארמון של הלני המלכה. ה'תשנ"ט - נפטר הרב יוחנן טוורסקי, האדמו"ר מטולנא. תשע"א אסון הכרמל בה נספו 44 אנשי כוחות הבטחון וההצלה. (הרחבה תשי"ע)

כו כסלו - ד'תתקנ"ח - נפטר רבי אברהם בן דוד מפושקירה - המכונה ראב"ד השלישי, בעל ההשגות על משנה תורה לרמב"ם ועל הרי"ף ה'תרמ"ד - עליית הבילויים על הקרקע בגדרה ה'תרע"ח - הגנרל אלנבל נכנס לירושלים ה'תרפ"ג - נפטר אליעזר בן יהודה, עיתונאי ומחיה השפה העברית. ה'תרצ"ז - בעמק בית שאן הוקם תל עמל (היום קיבוץ ניר דוד), ראשון היישובים של "חומה ומגדלי". ה'תש"ט - מבצע חיסול לכיבוש כיס פלוגיה נכשל. ה'תשט"ו - מקס בינט, איש הקשר של החוליה מעסק הביש, התאבד בכלא המצרי. ה'תשט"ז - מבצע "עלי זיתי" - צה"ל פושט על מוצבים סוריים בחוף המזרחי של הכנרת, בתגובה להתנכלויות סוריות לדייגים בכנרת. 80 חיילים סורים נהרגו ו-30 נשבו. לצה"ל היו 4 הרוגים. ה'תשל"ד - נפתחה בזינבה ועידת שלום בהשתתפות ישראל, מצרים וירדן, ובעקבותיה נחתמו הסכמי הפרדת כוחות בין ישראל למצרים ובין ישראל לסוריה

כז כסלו - ה'תקע"ח - נפטר רבי חיים מצ'רנוביץ, מגדולי תנועת החסידות בעל מחבר ספר "באר מים חיים" על התורה ה'תש"י - הוקמה מעברת הרטוב (לימים בית שמש). ה'תשכ"ז - הסופר ש"י עגנון והמשוררת נלי זק"ש מקבלים את פרס נובל לספרות. ה'תשס"ה - פרס נובל לכימיה מוענק לאהרון צ'חנובר ואברהם הרשקו, מדענים מהטכניון בחיפה, יחד עם האמריקני אירוויין רוז על גילוי ותיאור את מערכת האוביקוויטין, האחראית לפירוק חלבונים בתוך התא

כח כסלו - תנ"ח - נפטר ר' חזקיה די סילוה ה"פרי חדש" ה'תרע"ז - נפטר יחזקאל חנקין, ממקימי ארגון "השומר". ה'תרפ"א - נוסדה ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. ה'תש"ז - הותקפה שיירת העשרה שנועדה להעביר אספקה לגוש עציון הנצור

כט כסלו - ה'תקס"ה - נפוליאון בונפרטה מוכתר לקיסר צרפת. ה'תרס"ב - פרס נובל מוענק לראשונה, ביום השנה החמישי למותו של אלפרד נובל. ה'תש"א - נהרג בתאונת דרכים בצומת השרון דב הוז, ממפקדי "ההגנה" ומחלוצי התעופה העברית, שדה דוב נקרא על-שמו. ה'תש"א - נפטר יצחק בן יעקב, מראשי העלייה השנייה

וישב מי יודע?

משה אוסי <https://teman.org.il/content/9971>

1. ל"ז א' - וישוב יעקב" - חייו של יעקב רצופים תלאות ורוגז. את מאבקיו ביטאו חז"ל מהכתוב באיוב ג' כ"ו: "לא שלותי" - מעשו, "ולא - מלבן, "ולא נחתי" - מדינה, "ויבוא רוגז" - מ.
2. ל"ז ג' - כיצד מתרגם אונקלוס הביטוי 'בן זקונים'?
3. רש"י ל"ז ט"ו - מנין לרש"י ש'האישי הוא המלאך גבריאל
4. ל"ז י"ז - מחברון ועד עמק דותן יש מרחק של כ...: 100 / 70 ק"מ
5. ל"ז ג', ל"ז י"ט, ל"ז ל', ל"ט י"ז, מ"א י"ב - ב-5 כינויים נתפנה יוסף: אָחיו קראו לו: , כי בגללם נטרו לו איבה; ראובן קרא לו: , כי הוא אחיו הקטן; אשת פוטיפר קראה לו: , כדי להמאיסו על בעלה; שר המשקים קרא לו: , לשון ביזיון
6. ל"ז כ"ח - עפ"י רש"י נמכר יוסף פעמים רבות: האחים

פרשת וישב

שם הפרשה מ"יִשָּׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְּוָרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן" (ל"ז א'). הפרשה ה-9 בתורה וה-9 בחומש בראשית. נכתבת ב-190 שורות בספר תורה ויש בה 4 פרשיות (מיקום 44), מתוכן 3 פרשיות פתוחות ו-1 סתומות. יש בה 112 פסוקים (מיקום 24), 1558 מילים (מיקום 24) ו-5972 אותיות (מיקום 24). לפי ספר החינוך יש בה 0 מצוות (מיקום 37), מתוכן 0 מצוות עשה (מיקום 34) ו-0 מצוות לא תעשה (מיקום 32). תחילת הפרשה בהיות יוסף הצדיק בן 17 וסיומה בהיותו בן 22 שנה. לפי חז"ל: "אמר רבי לוי: לעולם יצפה אדם לחלום טוב עד עשרים ושנים שנה" - מסכת ברכות, נ"ה ב' לפיה, הגמרא מציינת כי חלום טוב יכול להתגשם עד 22 שנים. החישוב הוא שהוא היה בן 30 בעמדו לפני פרעה מלך מצרים ומה יש להחסיר 2 שנות רעב ו-7 שנות שובע. מוקדה הוא חי יוסף עד עליתו לשלטון במצרים. הוא יוצא בשליחות אביו מ"עמק חברון" אל שכם, "מקום מוכן לפורענות" [לפי רש"י: "שם קלקלו השבטים, שם ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד]. אחיו מתנכלים לו וכמעט גורמים למותו. חייו נצלים הודות ליהודה, מורד למצרים והיה "יִנְיָהּ אִישׁ מְצֻלָּח" (ל"ט ב'). אך מגיע בסופו של דבר ל"בור" - הוא הכלא המצרי. נושא משנה בפרשה

מכרוהו ל , וה למדיינים, והמדיינים ל

7. רש"י ל"ח א' – "וירד יהודה" – מדוע השתמש הכתוב דווקא בפועל וירד'

8. רש"י ל"ח כ"ז – "והנה תאומים", ואצל רבקה כתוב: "והנה", חסר, לפי שהאחד רשע; אבל אלו שניהם

9. המיילדת שמה עלי את השני, אך יצאתי שני – מי אני? 10. רש"י ל"ח כ"ה – מכאן למדו חז"ל: 'נוח לו לאדם שיפילוהו ל , ואל פני חברו ברבים'.

11. מה הם שלושת העדים הדוממים, שהצילו אשה מקור ודמים.

12. רש"י ל"ט ו' ז' – מה הקשר בין יופיו של יוסף לבין: "ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף?"

13. נשא חן וחסד לפני השר, ושני שרים שחכים סר. 14. מהו הקשר בין הפרשה לתחילת ההפטרטה, עמוס ב' ו'?

למתקדמים:

1. ל"ז א' – חז"ל: לשם מה שתי הדגשות בפסוק? א. "בארץ מגורי אביו" – כדי לתקן מצוות , שפגם במשך שנה. ב. "בארץ" – לתקן מצוות יישוב א"י, שנתרחק ממנה

2. רש"י ל"ז ג' – 3 אירועים קרו ליוסף כעונש על 3 הדיבות שהוציא על חיו: א. על אבר מן החי, לכן: "וישחטו ל"א). ב. שמוזלזלים בבני השפחות וקוראים להם עבדים, לכן: "ל נמכר יוסף" (תהי ק"ה י"ז). ג. על העריות, לכן: "ותשא את עיניה" (ל"ט ז')

3. כלי יקר ל"ז ג' – מדוע עשה לו כתונת פסים? כי לאחר שניטלה הבכורה מ , הפך יוסף לבכור ותפקידו דומה לכהן גדול, וראוי שילבש תשבץ, בגד הכהונה.

4. אָלְיָה הִגִּיעַ מִחִבְרוֹן, וְשֵׁם יִיקָבֵר הַצַּדִּיק בְּיוֹם הָאֲחֵרוֹן (יהו כ"ד ל"ב); 'עיר חדשה' יקראו לה ברומית, וישתבש שמה בערבית.

5. ל"ז כ"ה – מהו שם פרי ה'לוט' בערבית? הראב"ע מביא את דעת הרס"ג: 'הוא פרי, וכן בלשון ישמעאל בתוספת ב"ית'.

6. ל"ז כ"ז – "לכו ונמכרנו" – הספורנו רואה במכירת יוסף 'מידה כנגד מידה', מהי?

7. חז"ל: מפני מה זכה שביהמ"ק ייבנה בחלקו? מפני שלא השתתף במכירת יוסף, וכן כי הוא היחיד שנולד ב. -----

8. ל"ז ל"ב – "וישלחו את כתונת הפסים" – הרמב"ן מעלה סברה שהפועל 'וישלחו' אינו פועל שילוח רגיל, אלא תקיעת ה (=סכין) בכתונת כדי לקרעה (ודומה לו בערבית - סלח' =פשט עור).

9. ל"ז ל"ג – "חיה רעה אכלתהו" – הכלי יקר, בדרך הדרש: זה רומז לכלל השבטים, שהרי חלקם נמשלו לחיות: יהודה ל , לאיילה ודן ל .

10. ל"ח ב' – "בת איש כנעני" – אונקלוס: 'כנעני פירושו רש"י ל"ח כ"ג – יהודה קיבל עונש מידה כנגד מידה: רימה את אביו עם , רימוהו ב ; אמר לאביו: " הכתנת בנך היא", והחזירה לו תמר: "למי החותמת."

11. ל"ט ו' – האלשיך הקדוש מפרש את: "כי אם את הלחם אשר הוא אוכל" – יוסף שמר על כשרות ונגע רק בלחם כדי להחיות נפשו. מי הם 4 הילדים העבריים, שבחצר מלך בבל נזהרים ממאכלות אסורים?

12. ל"ט ח' – מעל המלה "וימאן" יש טעם ; יש המפרשים אותו, שכמעט נתפתה, ויש הרואים בו סירוב מוחלט.

13. רש"י מ' ה' + ט"ז – "וירא שר האופים כי טוב פתרו" – כיצד ידע שפתרון החלום הוא נכון

ואולם לזו שם העיר לראשונה

הרב יוסף נובה

בעל ספר 'הלקח והלבוב' כותב שאנו יכולים ללמוד מפרשתנו על חשיבות זמן מוצאי שבת וחשיבות סעודת מלווה מלכה, והמאמר מבוסס על עיקרי דבריו.

בסוף הפרשה הקודמת קראנו את הפסוק "ויהי אך יצא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו ועשו אחיו בא", ופירש הרב הקדוש רבי יחיאל מאיר מגאסטנין ז"ע – זה יוצא וזה נכנס. כן הוא במוצאי שבת, בעת שקדושת יעקב יוצאת אחר גמר סעודה שלישית, שהיא כנגד יעקב אבינו, אז בא עשו אחיו חס ושלים,

הוא ירידת יהודה בן יעקב לעיר הכנענית עדולם והולדת פֶרֶץ לתמר, שלפי מגילת רות: "וַאֲלֶּה תּוֹלְדוֹת פֶּרֶץ פֶּרֶץ ... וַיֵּשֶׁב הוֹלֵד אֶת-דָּוִד" (ד, י"ח-כ"ב) אחרי עשרה דורות נולד ממנו דוד המלך . ההפטרטה בעמסו: "זֶה אֶמֶר ה' עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל-אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל-מִכְרָם בְּכֶסֶף צְדִיק וְאֶבְיוֹן בְּעֵבֹר נְעֻלָּים" (ב, ו'). "מכרם בכסף צדיק" מזכיר את "מכירת יוסף". את פרשת

וישב קוראים בדרך כלל בשבת שלפני חנוכה. בשנים שבהן יש בחנוכה שתי שבתות, קוראים את פרשת וישב בשבת הראשונה ואז ההפטרטה היא: "רני ושמחי, בת-ציון כי הנני-בא ושכנתי בתוכך, נאם-ה' (זכריה ב, י"ד).

הפרשה מתחלקת לנושאים הבאים:

בעל החלומות - בחלום יוסף ראה "אלומות", גאוות עובדי האדמה. הם, כידוע רועי צאן. הרש"ר הירש רואה בכך סיבה לשנאת האחים, על "העזות שראה את העתיד הלאומי המיועד לביתו" תוך שימוש בדימוי זה. אשר להשפעת החלומות, רש"י כותב: "יעקב נתכוון להוציא הדבר (האימון במשמעות החלומות) מלב בניו שלא יקנאוהו, לכך אמר לו "הבוא נבוא אָנִי וְאֶמְךָ וְאֶחֱיךָ לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֶרְצָה" (ל"ז, י'), כשם שאי אפשר באמך כך השאר הוא בטל". יעקב אבינו נתכוון לדחוק בחלומות כדי שבניו לא יקנאוהו - ללא הצלחה.

יוסף יצא לשכם - שם פוגש "איש", ע"פ המדרש - המלאך גבריאל, לפי "והאיש גבריאל" (דניאל ט, כ"א). השואל: "מה-תִּבְקֹשׁ?" יוסף משיב: "אֶת-אֶחֱי אֲנֹכִי מִבְּקֹשׁ" כוונתו היתה לאחזה בין האחים כפי שהתגלתה במעשה דינה במקום זה, בשכם. אך המלאך מעמיד אותו על המצב החדש: "קְסֹעוּ מַגָּה" - הסינוע עצמן מן האחזה לא רק זה: "לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם", למצוא דרך להביא למוותך.

מכירת יוסף - אחי יוסף מגבשים הצעה "להמיתו" (י"ט). ראובן מנסה להצילו ואומר: "לא נכנו נפש". רש"י: "רוח הקודש מעידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיבא הוא ויעלנו משם, אמר אני בכור וגדול שבכולך, לא יתלה הסרחון אלא בי". שמעון ולוי מעלים את ההצעה להרוג את יוסף (בראשית רבא צ"א). יהודה מוצא תחבולה, לשים אותו בבור. בעודו מציע למכרו לישמעאלים עברו אָנְשִׁים מְדִינִים מושכים ומוכרים אותו לישמעאלים והמְדִינִים לבית פוטיפר. רש"י פסי"ם: "על שם צרותיו שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדיינים"

אורו של מלך המשיח - באמצע הפרשה מובא סיפור ירידתו של יהודה לעדולם! מדרש רבה מסביר כיצד משתלב המעשה הצפוי של יהודה משתלב עם מכירתו של יוסף. על הפסוק ויהי בעת ההיא דורש רבי שמואל בר נחמן, לפי הפסוק מספר ירמיהו" כי אנכי ידעתי את המחשבות" (כ"ט) שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף. ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו. ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו. ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו. ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה. והקב"ה היה עוסק, בורא אורו של מלך המשיח". ליהודה ותמר נולד בן, הוא פֶּרֶץ , אשר דור עשירי שלו יהיה "יֵשִׁי אֶבֶי דָּוִד" - דוד המלך (רות, ד, י"ח-כ"ב).

בבית השר המצרי - יוסף זוכה להצלחה. עד כדי כך שחז"ל מעירים שהיה מגיע לו רק בשל כך להגיע לבית הסוהר. בבית השר "יָכַל אֶשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה, ה' מַצְלִיחַ בְּדָוִד" (ל"ט, ג'). גם אשתו אינה מניחה לו: "וַתֵּשֶׂא אֶשֶׁת-אֲדָנָיו אֶת-עֵינֶיהָ אֶל-יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שְׂכָבָה עִמָּי" (י'). וגם כאשר הוא בבית הסוהר: "וַיִּתְּנָן חָנוּ בְּעֵינָיו שֵׁר בֵּית-הַסֹּהֵר" (כ"א). והסיכום: "בְּאֶשֶׁר ה' אֲתוֹ וְאֶשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה ה' מַצְלִיחַ" (כ"ג).

חלומות השרים - הם פתח ההצלה של יוסף. הוא נודע בתור מומחה לפתרון חלומות ואכן הוא נוהל הצלחה: לשר אחד, הוא מנבא תליה ולשר השני, חזרה לתפקיד ואכן כך קורה. אבל סיום הפרשה מביא אותנו למסקנה פסימית: "וְלֹא זָכַר שֵׁר-הַמִּשְׁקִים אֶת-יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ" (מ, כ"ג). רש"י מביע את דעתו על ההתנהגות, ללא כל רסן, בפרשת מקץ, כששר המשקים זוכר את יוסף רש"י מבאר דבריו לפרעה: היה איתנו בבית הסוהר נער עברי עבד - ברוגזה כתב רש"י ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה. מזכירו בלשון בזיון: והוא ממשיך בתאור יוסף: נער - שוטה ואין ראוי לגדולה: עברי - אפילו לשוננו אינו מכיר: עבד - וכתוב בנמוסי מצרים שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים.

חנה, באמת על טום מה?

חגי ישראל כמו חגי העמים האחרים מתאפיינים בהיותם חגי טבע-חקלאיים, יש בהם הודיה, יש בהם בקשה. אין בזה פלא, בכך מסתכם המשותף, בעוד אלילי העולם הקדום ייצגו את כוחות הטבע, הרי אלהי ישראל הוא בורא כוחות הטבע ומולך עליהם. אולם, ההבדל הבולט ביותר הוא שכל חגי ישראל, מדאורייתא וגם מדרבנן מציינים גם חג טבע-חקלאי וגם ארוע הסטורי. כל החגים מדאורייתא מציינים את הארוע המכונן של יציאת מצרים (בכלל זה מתן תורה), כלומר שליטת הקב"ה לא רק בבריאה

כוחות הטומאה באים ביתר שאת וביתר כוח. ופרשתנו מתחילה בפסוק "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. ויפגע במקום וילך שם כי בא השמש". יעקב אבינו יוצא מבאר שבע שהיא מסמלת את יום שבת קודש ונכנס לחרונו של עולם - לששת ימי המעשה המלאים בהתעסקות עם גשמיות וחרון אף. ויש סכנה שהאווירה של הרחוב ישאב את היהודי לתוך עולם החומר בצורה לא נכונה וכך הוא עלול ליפול. וכשבא הזמן של מוצאי שבת, בעת שיוצאים מהאור הגדול של שבת לתוך החושך של החרון אף, אז הוא הזמן לקיים בחינת 'ויפגע במקום', להתפלל תפילת ערבית שהיא קיום ויסוד הצלחת האדם.

לכן יעקב אבינו מתקן תפילת ערבית "ויפגע במקום", תפילה שהיא דווקא בלילה בזמן של חושך, כדי ללמד כל יהודי - כשחשוך לך, שאור ה' נסתר ממך, יש כוח של תפילה ואמונה להתקרב לה' יתברך. תפילת ערבית של מוצאי שבת היא הממוצע והמעבר בין קודש לחול, בין שבת לימי החול, ומעלתה מאוד גבוהה מפני שהיא משפיעה את קדושת השבת לימי השבוע. והיצר הרע שיודע זאת גורם לאדם בתחבולותיו למהר בתפילת ערבית, כי הוא רוצה למנוע מהאדם את השפע הרוחני והגשמי שיש בתפילה זו להעניק לאדם.

ולכן יהודי הרוצה ששבת תעניק לו כוח וסיוע לימי החול, צריך לנצל תפילה חשובה זו, להתפלל במתינות, להאריך ב"ברכו" הראשון בתחילת התפילה כפי שמובא בספרים שזה סגולה להמשיך את אור השבת למשך השבוע.

השבוע בז' כסלו חל יום ההילולא של הצדיק רבנו הגדול רבי יעקב משה חרל"פ ז"ע שכותב (מי מרום רזי לי, עמוד א): "שצריך להגדיל ולהגביר נעם קדושת השבת ביתר שאת ויתר עז. שמתוך זה גם כל ימות החול מתעלים בערכם לפי ערך קדושתו ביום השבת. ומה שהיה מרגיש בתחילה ביום השבת, ירגיש מעתה בכל ימות החול, והשבת לעומתם תגדל ותגבה".

לכן לאחר תפילת שמונה עשרה אומרים פסוק "ויהי נעם ה' אלוקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו", כדי לזכות שנעם השבת תישמר אצלו ולא תלך חס ושלום לאיבוד, וגם שנעם השבת תשרה על ידיו, שלא ישלטו בהם "ידי עשו" שנקנס במוצאי שבת, אלא שיזכה לידיים קדושות ששורה עליהם ברכת ה', שיזכה בידיו לקדש את החומר ולהעלות את ענייני העולם הזה לעבודת ה'.

ולאחריו אומרים "שיר של פגעים" - "יושב בסתר עליון", שנאמר בו בהמשך "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך". אלו המלאכים שמלווים את האדם משבת קודש משעה שהזמינם באומרו "שלוש עליכם ובואכם לשלוש מלאכי עליון".

בהמשך נאמר "ויחלוס והנה שלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו". הרב הקדוש רבי ישראל מרוזין ז"ע אומר ש'סלם' ראשי תיבות סיעודת לויית מלכה. סיעודת רביעית שנקראת גם סיעודת מלווה מלכה, כשמה כן היא, מלווה את שבת המלכה.

רבנו הקדוש רבי נחמן מברסלב ז"ע כותב (ליקוטי מוהר"ן תניינא סימן י"ז): "אכילת שבת היא כולה קודש וכולה אלוקות ועולה למקום אחר מן אכילת חול". סיעודת רביעית היא ה'סלם' - הממוצע המחבר בין האכילה הרוחנית של שבת לבין האכילה הגשמית של ימות השבוע, ולכן בכוחה להשפיע קדושה לאדם שיזכה שגם אכילתו תהיה בשביל עבודת ה' ולרומם את הגשמיות לכבודו יתברך. שגם כשאדם מוצב ברגליו ארצה - עוסק בעסקי העולם הזה, ראשו יהיה דבוק למעלה בשמים - בה' יתברך.

כשנשאל הצדיק רבי אליעזר שלמה שיק ז"ע מה ניתן לעשות כדי לזכות להצלחה ברוחניות ובגשמיות בימות השבוע, שהאדם יזכה ל"ויהי נעם ה'" על מעשה ידיו אחרי צאת שבת?

הוא ענה ללמוד גמרא במוצאי שבת (ומובא כן גם בשם החזון איש זצ"ל).

וחשבתי למוצא לכך רמז מפרשתנו - כתוב בספרים בשם אחיו של רבנו המהר"ל מפראג ז"ע, שגמרא ראשי תיבות שמות המלאכים גבריאל מייכאל ריפאל אוריאל. ואולי יש לומר

אלא גם בהסטוריה. פורים חג הנס באמפריה הפרסית חל באמצע חדש אדר, מקביל לאמצע מרס, בסביבות יום ההיפוך האביבי. מי שמכיר את הטבע בארץ ישראל מכיר את שיא שפע הצמחיה אבל לא פחות מכך את חגי הגויים, החל "אידי מרס" Idus Martiis, חגו של מרס הרומאי, חג נורוז הפרסי שהבאנו אודותיו בגליונות פורים של העלון וכיו"ב.

חג החנוכה מבחינה אוניברסלית הוא "חג טבע" המציין את הלילה הארוך ביותר של השנה ומתכתב עם חגי אור קדומים שזכרם השתמר גם בחגים צעירים יותר כמו "חג המולד" הנוצרי. חנכה הוא כמובן גם "חג הסטורי" המנציח את ההשגה העליונה בהסטוריה ופחות ידוע מכך: הוא גם "חג חקלאי", בדיוק כמו שאר המועדים מדאורייתא. הארוע ההסטורי שחנכה מציין הינו הנצחון הניסי של היהודים מעטים וחלשים על האמפריה הסלבקית, רבים וגבורים והשגת עצמאות דתית ומדינית שמנעה את השמדת היהדות. ראוי לציין בהקשר זה כי "נס פך השמן" אינו הנס המוזכר בברכות לא על הנרות ולא בתוספות לברכת המזון, אלא נס הנצחון. עם זאת נראה בהמשך כי ענין פך השמן קשור לפן החקלאי של החג. לשם הדגמה נביא כאן שלושה שיעורים מאת הרב יואל בן נון שליט"א, המדגים את הפן האוניברסלי, הכלל אנושי של תקופת חנוכה, את הפן החקלאי שלו כמשלים את אסיף השביעי מבין שבעת המינים - הזית.

אדם הראשון וחנו

פרק ראשון במסכת עבודה זרה עוסק בהתרחקות מעובדי עבודה זרה בימי חגם. לכן עוסקות המשניות בתיאור חגיגתם של עובדי העבודה זרה. 'קלנדא' ו'סטרנורא' הם שני חגים המוזכרים במשנה כתגי עבודה זרה. הגמרא מסבירה שקלנדא חל שמונה ימים אחרי תקופת טבת, שיא החורף - היום הקצר ביותר. סטרנורא חל שמונה ימים לפני תקופת טבת. הגמרא מביאה ברייתא שמסבירה את מקור החגים הללו. כאשר אדם הראשון הרגיש בחורף הראשון שהימים מתקצרים והלילות מתארכים הוא חשש שמא זה העונש שלו, זו המיתה שנגזרה עליו, לחיות בעולם של לילה. מייד הוא התיישב בתענית ובתפילה שמונה ימים. אחר שמונה ימים הוא ראה שהימים שוב מתארכים על חשבון הלילות, הוא הבין שאין זה עונש אלא זה מנהגו של עולם. מיד הוא עשה שמונה ימי חג. "לשנה האחרת" (בשנה הבאה) עשה את שניהם, גם את ימי התענית וגם את ימי החג של שנה שעברה. ימים טובים, ימי חג. אדם הראשון התכוון בחגיו לשם שמים, להודות לה'. עובדי העבודה זרה שבאו אחריו עשו באותם הימים חגים לשם עבודה זרה. סיפור זה ותיאור החג של אדם הראשון דומה מכמה מוטיבים לתיאור (המופיע בגמרא במסכת שבת) על קביעת חג החנוכה.

בהמשך מביאה הגמרא ברייתא נוספת העוסקת בהתמודדות אדם הראשון עם החיים בעולם בלי לדעת את סדריו. אדם הראשון חטא כבר ביום הראשון לבריאתו. כשהגיע הלילה ונהיה חושך, הוא חשש שכיון שהוא חטא, העולם החשיך. מבחינתו החשכת העולם הייתה תחילת חזרת העולם לתהו ובהו. באותה לילה ישבו אדם וחווה ובכו כל הלילה. פתאום העולם התחיל להאיר, הגיע הבוקר, והשמש שוב זרחה. אדם הראשון הבין שהחושך הוא חלק מנהגת העולם, ובתודה על חזרת האור הקריב לה' פר לקורבן.

מן היום הזה אבן

התאריך האחרון והקובע בנבואת חגי הוא 24 לתשיעי (=כ"ד בכסלו); מהיום האחרון של סוכות (=21 לשביעי) עבר הנביא לערב 'חנוכה' (דורות רבים לפני החשמונאים):

בְּעֶשְׂרִים וָאַרְבָּעָה לַתְּשִׁיעִי בְּשָׁנַת שְׁתַּיִם לְדָרְיוֹשׁ הָיָה דָּבָר ה' אֶל חָגִי הַנִּבְיָא... וְעָתָה שִׁימוּ נָא לְבַבְכֶם מִן הַיּוֹם הַזֶּה וּמַעַלְהָ, מִטְרָם שׁוֹם אֲבָן אֶל אֲבָן בְּהִיכַל ה'... מִיּוֹם עֶשְׂרִים וָאַרְבָּעָה לַתְּשִׁיעִי, לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר יָסַד הִיכַל ה' שִׁימוּ לְבַבְכֶם - הַעוֹד הַזֶּרַע בְּמַגְוָה? וְעַד הַגִּפְן וְהַתְּאֵנָה וְהַרְמוֹן?! וְעַתָּה הַזֵּית לֹא נֶשְׂא (= פרוי) - מִן הַיּוֹם הַזֶּה אֲבָרָךְ (ג, י-ט)

זה היה אחד הגילויים המרעישים בחיי-יום ייסוד היכל ה' בכ"ה בכסלו (בכ"ד, עוד לא שמו "אבן אל אבן"), בתחילת בית שני - כידוע לאנשי הטבע והסיוור בארץ ישראל, עונת המסיק והשמן חלה בחודשים מרחשוון-כסלו, בין סוכות לחנוכה. בתקופה זו מוסקים יזיתים ודורכים שמן בבתי הבד.

הדבר רמוז גם בתורה: חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים אֲסִיף וְהִקַּבְתָּ וּמִיִּקְבָּךְ" (דברים טז, יג) - חג האסיף מציין את סוף האסיף של הגורן והיקב - אך לא של היצוהר. זו גם הסיבה לכך, שהבאת הביכורים למקדש לא יכלה להסתיים בסוכות, אלא בחנוכה (משנה, ביכורים פרק א).

הבצורת החמורה ביחס לגורן וליקב ניכרה היטב כבר באלול-תשרי, אולם עונת הזית רק התחילה אז, והיבול טרם נמדד. הנבואה המתינה עד לסיום עונת הזית והשמן, בסוף החודש התשיעי; רק אז התבררה במלוא חריפותה עצמת הבצורת - הבטחת ה' מפי חגי, "מן היום הזה אבָרָךְ", אין פירושה שכעת

ולקשר רמז לכך מהנאמר "מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו". בהמשך הפסוקים התורה מספרת לנו שיעקב אבינו קרא למקום שבו חלם על הסלם בית אל "ואולם לוז שם העיר לראשונה". עצם הלז נמצאת בדיוק במעבר בין הראש לבין הגוף, היא הסולם המחבר והמקשר בין האמונות והאידיאות לבין הגוף של האדם בשביל שיוציא את החזון והשאיפות הטהורות שלו מהכוח אל הפועל, שהגוף יתנהג ויתנהל על פי המחשבות הקדושות של האדם לעבודת ה'.

כ"ק האדמו"ר מחב"ד הרבי מליובאוויטש זי"ע מסביר במאמר נפלא (ליקוטי שיחות חלק לו, פרשת בשלח) את החשיבות של סעודת מלווה מלכה, וכותב: "אבר יש באדם ואינו נהנה באכילה אלא במוצאי שבת".

ומסביר בהמשך את הסיבה: משום ש"עצם הלז לא נהנה מעץ הדעת... וזהו התוכן הפנימי של סעודת מלווה מלכה, תיקון חטא עץ הדעת, כי בסעודה זו ישנו החיבור של שבת וחול, יש בה הברכה והמשכה של יום השבת, שעל ידי זה נמשך הכוח של שבת גם בסעודה של חול".

ולתוספת: מובא שסגולה לזרע קודש של קיימא להדליק במוצאי שבת נר לכבוד נשמת הרב אברהם יחיאל פיש בן הרב יוסף חיים פיש זצ"ל וליטול ידיים לסעודת מלווה מלכה על לחם. ושמעתי מהרב הצדיק יאשיהו פינטו שליט"א בשם החיד"א הקדוש סגולה לפרנסה לקרוא במוצאי שבת תפילת "אין כאלוקינו" ופיטום הקטורת.

ומנהג טוב ללמוד בספר 'תנא דבי אליהו' בסעודה רביעית, שנוכה שאליהו הנביא יכתוב את זכויות עם ישראל ויבוא לבשר לנו את

הגאולה. יש עוד מה להרחיב בנושא, אבל על כל פנים מדברים אלו אנו למדים על חשיבות הזמן של מוצאי שבת וכמה כדאי וראוי לנצלו לדברים טובים.

שנוכה לכך!

פיוט

פיוט לחנוכה, 13 מחרוזות ומדריך דרטורי. בכל מחרוזות שלושה טורי ענף וטור אזור – ר"ת "אנכי דוד בן אהרן חסין חזק ואמיץ" ע"ש מחברו, סיפור הגזירות והניצחון, נס השמן, תיאור מקצת דיני חנוכה ומנהגיה, סיום בשבח לה' ובקשה על הגאולה לעתיד לבוא, על דרך גאולת החנוכה ונסיה:

מי זה ימלל נסי אל יתבונן,
בימי מתתיהו בן יוחנן
אנכי אשמח איש ביה
הגדיל לעשות עם בני השמונאי
רם הוא על כל רמים נגלה בסיני
רכבו רבותים אלפי שאגן - מי זה ימלל ...
דור ודור רבים קמים עלינו
לכלות זכר שאריתנו
ולא הי צבאות מלכנו
מרום לארץ השפיל קרנן - מי זה ימלל ...
ויהי בימי יון בני עולה
הערימו סוד עצה ותחבולה
גזרו על שבת ראש חדש ומלה
יחד שלששתם יעברו מינו - מי זה ימלל ...
דרך את קשתם אויבים עזי פנים
אלישה תרשיש פתים ודודנים
על גוי קדוש ממלכת כהנים
באו טמאו מקדש המכון - מי זה ימלל ...
בן יוחנן כהן אל עליון הוא
שמו נאה לו מתתיהו
אחיו הפהנים יסובבוהו
נגד אויביהם הזריקו זינו - מי זה ימלל ...
אהרן יגל בגניו רנו
ואל ה' קראו ונגענו
בכ"ה בכסלו שכלנו וחנו

ישא הזית פרו, אלא שמכאן ואילך, עם ייסוד בית ה', תתחיל שנה מבורכת. חנוכה המקדש קשורה לסוף עונת השמן, בטבע הארץ!

יום ייסוד היכל

...מקבים א, ד, לו-סא רפפורטלו ויאמר יהודה לאחיו: הנה הוכו אויבינו. נעלה נא לטהר את המקדש ולחונכו לו ויאסף כל המחנה ויעלו אל הר ציון לה ויראו את המקדש שומם, ואת המזבח מחולל ואת השערים שרופים, ובחצרות סבך צומח, כמו כיער או על אחד ההרים, ואת הלשכות חרות, לט ויקרעו את בגדיהם ויספדו מספד גדול, וישימו אפר על ראשיהם ויפלו על פניהם ארצה, ויתקעו בחצוצרות התרועה ויצעקו השמימה מא ויצר יהודה להילחם באנשים אשר בחקרא, עד אשר יטהר את המקדש מב ויבחר כוהנים תמימים, חפצים בתורה מג והם טיהרו את המקדש ונשאו את אבני השיקוף אל מקום טמא מד ויוועצו על אודות מזבח העולה המחולל, מה יעשו לו, [מה] ותיפול להם עצה טובה להורסו, לבל יהיה להם לחרפה, כי טימאוהו הגויים, ויתצו אותו מו ויניחו את האבנים בהר הבית, במקום מתאים, עד אשר יבוא נביא ויורה על אודותן מה ויקחו אבנים שלמות, כדת, ויבנו מזבת חדש, כמו הראשון מה ויבנו את המקדש ואת פנים הבית, ואת החצרות קידשו מט ויעשו כלי קודש חדשים, ויביאו את המנורה ואת מזבח הקטורת ואת השולחן אל המקדש נ ויקטירו על גבי המזבח ויעלו את הנרות אשר על המנורה ויאירו במקדש, נא וישימו על השולחן את הלחם, ויפרשו את הפרוכת וישלימו את כל המלאכות אשר עשו. נבוישימימו כבוקר החמישה ועשרים בחודש התשיעי, הוא חודש כסלו, בשנה השמונה וארבעים ומאה נ ויעלו קורבן כחוק על גבי מזבח העולה החדש אשר עשו נד בזמן וביום אשר בו חיללו אותו הגויים, [ב]יום[ההוא] נחנך בשירים ובקטרסום, בכינורות ובמצלתים ה ויפלו כל העם על פניהם, וישתחו, וידו לשמים, אשר הצליחו בידם נ ויעשו את חנוכה המזבח ימים שמונה, ויעלו עולות כשמחה וזבחו זבחים שלמים ותודה נ ויקשטו את חזית המקדש בעטרות זהב ובמשבצות, ויחרשו את השערים ואת הלשכות ויתקינו להם דלתות. נה ויהי שמחה גדולה מאוד כעם, ותסור חרפת הגויים נט ויקבעו יהודה ואחיו וכל עדת ישראל, כי יוחגו ימי חנוכה המזבח בזמניהם, מדי שנה בשנה, ימים שמונה, מן החמישה ועשרים כחודש כסלו, בשמחה ובששון ס ויבנו בזמן ההוא את הר ציון סביב חומות גבוהות ומגדלים חזקים, פו יבאו הגויים ויהרסו אותם, כאשר עשו כראשונה סא, ויעמיד (יהודה) שם חיל לשומרו ויבצר את בית צור, למען תהיה מבצר לעם מפני אדם. - ע"כ.

אם התפילה עוסקת בנצחון וזהו גם ההסבר ההסטורי, מדוע הגמרא במסכת שבת כא ב מזכירה את נס פך השמן כנס חנכה? הנס לא מוזכר בתלמוד הירושלמי, במכילתא, במדרשי ההגדה או האגדה, לא בספר המכבים ולא בספרי יוסף בן מתתיהו. המקום היחיד שבו מוזכר הנס הוא במסכת שבת בתלמוד הבבלי, – ברייתות אחרות סותרות את המאורע הזה. פסיקתא רבתי נכתב "למדנו רבינו נר של חנוכה מאימתי היא מצותו, שנו רבותינו ששתשקע החמה עד שתסלק רוב הרגל מן השוק... ולמה מדליק נרות בחנוכה אלא בשעה שנצחו בניו של חשמונאי הכהן הגדול למלכות יון שאמר ועוררת בניך ציון על בניך יון (זכריה ט' י"ג) נכנסו לבית המקדש מצאו שם שמונה שפודין של ברזל וקבעו אותם והדליקו בתוכם נרות". כלומר אפילו לא היתה מנורה. נס פך השמן הוא נס "בעיית" ומעורר קושיות כמו קושית הבית יוסף מדוע תקנו חכמים שמונה ימים לחנוכה, והלא נס פך השמן לא היה כי אם שבעה ימים בלבד, שהרי היה שמן ליום אחד בלי נס? (וכן הקשה בתוס' הרא"ש ובמאירי שבת כא). לא נביא את כל התרוצים ונסתפק ביישובי הבית יוסף: א. שמונה חלקים - השמן שבפך חולק מלכתחילה לשמונה חלקים שווים, כדי שיוכלו להדליק את המנורה לזמן קצר בכל ערב, ונעשה נס שמאותה כמות שמן מועטה דלקה המנורה כל הלילה, וכך היה בכל שמונת הימים.

ב. הפך נשאר מלא - אחר שמלאו שמן במנורה כשיעור, נשאר הפך מלא שמן שבתחילה, וראו את הנס כבר ביום הראשון.

ג. הנרות נותרו כל יום מלאים - ביום הראשון הוריקו את כל השמן שבפך למנורה, ונרותיה דלקו כל הלילה, ולבוקר היו נרות המנורה מלאים שמן וראו את הנס כבר ביום הראשון.

כל אחד מן התרוצים מעורר קושיות נוספות ובמשך השנים הובאו עוד הסברים, כגון שהקטינו את הפתילות ואת שאיבת השמן על ידן ותירץ הבית הלוי שהנס היה שפתילות דקות האירו כעבות וממילא הנס היה גם ביום הראשון. ואלו דבריו: עיקר הנס היה רק משום הידור מצווה ולא משום עיקר המצוה שהרי היה בפך להדליק לילה אחת והרי היו יכולים לעשות פתילות דקות ביותר שתהיה הפתילה חלק שמינית ממה שהיה רגיל

בְּבֵית אֱלֹהִים כְּזֵאת רָעָנָן - מִי זֶה יִמְלֵל...
 בְּיָמִים הָהֵם בָּזָה הַזְּמָן
 זָרַע חֲשֵׁמוֹנָי טְהָרוּ עֲצָמָן
 מִצָּאוּ מַעֲט שְׁמֹן חֲתוּם מִסְמָן
 לִילוֹת שְׁמוֹנָה הַסְפִּיק שְׁמָנָן - מִי זֶה יִמְלֵל...
 נוֹדְעָה יָד ה' אֶת עֲבָדָיו
 וְזָעַם אֶת אוֹיְבָיו וְאֶת מוֹרְדָיו
 לָכֵן לְהַזְכִּיר אֶת רַב חֲסָדָיו
 יָרוֹת לְהַדְלִיק תִּקְנָנוּ רַבְּנָן - מִי זֶה יִמְלֵל...
 חוֹבָה עָלֵינוּ כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה
 לְכַבֵּד בָּאוּרִים שׁוֹכְנֵי מְעוֹנָה
 אָנוּ מְדַלְקִין עַד יָמִים שְׁמוֹנָה
 אָכֵן לְאוֹרָם לֹא מִשְׁמֵשֵׁינָן - מִי זֶה יִמְלֵל...
 סֵלֹו סֵלֹו לְרוֹכְבֵי בְּעָרְבוֹת
 הָאֵל הַגּוֹמֵל לְחַיִּים טוֹבוֹת
 אֶלְפֵי אֶלְפִים וְרַבֵי רַבּוֹת
 תָּמִיד בְּצִלוֹ נִחְסֶה וְנִתְלוֹנָן - מִי זֶה יִמְלֵל...
 יָמֵי חֲנֻכָּה בָּהֶם הוֹרָאָה
 דָּלָא לְמַסְפַּד וְלַהֲתַעְנָאָה
 לְבַד הַהֵלַל גְּמוּר וּבְהוֹדָאָה
 לְפָנֵי הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר חָנָן - מִי זֶה יִמְלֵל...
 נְדָבוֹת פִּי רָצָה שׁוֹכְנֵי מְעוֹנֵי
 בָּאוּרְךָ הָאֵר אֶפְלַת אִישׁוֹנֵי
 תָּמִיד כָּל הַיּוֹם אֶלְיָךָ ה' **אֶקְרָא וְאֶל אֱלֹהֵי אֲתַחֲנָן** - מִי זֶה יִמְלֵל...
 חֲזַק וְאִמְרֵי יוֹסִיף שְׁנֵית דָּו
 לְקַנּוֹת אֶת שְׂאֵר עַמּוֹ חֵידוֹ
 צְמַח יִצְמַיֵחַ לְדוֹד עֲבָדוֹ
 מִכָּל עַקְתֵּינִי בִישׁוֹן יִשְׁזַבְּיָן - מִי זֶה יִמְלֵל...
חריזה: אֵא בִבְבָא גִגָּא וְכֵד. עֶשֶׂר הַבְּרוֹת בְּטוֹרְמֵרְדְכֵי אֶרְגָּמָן
מי זה ימלל: על-פי תהי קו, ב' מי ימלל גבורות ה'. **יתבונן:** המבקש לספר גבורות ה' יתבונן במה שקרה בימי מתתיהו. **2. בימי...**
יוחנן: על-פי פתיחת התפילה לחנוכה שביעל הנסים. **3. אנכי...**
בה': על-פי תהי קד, לד. **4. הגדיל לעשות עם:** על-פי תהי קכו, ב' הגדיל ה' לעשות עם אלהי, והוא בעניין הגאולה לעתיד לבוא. **5. נגלה בסיני:** שם נתגלתה גדולתו ובחירתו בעם ישראל. **6. רכבו...**
שנאן: על-פי תהי סח, יח רכב אלהים רבתים אלפי שנאן, ד' במ סיני בקדש'. **7. דור...** **עלינו:** על-פי לשון ההגדה של פסח יוהיא שעמדה... אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו. **8. שאריתנו:** מה שנותר מעם ישראל. **9. לולא:** האויבים היו מצליחים לכלותנו, לולי ה' שהיה לנו/תהי קכד, ב'. **10. מרום...** **קרנן:** את קרנם הגבוהה השפיל ה' עד לארץ, וקרו' סמל לגאווה ולגדולה. **11. ויהי בימי:** על דרך אסי א, א ויהי בימי אחשורוש'. **12. הערימו:** עשו מעשה מרמה. **הערימו סוד:** על-פי תהי פג, ד. **13-14. גזרו:** גזירה שלא יקיימו ישראל את המצוות הנזכרות, על-פי מגילת אנטיוכוס, ראה אוצר המדרשים, עמי קפ"ה. **15. שלשתם:** שלוש המצוות הנזכרות. **יעברו מינן:** יתבטלו מאתנו. **14. דרכו את קשתם:** הכינו כל נשקם וכיוונוהו כלפי ישראל, על-פי תהי ז, יג. **16. אלישה...** **ודודנים:** הם שמות בני יון הנזכרים בבב"י, ד. **17. על...** **כוהנים:** על-פי שמי יט, ו: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש'. **18. באו:** היוונים הנזכרים קודם. **מקדש המכונן:** בית-המקדש שנאמר בו 'מקדש ד' כוננו ידך' (שמי טו, יז), מקדש שידה ה' כוננוהו, ולכן הוא מכונן. **19. בן...** **הוא:** כנאמר ביעל הנסים' שממתיהו כהן גדול היה. **20. שמו...** **מתתיהו:** שפירושו השם מתת, מתנה מעם ה', והוא ניתן לישראל להצילם. **21. אחיו הכוהנים:** הם חמשת בניו, וקראם אחיו כדרך שפירש רש"י(ברי לא, מו): אחיו – הם בניו, שהיו לו אחים נגשים אליו לצרה ומלחמה'. **22. הוריקו זינן:** צי"ל 'הריקו', הוציאו כלי הנשק שלהם ממקומם ויצאו בהם למלחמה. **23. אהרן יגל:** אהרן הכהן, שכל הכוהנים מרועו, ישמח בצאצאיו הגיבורים. **25. בכ"ה...** **חנו:** על דרך הפירוש חנוכה – חנו בכ"ה חנו בכ"ה. **26. בבית אלהים:** בכ"ה בכסלו הגיעו למקדש גיבורים ונאים, דומים לעץ זית רענן, והציור על-פי יר' יא, טו. **27. בימים...** **הזמן:** כלשון הברכה השנייה בהדלקת נרות חנוכה. **28. טיהרו עצמן:** מן הטומאה, כדי להיכנס למקדש. **29. מצאו...** **מסומן:** הוא נס פך השמן. **30. שמונה...** **שמנן:** לשון נופל על לשון, הדגיש הפייטן את

להיות בכל יום, והיה מספיק לשמונה ימים והיה מקיים את עיקר המצוה, שהרי אין שיעור לרוחב הפתילות, וכל הנס היה רק משום הידור מצוה שהנס היה שאפילו שביום הראשון עשו פתילה דקה היו הנרות יפים כמו שהיו מקודם ועל כן תיקנו חכמים במצוה זו הידורים יותר מבכל מצווה. וכי'. וכזכור – כלל לא היתה מנורה... ניסו להסביר את ההתלות בנס פך השמן ביחסים העכורים שנוצרו בין חז"ל לבין מלכות בית חשמונאי, ברם התעמקות בשאלה זו מלמדת כי חז"ל הכירו בגדולת בית חשמונאי, למשל בתפילת "על הנסים" ובמקומות רבים אחרים. הסבר אפשרי קשור בביטול הימים הטובים שנקבעו קודם לחורבן. מגילת תענית פרק ט' - מקור תנאי המאסף יחדו תאריכים של נצחונות וביטול גזרות רעות מעם ישראל, ובשל כך ימים אלו נקבעו לימי מועד ושמחה האסורים בצום ומספד, ונכתבה לזכרון העם (עירובין דף סב ע"ב רש"י ד"ה כגון מגלת תענית). למה לא התבטל חג החנוכה יחד עם המגילה? על שאלה זאת עונה הגמרא בר"ה דף יח ע"ב: א"ר יוסף שאני חנוכה דאיכא מצוה - ומשום שנקבעה מצות הדלקת הנר על ידי חכמים אין היא מתבטלת. א"ל אביי ותיבטיל איהי ותיבטל מצותה - מאחר וקביעת החכמים הייתה עשיית יום טוב, ותקנתם בטלה משחרב הבית, לכן התבטל גם המצוה. (וראה מה שהקשה זכרון שארית יוסף על האתר). ואכן הגמרא מביאה תירוץ אחר, אלא אמר רב יוסף שאני חנוכה דמיפרסם ניסא - פירש"י ד"ה דמפרסם ניסא - כבר הוא גלוי לכל ישראל ע"י שנהגו בו המצות והחזיקו בו כשל תורה ולא נכון לבטלו. הוי אומר - לאחר שהתבטלה מגילת תענית וימים טובים הכתובים בה, עם כל זה לא התבטל חג החנוכה וזאת לא משום תקנת החכמים אלא משום שעם ישראל קיבל על עצמו את ימי שמונה להודות ולהלל, וזה כולל הדלקת נר מצוה בברכה, לגמור את ההלל ואיסור הספד. ראה נוספת, אף שפחות חזקה, בנוסח תפילת על הנסים בה מודגשת פעולת בני ישראל בהשתלשלות הנס, ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך, "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול", ומלשון הנוסח משמע שעם ישראל הוא שקבע את ימי החג (אין ספק שדברים אלה יפים גם ליום העצמאות בימינו, אך אין זה הנושא כאן) מסכת שבת דף כד ע"א דנה הגמרא באמירת על הנסים בברכת המזון אומרים התוס' ד"ה מהו להזכיר של חנוכה בבהמ"ז - אבל בבהמ"ז שבבית ליכא פרסומי ניסא כולי האי. וממה שראינו במסכת ראש השנה ניתן לומר אף כאן, בתפילה הנאמרת בציבור - שהוא מאפיין את כלל ישראל, יש יותר מקום להזכרת נס חנוכה שהשפעתו גדולה הן על הפרט והן על הכלל, ואף ניתן לומר שהשפעה על הכלל היא חיובית. עצם ההודאה על הנס והצלה שעם ישראל קבלו על עצמם הינה חיוב מהתורה לחלק מהשיטות, כן אנו רואים ברמב"ם ספר המצוות שורש א' שהביא את דעתו של בה"ג (אך המורה חלק עליו), כן כותב שם רמב"ן בהשגות ד"ה והנה בכאן הביא אותנו וד"ה והפליאה שאמר הרב ז"ל, וכן הסיק כסף משנה מדברי המגיד משנה בהל' מגילה וחנוכה פ"ג הל' וי"ו. וחת"ס בשו"ת חלק יו"ד סי' רלג בסופו - סובר שעיקר חנוכה דאורייתא ואילו אופן ההודאה הינו דרבנן וכלל בכפיפה אחת את נר חנוכה ואמירת הלל וקראם הודאה על הנס. לאור זאת ניתן לומר שאף הרמב"ם יודה שעיקר ההודאה על הנס הינו דאורייתא וכך תובן דעתו בהל' חנוכה פ"ד הל' י"ב - מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו. אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק - מצד אחד יש כאן חיוב תורה להודות על ההצלה ומצד שני יש כאן פריעת חוב על הנס. ואכן בני ישראל הקדושים נהגו כמהדרין מן המהדרין - להודות לה'. אמנם עלינו להביט אל מצבו הרוחני של העם בתקופת החשמונאים. אנשים שזכרו את תקופת הנביאים שהייתה קרובה להם. אנשים שרויים בצמא וערוגים על דבר ה' וחפצים בדיאלוג מתמשך עם הבורא ית'. אכן נצחון במלחמה הינו נס, אך העם מצפה לראות את דבר ה' בעולם - הבא לידי ביטוי במציאות פך השמן בחותמו של הכהן הגדול - גילוי אלוקות בעולם לאחר העלם ופסדתו. **זאת הסיבה שקבעו ימי החנוכה למרות שהתבטלה מגילת תענית.** בני יששכר מביא בשם הרוקח שבנרות החנוכה מתגלה אור הגנוז לצדיקים לעתיד לבוא. לאחר הבנת המשמעות של חג החנוכה - רצון עז להידבק בה', ישקני מנשיקות פיהו, מגלה שאכן זהו הזמן המתאים לגילוי האור הגנוז שמשמעותו דבקות בה' ית"ש. (וראה זהר חדש רות פ"ה). דברי הסבר אלה מתאימים אם כך יותר לנס הנצחון מאשר לנס פך השמן, אבל יש כאן הסבר משתמע חשוב: אם הנצחון היה הנס בגינו חוגגים - דין חנכה היה להתבטל, אך חכמים העתיקו את הנס אל פך השמן והצילו בכך את חנכה מבטול.

השורש 'שמון' במלה שמונה. 31-32. **נודעה... אויבו:** לשון הפסוק ביש' סו, יד. 33. **להזכיר:** לפרסם את הנס. 36. **באורים:** בנרות חנוכה הדולקים. 37. **מעונה:** כינוי לקב"ה, ומעונה שם נרדף לשמים. **לכבד... מעונה:** על-פי יש' טו – 'בארים כבדו ה'. 38. **אכן... משמשינ:** אך אין אנו משתמשים באורם כנאמר בקטע 'הנרות הללו שבהדלקת הנרות – יואין לנו רשות להשתמש בהם'. 39. **סלו... בערבות:** על-פי תה' סח, ה. **לרוכב בערבות:** והוא כינוי לקב"ה. 40. **הא-ל... טובות:** זו לשון ברכת הגומל. 41. **אלף... רבבות:** על-פי תפילת נשמת: 'אין אנו מספיקים להודות... על אחת מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות'. 42. **בצלו:** תחת חסותו והגנתו. **נתלונן:** נלון ונחיה. 43. **הוראה:** הלכה. 44-45. **דלא... ובהודאה:** על-פי 'בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אמון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון... ועשאום ימים טובים בהלל ובהודאה(שבת כא ע"ב). 47. **נדבות פי רצה:** קבל תפילתך, והוא על-פי תה' קט, קח, וקרא לתפילה – נדבה שהתפילות הן כנגד הקרבנות, וקרבו נדבה מביא אדם מרצונו. **שוכן מעוני:** כינוי לקב"ה היושב בשמים. 48. **באורך:** בישועתך וגאולתך. **אפלת... אישוני:** חשכת לילית (מלשון אישון לילה) והוא ציור לגלות, והאור ציור לגאולה. 50-49. **אליך... אתחנן:** על-פי תה' ל, ט, והוא מזמור שיר חנוכה הבית. 51. **חזק ואמיץ:** כינויים לקב"ה. **יוסיף... עמו:** על-פי יש' יא, יא, ועניינו הגאולה שתהיה כגאולת מצרים (שנית). ובפיוט מבקש הפייטן שתהיה גאולה כגאולת חנוכה. 54. **מכל... ישובינ:** לשון ארמית הוא, ותרגומו – מכל מצוקות רעות יצילנו.

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א

שבוע שעבר: ג – מצוות הלוואה בתורה

השבוע: (ו): ד – אילו חובות נשמטים

שביעית משמטת את כל סוגי ההלוואות, בין הלוואות קטנות ובין גדולות, בין אם נעשו על-פה ובין אם נכתבו בשטר, בין אם היו לצורך קיומי ובין אם היו לצורכי מותרות. ואף אם נכתב בשטר, שכל נכסי הלווה יהיו ערבים להחזרת החוב, בסיום השמיטה החוב נשמט. אמנם אם נכתב בשטר שמירעון החוב יהיה מקרקע מסוימת, אין השמיטה משמטת את החוב, מפני שהוא נחשב כגבוי ועומד מהקרקע שנקבעה לכך (גיטין לו, א; רמב"ם ט, ו). המתנה על השביעית שלא תשט, תנאו בטל, כי התנה כנגד מה שכתוב בתורה. אבל אם באופן אישי קיבל על עצמו לשלם, תנאו קיים. וכפי שאמרו (מכות ג, ב), שהמלווה את חברו "על מנת של תשמטני בשביעית – אין שביעית משמטתו, על מנת שלא תשמטני שביעית – שביעית משמטתו". וכן נפסק ברמב"ם (ט, ו) וש"ע (ח"מ סז, ט). אמנם מלכתחילה יש אומרים שאסור להתנות תנאי אישי, כי התורה צוה שישמטו ישראל את החובות, אלא שאם תנאו היה אישי, תנאו קיים (ב"ח ח"מ סז, יב; חת"ס ח"מ קיג; מרן הרב עזרת כחן מב). אמנם מדברי רוב המכריע של הראשונים והאחרונים עולה במפורש שמותר לעשות תנאי אישי שזכה. וכן משמע מדברי רמב"ן גיטין לו, א; וריטב"א, מאירי ור"ן לגיטין לו, א, ששאלו מדוע צריך לעשות פרוזבול, הרי ניתן לעשות תנאי. ותרצו תירוצים שונים, ולא תירצו שאסור לעשות כן לכתחילה. ובתבואות שור (סוף מכות) כתב שאם המלווה מבקש לעשות תנאי אישי, והלווה מסרב, עדיין המלווה חייב הלוות לו ולא להימנע מחמת השמיטה. ומדברי הראשונים שהוזכרו עולה שאינם מסכימים לדעתו.]

נתן הלווה למלווה משכון כנגד ההלוואה, החוב אינו נשמט, הואיל והמשכון עצמו עומד במקום החוב. ואם ירצה הלווה לקבל את המשכון שלו, יצטרך לשלם את דמי ההלוואה. ואם שווי המשכון פחות מסכום ההלוואה, לדעת רבים, רק החלק שכנגד שווי המשכון אינו נשמט והשאר נשמט (רמב"ם ט, די; ש"ע סז, יב. ולר"ש שביעית ג, ב; ר"ש גיטין ד, יז, גם השאר אינו נשמט) ההלוואה נשמטת בתנאי שזמן פירעונה הגיע לפני תום שנת השמיטה, וכבר יכול היה המלווה לתבוע את חובו. אבל חוב שזמן פירעונו לאחר סיום השנה השביעית, אינו נשמט (רמב"ם ט, ט) רק הלוואות נשמטות בשביעית, אבל חובות שחייבים הקונים לשלם לבעל החנות אינם נשמטים, הואיל ואינם באים מכוח הלוואה, אלא הם תשלום עבור מוצרים. ואם נצטברו לקונה חובות, וסיכמו את התשלום שעל הקונה לשלם לבעל החנות, נעשה התשלום כהלוואה והשביעית משמטת אותה. שכן שצריך אדם לשלם לפועל אינו נשמט, מפני שאינו תשלום שמגיע מכוח הלוואה, אלא שכר עבודה. אמנם אם הצטברו לבעל העסק חובות לשכירו, וסיכמו את דרכי התשלום וזקפו אותו כהלוואה, השביעית משמטת אותה. [כ"כ תוס', רמב"ן, ר"ן, רשב"א, ריטב"א

ובכל זאת – למה דוקא פך שמן? נציע שפך השמן מחבר אותנו לדברי הרב יואל בן נון אל הקשר לחנוכה בית שני שבנבואת חגי (וזכריה), המובאים למעלה ואל החג הארץ ישראלי הקדמון של חגו של הזית ושמו המתבטאים בפך השמן, לא רק ארוע מן העבר אלא גם הגאולה הבאה עלינו לטובה

מערת חנוכה

כחלק מפרויקט חפירות וסקר מערות מדבר יהודה שמנהלים רשות העתיקות וקמ"ט ארכיאולוגיה במנהל האזרחי בשיתוף עם משרד ירושלים ומורשת, נערכה חפירת הצלה במערות המורבעת בחודשים מרץ-מאי 2022. בין שלל הממצאים, נתגלתה בסדק בתוך מערה, קופסת עץ עתיקה עשויה במחרטא (תמונה ימנית), שאין כדוגמתה באוצרות המדינה. מתחת לפקק נמצאה אדמה תחוה ואבנים קטנות שנדחסו עד לשפתו. מתחת לשכבת אדמה זו, נמצאה פיסת בד צמר גדולה צבועה בסגול. פיסת הבד כיסתה 15 מטבעות כסף שסודרו בחלק התחתון של הקופסא, וביניהם הונחו פיסות צמר כבשים (תמונה שמאלית). המטבעות הן סטרדרכמות מכסף, שנטבעו ע"י תלמי השישי, מלך מצרים. מלך זה, מלך על מצרים במקביל לדודו - **אנטיוכוס הרביעי ("אפיפנס")**, אשר מלך על הממלכה הסלווקית, ששלטה אז א"י ונגדו פרץ **מרד החשמונאים**. שלושת המטבעות הקדומים ביותר במטמון נטבעו בשנת 176/5 לפנה"ס, ואילו המטבע המאוחר במטמון מתוארך לשנת 171/170 לפנה"ס. על גבי אחד מהמטבעות נמצאה חריתה בכתב יד של השם "שלמי – Shalmi" בכתב ארמי. ספרי המכבים מתארים כמה אירועים דרמטיים משמעותיים בעת ההיא, שעשויים היו לגרום לאנשים לטמון את רכושם במדבר עד יעבור זעם, בכללם ביזת כלי המקדש בידי אנטיוכוס הרביעי והחרבת חומות ירושלים בשנים שקדמו למרד החשמונאים, גזרות הדת שהטיל על העם היהודי בשנת 167 לפנה"ס. ספר מקבים א' מספר על קבוצת יהודים שנמלטו למחבואים במדבר מפני גזרות הדת שהוטלו על היהודים: **"אז ירדו רבים מבקשי צדק ומשפט אל המדבר לשבת שם**. הם ובניהם ונשיהם ומקניהם כי רבו הרעות עליהם. ויגד לאנשי המלך ולחיל אשר היו בירושלים בעיר דוד כי ירדו אנשים אשר עברו את מצות המלך למחבואים במדבר. וירדפו אחריהם רבים ושיגוים ויחנו עליהם ויערכו עליהם מלחמה ביום השבת... וימתו הם ונשיהם ובניהם ומקניהם כאלף נפש אדם" (מקבים א' ב: כט-לז).

מטמון הקופסא לא זכה לשוב ולקחתה. **מרד החשמונאים** נגד שלטון הממלכה היוונית סלאוקית בארץ ישראל, ובתומכיה המתיוונים, התחולל בין השנים 167 ל-160 לפנה"ס, עקב גזירות דתיות (מבחינת עצמאות מדינית, יהודה נכבשה ע"י אלכסנדר הגדול עוד בשנת 332 לפנה"ס אך נשמרה לה אוטונומיה מסוימת בעיקר בתחום הדתי). למעשה המלחמה נמשכה הרבה מעבר לך. מצד היוונים הוטלו למערכה עד 20,000 רגלים 2,000 פרשים וכמה עשרות פילים מצבא הממלכה, וכן כוחות של של מתיוונים ובעלי ברית מקומיים. מצד המורדים לחמו על פי ספר מקבים בין 3,000 ל-11,000. בית המקדש טוהר בשנת 164 (חנוכה) אך המרד ידע עליות ומורדות עד שיהודה התנתקה סופית מהאימפריה הסלווקית. קרב אחרון התרחש ב-155 לפנה"ס, בשנת 152 לפנה"ס הביאו עימותים פנימיים בממלכה הסלאוקית את המלך דמטריוס הראשון לפנות ליונתן (צעיר החשמונאים) בבקשת עזרה, תמורתה קיבל אישור להיכנס עם צבאו לירושלים, לגייס צבא ולייצר נשק ואף להיות מושל ארץ יהודה ועבר הירדן. שנתיים לאחר מכן, בשנת 150 לפנה"ס, קיבל יונתן באופן רשמי את התואר סטרטגוס ומרידרכס (מושל) של יהודה מידי מלך הסלאוקים. שלוש שנים מאוחר יותר, בשנת 147 לפנה"ס, הצליח לנצח את אפולוניוס - מפקד חילות הסלאוקים, באזור שבינ ויבנה ואשדוד, והפך לכוהן הצבאי החזק ביותר בכל תחומה של ארץ ישראל. בשנת 143 נרצח יונתן ע"י הסלוקים ואת השלטון תפס ב-141 אחיו שמעון שהחריב מצודת החקרא, סמל השלטון הסלאוקי בירושלים וחדד להעלות מס לאימפריה, והכריזו על הקמת ממלכת החשמונאים **הריבונית**. מפרוץ המרד ועד השגת העצמאות חלפו **25 שנים**. על פי מנחם שטרן, עיכב המרד את התפתחות ההלניזם, וגרם להתייחדות של רוב היישוב הכפרי מבחינה אתנית ותרבותית, בארץ ישראל, כך ש"השם יהודה קיבל משמעות רחבה ושימש לגויים לציון כל ארץ-ישראל". בנוסף, למרד

ותוסי' רא"ש בכתובות נה, א; כפתור ופרח מט; מהר"ם מרוטנבורג. וכ"כ ריב"מ"ץ, רע"ב למשה י, ב. וזה לשון שו"ע חו"מ סז, ד: "אין שביעית משמטת אלא מלווה". ויש שרצו לטעון, שאין הקפת החנות ושכר השכיר נשמטים כאשר זמן פרעונם אחר ר"ה, אבל אם זמן פרעונם היה לפני ר"ה – נשמטים. כך משמע מב"י סז, יד, ולכן כתב שקנייה חד פעמית, כיוון שזמן פרעונה מיד, נשמטת בשביעית. וכ"כ תוסי' יו"ט י, ב. כן פסקו לעניין קנייה סמ"ע סז, כו; ערך לחם יא; קצושי"ע קפ, י; אול"צ ז, א. ומשמע שלעניין שכר שכיר, מודים שאינו נשמט. ובמאמ"ר כב, יג-יד; כב, לא, החמיר גם לעניין שכר שכיר ושכר דירה. וקשה מאוד על דעתם, שהרי רק לגבי הלוואה נזכרה שמיטה, כדי לסייע לעניים שלא הצליחו לפרוע את חובם, ומדוע אדם ששכח לשלם חובו לחנות או לפועלים יהיה פטור מלשלם אותו. וכפי שלמדנו כך כתבו כל הראשונים, ורוב האחרונים, ומהם: לבוש, ב"ח, ח"מ, ב"ש, אורים ותומים, גר"א, פאת השולחן, ערוה"ש, ישועות ישראל, הזו"ע. המלווה לחברו חלב או ביצים, כיוון שהלווה אינו מחזיר לו אותם עצמם אלא חלב וביצים כנגדם, הרי זה כהלוואה שנשמטת בשמיטה. ובתנאי שלפני סיום השביעית עבר הזמן שבו הלווה היה צריך להחזיר את המוצרים שלוהו (מלאכת שלמה שביעית י, ב; בא"ח כ"י תבא כו).

חובות וקנסות שנפסק בבית הדין שאדם חייב לשלם לחברו, אינם נשמטים. וכן המוסר את שטר חובו לבית הדין, ואמר להם: גבו אתם את חובי, אינו נשמט. מפני שנאמר (דברים טו, א): "וְאֶשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת אֲחִיךָ תִשְׁמַט יָדְךָ", דווקא חובות שבידך תשמט אבל חובות שביד בית דין אינם נשמטים (ספרי שם; משנה שביעית י, ב; ירושלמי י, ב; רמב"ם ט, טו). גם כסף שאדם חייב לקופת גמילות חסדים וצדקה אינו נשמט, כי קופת הצדקה נחשבת תחת אחריות בית הדין (רשב"א, שו"ע סז, כח).

בשבע הבא אי"ה: ה – תקנת הפרובול

ויטב – אני יודע!

1. שקטתי, מיוסף 2. בן חכם 3. כי לשם מה ה' הידיעה – האישי?
4. כ-100 ק"מ 5. בעל החלומות, הילד, העבד העברי, נער עברי
6. לשמעאלים, למדיינים, למצרים 7. כי הורידוהו האחים מגדולתו בגלל מכירת יוסף 8. תומים, צדיקים 9. זרח 10. לכבשן אש, ילבין 11. חותמת, פתיל ומטה 12. מכיוון שיוסף סלסל בשערו ודאג ליפיו, גירה בו ה' את האשה 13. יוסף, שר המשקים ושר האופים 14. מכירת יוסף **למתקדמים**: 1 כיבוד הורים, 22 כנען 2. א. שער עזים ב. לעבד ג. אשת אדוניו 3. מראובן, כתונת 4. שכם – ניאפוליס - נאבלוס 5. בלוט (מכאן מחנה 'בלאטה') 6. 'שיהיה עבד תמורת מה שחשב להשתרר עלינו' 7. בנימין, בא"י 8. השלח 9. לאריה, נפתלי, לנחש 10. סוחר 11. שער עזים, גדי עזים, הכר נא 12. דניאל, חנניה, מישאל ועזריה 13. שלשלת 14. כי חלם גם את פתרון חלום חברו.

ספור לשבת

באחד מימי החנוכה הדליק הרב יהודה צדקה את החנוכייה שהציב בפתח ביתו בשכונת בית ישראל שבירושלים. בחצר הבית שיחקו באותה שעה כמה מילדי השכונה בכדורגל ומבלי משים בעט אחד מהם בכדור חזק כל כך עד שפגע בחנוכייה. החנוכייה נפלה, הנרות כבו והשמן נשפך על הקרקע. נבהל הילד ורץ לביתו לספר לאביו על התקרית המביכה. יצאו השניים אל הרב צדקה להתנצל. כשהגיעו, סיפר הילד בחשש את מה שאירע וציפה לגערה.

להפתעתו הושיב אותו הרב צדקה לידו, הציע לו ממתק, והסביר לו במאור פנים את משמעותה של הדלקת הנרות בחנוכה, ואף הזמין אותו להדליק עימו נרות למחרת. לפני שיצאו אמר האב: "כבוד הרב, חשבתי שתגער בילד על שהפיל את החנוכייה." השיב לו הרב צדקה: "אם כך חשבת, הרי שלא הבנת את 'בית הלל' שאמרו 'מוסיף והולך'. הכול – במאור פנים."

סיפר רבי נחמן מברסלב: בשנת תקס"ט, ביום ראשון של חנוכה, אחר הדלקת נר חנוכה, בלילה, נכנס אורח לבעל הבית ושאל אותו: "מאין פרנסתך?" השיב לו: "אין לי פרנסה קבועה בביתי, רק מחייתי מן הציבור."

שאל האורח: "מה אתה לומד?" והשיב לו: והיו משוחחים זה עם זה, עד שנכנסו בתוך שיחה ודברים היוצאים מן הלב. והתחיל בעל הבית להשתוקק ולהתגעגע מאוד – איך משיגים ומגיעים לאיזה דבר נעלה שבקדושה. אמר לו האורח: "אני אלמד עמך. תמה בעל הבית, והתחיל לחשוב – אולי אינו בן אדם כלל, אך ראה שהוא מדבר עמו כדרך בני אדם.

מיד התחזקה האמונה שלו באותו אורח והתחיל לקרוא לו "רבי", ואמר לו: "קודם כול אני מבקש ללמוד ממך איך להתנהג בך בכבוד. ולא שארצה לפגוע בכבודך, אלא שבן אדם קשה לו להיזהר לגמרי כראוי, ועל כן אני רוצה שתלמדני איך לנהוג בך בכבוד." והשיב לו: "כעת אין לי פנאי. בזמן אחר אבוא אליך ואלמדך דבר זה. וכעת אני צריך ללכת מכאן."

אמר בעל הבית: "גם דבר זה אני צריך ללמוד ממך – כמה אני צריך ללוות אותך?"

ואמר לו: "עד אחר הפתח." חשב בעל הבית: "איך אצא עמו? כי כעת אני עמו בין הבריות, ואם אצא עמו לבדו – מי יודע מי הוא?" פנה ואמר לאורח: "אני מפחד לצאת עמך." השיב לו: "אם יוכל אני ללמוד עמך, גם עתה – אם ארצה לעשות לך איזה דבר, מי ימנע בעדך?" יצא עמו מן הפתח. מיד חטף אותו והתחיל לפרוח עמו, והיה קר לו. ולקח מלבוש ונתן לו. ואמר לו: "קח את המלבוש ויטב

לך, ויהיה לך אכילה ושתייה וכל טוב, ותשב בביתך. " ופרח עמו.

בתוך כך הסתכל, והנה הוא בביתו. ולא היה מאמין בעצמו שהוא בביתו, אך הסתכל, והנה הוא מדבר עם בני אדם, ואוכל ושותה כאחד האדם. בתוך כך הסתכל, והנה הוא פורח כמקודם. וחזר והסתכל, והנה הוא בביתו. חזר והסתכל – והנה הוא פורח. וכך היה מתנהג זמן רב.

אחר כך הוריד אותו בין שני הרים בגיא, ומצא שם ספר, והיו בו צירופי אותיות: 'א' – 'ז' – 'ח' הוא ד', וכולי. והיו מצוירים בספר כלים, ובתוך הכלים היו אותיות. גם היו בתוך הכלים האותיות של הכלים, שיכולים לעשות על ידן את אלו הכלים, והיה לו חשק רב ללמוד את הספר. בתוך כך הסתכל, והנה הוא בביתו. חזר והסתכל – והנה הוא שם.

וחשב לעלות אל ההר, אולי ימצא שם איזה מקום יישוב. וכשבא אל ההר ראה שעומד שם אילן של זהב עם ענפים של זהב. ועל הענפים תלויים כלים, כמו הכלים המצוירים בספר. ובתוך הכלים היו כלים, שבהם עושים את אלו הכלים. והיה חפץ לקחת משם את הכלים, ולא היה יכול, כי הסתבכו הכלים שם בין הענפים המעוקלים בעקמומיות.

בתוך כך הסתכל, והנה הוא בביתו. והתפלא מאוד – מה זה שהוא פעם כאן ופעם שם? והיה חפץ לספר זאת לבני אדם, אך איך מספרים פלא כזה לבני אדם, דבר שאין ראוי להאמין לו?

הסתכל מן החלון, וראה את האורח הנ"ל, והתחיל לבקש ממנו שיבוא אליו. ואמר לו האורח: "אין לי פנאי, כי אני הולך אליך."

אמר לו: "זה בעצמו פלא בעיני. הרי אני כאן, ואיך זה שאתה הולך אליי?"

השיב לו: "בשעה שהסכמת ללכת עמי ללוות אותי מן הפתח לקחתי ממך את הנשמה, ונתתי לה לבוש מגן עדן התחתון, והנפש-רוח נשאר אצלך. ועל כן, כשאתה מכוון את מחשבתך לשם – אתה שם, ואתה מושך הארה משם אליך. וכשאתה חוזר לכאן, אתה כאן."

ואיני יודע מאיזה עולם הוא.

מעולם טוב הוא בוודאי.

ועדיין לא נגמר ולא הסתיים.

שבת שלום

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 719 שבת חנוכה פרשת מקץ ל בכסלו תשפג 24 דצמבר 2022
 לע"נ יהושע בן אסתר נלב"ע ז' חשוון, חיים בן נעמי כ' תשרי, חיים בן יעקב א אדר, גילה פירחה בת גרציה י"ח תמוז, ברוריה בת חנה כ תמוז, חנה בת מסעודה כג בתמוז, תנצב"ה
 לרפואת: אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב, נעמה בת מירב, מירב בת מרים יהושע בן גבריאלה (גבי), זיוה ז'ולית בת חסיבה

חנוכה שמה

השבוע בדברי הימים

כניסת שבת: 1606 צאת שבת 1715

ל' כסלו - ל' בכסלו הוא היום השלושים בחודש השלישי (למניין החודשים מתשרי, שהוא החודש התשיעי למניין החודשים מניסן) בשנה העברית.. תאריך זה קיים בשנים שמוגדרות כ"שלמות" או "כסדרן". בשנים שמוגדרות "חסרות", שהן כ 25.5% של השנים, התאריך למחרת כ"ט בכסלו הוא א' בטבת. היתרלי"ח - תומאס אלווה אדיסון מקליט ומשמיע את הקלטת הקול הראשונה - השיר: "Mary Had a Little Lamb", באמצעות הפונוגרף הראשון שהוא המציא. היתשכ"ח - חיים בר-לב מונה לרמטכ"ל השמיני של צה"ל. היתשכ"ט - אפולו 8 משוגרת לירח. היתשלי"ן - נפטרה חנה ארנדט, פילוסופית יהודיה גרמניה. היתשס"ד - 4 הרוגים בפיגוע בתחנת אוטובוס במחלף גהה בפתח תקווה. היתשס"ט - מבצע "עופרת יצוקה" בעזה יוצא לדרך. צה"ל תוקף בעזה מטרות של ארגון החמאס.

א' טבת - בקהילות יהודיות רבות בארצות ערב היה נהוג לציין את ראש חודש טבת שחל בחנוכה כחג הבנות - "עיד אל בנאת". לזכרה של יהודית שהרגה את הולופרנס שר הצבא האשורי של נבוכדנצר. ג'שכ"ז - גלות יהויכין ("גלות החרש והמסגר" - על שום מצבם הכלכלי הטוב יחסית של המוגלים/הגלית אנשי ההנהגה), השלב הראשון בחורבן בית ראשון. היתס"ב - נפטר הרב יאיר חיים בכרך, מחשובי הרבנים בגרמניה במאה ה-17. מחבר שו"ת "חוות יאיר" היתרנ"ן - הוקמה המושבה הר-טוב, שבגבול השפלה והרי ירושלים, היום בתחום מושב נחם ליד בית שמש של ימינו. היתשי"ד - דוד בן-גוריון פורש לשדה בוקר. היתשלי"ז - נפטר הרב פינחס קהתי, מחבר הפרוש הנפוץ למשנה (הרחבה תשע"ז)

ב' טבת היתרמ"ג - נוסדה המושבה גיא אונג, שבהמשך שונה שמה לראש פינה היתשכ"ט - הטלוויזיה הישראלית החלה את שידוריה הסדירים. היתשנ"ו - דורית ביניש מושבעת לכהונת שופטת בבית המשפט העליון. היתשנ"ז - נפטר עמנואל לוינס, פילוסוף יהודי-צרפתי (הרחבה תש"ע). היתשנ"ח - נפטר פרופסור יהודה אליצור, חוקר מקרא (הרחבה - תשי"ע)

ג' טבת היתרצ"ג - החל איכלוסה של קריית חיים, הראשונה בין הקריות שהוקמו בעמק זבולון, סמוך לחיפה. היתשמ"ג - תאונת דרכים במעלה אפרים בה אוטובוס מטיילים מבית הספר אמירים בהרצליה הדרדר לתהום. חמש תלמידות קיפחו את חייהן. היתשס"ט - ביום הרביעי למבצע עופרת יצוקה ארגון החמאס משגר לראשונה טילים לעבר באר שבע. היתקנ"א - נפטר יעקב פרנק, משיח שקר שבתאי שהתנצר עם חסידיו. היתשלי"ח - נפטרה כלת פרס ישראל גטרוד קראוס, רקדנית וכוריאוגרפית, מחלוצי המחול והבלט בארץ ישראל. היתשס"ז - נפטר אורי דן, סופר ועיתונאי

ד' טבת - היתרנ"א - נפטר ר' גרשון העניך לינער - האדמו"ר השלישי של חסידות ראדזין. נודע כ"בעל התכלת" על-שם יוזמתו החלוצית לחידוש השימוש ב"תכלת" ב"ציצית" היתרנ"ד - תחילת הקמת מסילת רכבת העמק. היתרצ"ן - נפטר רופוס דניאל אייזקס, המרקוז הראשון מרדינג, שופט עליון בבריטניה ומשנה למלך בהודו. היתשנ"ד - נפטר עמנואל עמירן, מלחין ישראלי היתשלי"ה - נפטר יעקב גרי, שר בממשלת ישראל היתשס"ב - נפ' ר' משה בלוי, רב פרדס כץ תל גיבורים והסביבה, מחבר משנת משה, זיכרון שלום, נפש ברכה

ה' טבת בא הפליט לבבל להודיע על כך שירושלים הוכתה (יחזקאל לג, כא). על פי דעת רבי שמעון, זהו "צום העשירי" (מסכת ראש השנה דף יח עמוד ב). היתר"ץ - תנועות אחדות העבודה והפועל הצעיר מתאחדות ומקימות את מפא"י. היתש"ט - קיבוץ ראש הנקרה עולה לקרקע. היתשכ"ו - נפטר אברהם שפירא, ראש השומרים בפתח תקוה. היתשכ"ט - טרוריסטים יורים ומשליכים רימוני יד לעבר מטוס אל על בנמל התעופה של אתונה. היתשמ"ט - יאסר ערפאת נואם בעצרת האו"ם שמתכנסת במיוחד לכבודו בזינבה. היתש"ן - מונפק המטבע שערכו חמישה שקלים חדשים. היתשנ"א - נפטר הרב אברהם זיידה הלר, ראש ישיבה בצפת ומפעילי הציבור הבולטים בעיר. היתשס"א - צה"ל מחסל את ראש הפת"ח בטול כרם, תאבת תאבת, בסיכול ממוקד היתשס"ה - נפטרה יהודית נאות, שרה בממשלת ישראל, חברת כנסת, פרופסור למיקרוביולוגיה בטכניון. היתשס"ו - ראש ממשלת ישראל, אריאל שרון, לוקה בשבץ מוחי חמור ושוקע בתרדמת. סמכויות ראש הממשלה מועברות לממלא מקומו, אהוד אולמרט

ז' טבת היתר"ם - סימוס מציג בברלין, לראשונה, את הרכבת החשמלית היתרנ"ט - הרב יחזקאל שרגא הלברשטאם משינובה, אדמו"ר ורב מפורסם בגליציה היתש"ט (1949) - הסתיים מבצע חורב - המבצע האחרון של מלחמת העצמאות היתש"י - הכנסת מעתיקה את מקום מושבה לירושלים היתשנ"ג - דוד בן-גוריון מציג את ממשלת ישראל הרביעית בפני הכנסת. היתשכ"א - "ועדת השבעה" מגישה את מסקנותיה בעניין העסק הביש. היתשכ"ט - אפולו 8, החללית הראשונה בתוכנית אפולו, שבה לכדור הארץ. היתש"ל - גולדה מאיר מציגה את ממשלתה השנייה (החמש עשרה במנין הממשלות) בפני הכנסת היתש"ג - החללית אפולו 17 נוחתת על הירח

פרשת מקץ

וישב מי יודעי?

עזרא מרים, אתר כיפה

- א. באיזה תואר קראו האחים ליוסף? ב. באיזה שם קרא לו פרעה?
- "ויאמר יעקב: "עלי היו כולנה". מה רמוז במילה עלי?

3. כיצד נקראים בפרשתנו : א. מזון ב. פרי משובח ג. שק ד. בית סוהר?
4. "ויקל ש-ד-י יתן לכם רחמים". ציין שלושה פירושים למילה ש-ד-י. (רש"י)
5. ציין 2 פעמים בתורה בהם מוזכר מלון.
6. כמה בנים היו לבנימין? (רש"י)
7. "ויקראו לפניו אברך". ציין 2 פירושים לתואר "אברך".
8. מה משותף ליוסף ולמרדכי?
9. מי בתורה : א. גנב ולא נתפס ב. לא גנב ונתפס?
10. "ויקדו וישתחוו". מה ההבדל בין קידה להשתחויה?
11. ציין שלושה יצורים שבלעו מעולם הדומם, הצומח והחי.
12. מה פירוש המילה "חרטומים" לפי רש"י?
13. מי היתה אסנת אשתו של יוסף? (לפי פרקי דרבי אליעזר ל"ח)
14. מתי יצא יוסף מבית האסורים, לפי הגמרא?
15. בן כמה היה יוסף במפגש עם פרעה?
16. כשנמכר לישמעאלים ב. כשעמד לפני פרעה?
17. כמה שנים בסך הכל ישב יוסף בבית הסוהר?
18. פרעה אמר על יוסף "איש אשר רוח אלוקים בו". על מי נאמר בהפטרה "חכמת אלוקים בו"?
19. כיצד רמוז מספר שנות השעבוד במצרים בפסוק: "רדו שמה ושברו אוכל (מ"ב,1)?"
20. מה לומד רש"י מהפסוק: "ויבואו ב"י לשבור בתוך הבאים" (מ"ב,5)?
21. "ויבוא המליץ בינותם". מיהו המליץ? (רש"י)
22. "ותרעינה באחיו" (מ"א,2). מה פירוש המילה אחיו?
23. מצא בפרשתנו מילים נרדפות ל : א. שמנות ב. רזות.

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א

בשבוע שעבר: ד – אילו חובות נשמטים

השבוע: (ו) – תקנת הפרובול

בשלהי ימי בית המקדש השני רבו העניים שבקשו הלוואות והתקשו לפורען, וכנגד זה נמנעו העשירים מלתת לעניים הלוואות לפני השמיטה, מחשש שלא יחזירו אותן בזמן ויישטטו, ועברו על מה שכתוב בתורה (דברים טו, ט): "השֹׁמֵר לֶךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לִבְכָךָ בְּלַעַל לְאֹמֵר קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׂבִיעַ שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינֶךָ בְּאֶחֶיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֶּן לוֹ וְקִרְאָה עֲלֶיךָ אֶל ה' וְהָיָה בְךָ חֲטָא". לפיכך תיקן הלל הזקן שיעשו פרובול שיפקיע את שמיטת החובות, וכך יוכלו העשירים לעזור לעניים בהלוואות סמוך לשמיטה בלא לחשוש שיפסידו את כספם. וזו משמעות המילה 'פרובול' – תקנת עשירים כדי שיוכלו להלוות לעניים (משנה שביעית י, ג; גיטין לו, א – לז, א).

יסודו של הפרובול בדין התורה הקובע שחובות שמסורים לדין בית הדין אינם נשמטים בשביעית, כמבואר בהלכה הקודמת. אלא שלשם כך היה המלווה צריך למסור את שטרות החוב שלו לבית הדין, ולהטריח את בית הדין לטפל בגביית החוב. ותיקן הלל הזקן שיסתפקו בכתיבת שטר פרובול שבו המלווה מודיע שחובותיו מסורים לבית הדין, בלא שימסרם בפועל לבית הדין, ועל ידי כך יוכל מכוח בית הדין לגבות לאחר השמיטה את כל החובות שחייבים לו, בין אם כתבו עליהם שטר בין אם נתנו בעל פה. ואמנם בזמן שחובת השמיטה מהתורה – הפרובול אינו מועיל, הואיל ובפועל השטרות אינם נמסרים לבית הדין. אולם מאז שבטל היובל קיום השמיטה מדברי חכמים, ועל כן יכול היה הלל לתקן שהפרובול לבדו יועיל.

ההיגיון במצוות התורה ברור. כאשר היובל היה נוהג, לכל משפחה מישראל היתה חלקת אדמה שממנה יכלה להתפרנס, וממילא מספר העניים היה מועט יחסית, וגם הסיכון שלא יחזירו את ההלוואות היה קטן. במצב זה צוותה התורה על כל אדם מישראל שיש לו כסף פנוי, להעניק הלוואות קטנות לצורכי מזון לאנשים הגונים שנקלעו לקשיים, ולשמוט את החובות המעטים של אלה שלא הצליחו לפורעם עד סוף השנה השביעית. ורק במקרים נדירים כאשר היה מדובר בחוב גדול ומסוכן במיוחד, היה המלווה טורח למסור את שטרו לבית הדין, או

7914 אותיות (מיקום 2). בפרשת מקץ אין מצוות. לפרשת מקץ: פרשת מקץ היא אחת משתי פרשות (השנייה היא ויצא) המורכבת מפרשייה אחת בלבד. שם הפרשה בא מפתחתה: "וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים וַיִּפְרָעָה חֲלָם וְהָיָה עֲמֹד עַל-הַיָּאָר" (מ"א,א). לחלונות יש פתרון כפי שרבי עובדיה ספורנו כתב: "כשם שאי אפשר לבר בלא תבן. כך אי אפשר לחלום בלי דברים בטלים". אך גם תוצאה מעשית: יוסף מונה למשנה למלך מצרים. וכך ניתנו לו סמכויות על מנת להכין את מצרים לשנות הרעב: "אַתָּה תִּהְיֶה עַל-בֵּיתִי וְעַל-פִּיךָ יִשָּׁק כָּל-עַמִּי רַק הַפֶּסֶא אֲגַדֵּל מִמֶּךָ" (מ'). תפקידו לדאוג כי מצרים תצבור די מזון בשנים הטובות על מנת לספק את צרכיה בשנים הרעות. הרעב מגיע גם לארץ ישראל ויעקב אבינו מבקש מעשרת בניו (להוציא בנימין - בן הזקונים) לרדת מצרים על מנת להביא מזון למשפחותיהם. יוסף הצדיק מכיר אותם אך הם לא מזהים את האח שמכרו לישמעאלים. יוסף מערים עליהם מכשולים וכאשר הוא שולח אותם חזרה, הוא משאיר אצלו את שמעון כבן ערובה לכך שיביאו בפעם הבאה את אחיו בנימין. הרעב נמשך ובני יעקב יורדים שוב למצרים, הפעם עם בנימין, אחי יוסף. הוא מוזמנים לבית יוסף וחוששים כי "אֲנַחְנוּ מוֹבְאִים לְהִתְגַּלֵּל עֲלֵינוּ וְלְהִתְנַפֵּל עֲלֵינוּ וְלִקְחַת אֶתְנוּ לְעֲבָדִים" (מ"ג,י"ח) - הפרשה נקטעת בנקודת מתח. תחילתה של הפרשה בשנת 2229 לבריאת העולם והיא עוסקת באירועים בתקופה של תשע שנים, "מקץ" שנתיים בבית הסוהר וחולפות בה שבע שנות שובע ומסתיימת בשני שנות רעב ניתן לחלק את הפרשה לנושאים הבאים:

1. תאור חלומות פרעה - שני חלומות וכדברי יוסף הצדיק: "חלום פרעה אחד הוא". החלום הראשון מתאר שבע פרות דלות ורעות "אוכלות" - בריאות בשר ויפות מראה. החלום השני - שבע שיבולים צנומות דקות קדים "בולעות" - מלאות וטובות.

2. פתרון החלום - פרעה אינו מקבל את פתרון של חרטומי מצרים "לא היה לו קורת רוח בפתרונם" (רש"י). יוסף הוצא מהבור ומסביר לפרעה כי העובדה של "הישנות החלום...פעמיים...וממהר האלוקים לעשותו" (ל"ג).

3. מינוי יוסף למשנה - יוסף מציע להכין את מצרים לשנות הרעב ופרעה קובע: "אין נבון וחכם כמוך" (ל"ט). וכך הוא מתחיל בתפקידו. אף נושא אישה אסנת בת פוטי פרע כהן - מרקע מכובד, נולדים לו שני הבנים: אפרים ומנשה. שנות השפע הסתיימו והחלו שנות הרעב. והעם המצרי נהנה מכישורין של יוסף ובא לקנות ממנו לחם (נ"ה).

4. הרעב ב"כל הארצות" - הוא מגיע גם ליעקב אבינו בארץ כנען. הוא שומע כי במצרים יש מזון ושולח לשם את בניו וכך "ונחיה ולא נמות" (מ"ב,1). יוסף מזהה אותם ומכריז כי הם מרגלים. הוא תופס אותם בדיבורים: מדוע הם רק עשר ולא אחד-עשרה ודורש כי יביאו את האח שנותר בכנען.

5. זכרון מכירת יוסף - התאור המקראי נעצר לפסוקים בודדים. האחים עושים חשבון נפש. כאן מתגלה כי הם ראו את "צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו" (מ"ב,1). רק עכשיו הקורא מקבל תמונה על האירוע מהעבר. ראובן מעלה את גירסתו ויוסף שומע הכל "כי הוא המליץ בינותם" (מ"ב,13).

6. אחים שבים עם מזון הביתה - האחים חוזרים עם מזון ומספרים ליעקב את הקורות אותם. הם מספרים לו כי בפעם הבאה יהיה עליהם לרדת עם בנימין, בנו האהוב. הרעב כבד והם יורדים מצרימה, כאשר יהודה ערב לאחיו הקטן.

7. יוסף מתכנן את הפקת הלקחים - הפעם הם יורדים עם "זמרת הארץ". יעקב נוטה לגרוע מכל ומכריז "כאשר שכלתי שכלתי" (ט"ו). יוסף מארח אותם בביתו. וכאשר הם מתכוננים לשוב הביתה, נמצאה הסיבה ויוסף מודיע כי בנימין, אשר בכליו נמצא הגביע הגנוב יהיה לעבדו ואתם תשובו הביתה. לכך יהודה לא מסכים ופרשת ויגש ממשכה בעלילה.

החלומות מרבים להופיע בספורי יוסף. יעקב אבינו חלם בבית אל יוסף הצדיק, חלם. שרי פרעה חלמו כיצד נחרץ גורלם. פרעה מלך מצרים מקבל אתרעה על הצפוי לממלכתו, שוב בעזרת חלום. **שמואל לובושיץ** בדין השבועי של אוניברסיטת בר-אילן כתב **בתשמע חלום לפתור אותו**: תז"ל ניסו לבחון על מה האדם חולם? "אמר רבי שמואל בן נחמני אמר רבי יוחנן: אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו שנאמר בדניאל 'א נת מלכא רעיונך על-משכבך סלקוי' (אתה המלך רעיונותיך על משכבך עלו)". ובמסכת ברכות נאמר: אמרי ליה קיסר לרבי יהושע ערבי חנינא: 'אמריו דחכמיו טובא, אימא ליה מאי תזיתא בחלומאי? אמר ליה: חזית דמשחרי ליה פרסאי ומדרכי בך רועיי בך שקצי בחוטרא דדהבא. הרהר כוליה יומא ולאורתא חזו (אומרים שאתם היהודים חכמים ביותר, אמור לי מה אראה בחלומי. אמר לו אתה תראה ששובים אותך הפרסים ומשעבדים אותך ורועים על ידך שקצים במקל של זהב. הרהר כל היום ובלילה ראה חלום זה). על חלום פרעה אמר רבי יהושע

דורש עבורו קרקע או משכון כעירבון להבטחת החזרתו. אבל לאחר שהיובל התבטל, לרבים מישראל כבר לא היתה נחלה, וממילא מספרם של העניים עלה ומצבם נעשה דחוק יותר, והתרבו מאוד מבקשי ההלוואות, ורבים מהם התקשו להחזיר בזמן. ואם העשירים היו מקיימים את המצווה ומלווים לכל דורש, רבים מהם היו פושטים את הרגל בסוף השביעית. ולא לכך התכוונה התורה במצוות ההלוואה, כי למצבים הללו נועדה מצוות הצדקה שיש לה קצבה. וכפי שאמרו חכמים שאין לו לאדם לתת לצדקה יותר מחומש מנכסיו ומשכורתו, כדי שיציבותו הכלכלית לא תיפגע (כתובות נ, א). לפיכך, כדי שהעשירים יוכלו להמשיך להלוות לעניים בלא חשש שיתרוששו במוצאי השמיטה, התקין הלל הזקן שיעשו פרוזבול, ויפקיעו בכך את החובות מדין השמיטה. ותקנה זו מועילה לעשירים שיוכלו לקיים את מצוות ההלוואה, ומועילה לעניים שיוכלו לקבל הלוואות. ההסבר הכללי שכתבתי מתאים לכל הדעות. אמנם החילוק בין מסירת שטרות לבית דין שמועילה לשמיטה מהתורה ובין פרוזבול שמועיל לשמיטה מדברי חכמים, הוא לפי ריטב"א מכות ג, ב; ר"ן וריבנו קרשקש לגיטין לו, א; בעל התרומות מה, יא, ועוד רבים. אולם לתוס' גיטין לו, א, י"ו, פרוזבול מועיל גם כאשר שמיטת כספים מהתורה, ותקנת הלל היתה לפרסם הלכה זו, כדי שיהיו הכל נוהגים לכתוב פרוזבול ולא ימנעו מלהלוות. ולרש"י (עפ"י תוס' מכות שם) ורמב"ן, אין הבדל בין מסירת שטרות החוב לבית הדין לכתובת הפרוזבול, בשני המקרים אין הדבר מועיל לשמיטה מהתורה. ורק מפני ששמיטה מדברי חכמים, תיקן הלל שמשירת החובות לבית הדין תמנע את השמטתם, ומה שדרשו מהפסוק אינו אלא אסמכתא. רבים שאלו, לשם מה היה צריך לתקן פרוזבול, הרי כפי שמבואר בהלכה ד', יכול המלווה להתנות עם הלווה שלא ישמט הוא חוב זה, וכן יכול לדרוש משכון? אלא שפעמים רבות בעת מתן ההלוואה ישנה אופטימיות שהלווה יחזיר את החוב בזמן, ולא מתאים לבטא אז חשדנות כלפי אמינותו של הלווה ולהתנות שחוב זה לא יושמט בשביעית או לדרוש משכון. ובמיוחד לפי מה שביארתי שעיקר ההלוואות שדיברה בהן התורה היו הלוואות קטנות לצרכי מזון. וגם לא ניתן להמליץ לקבוע את זמן החזרת החוב לאחר השביעית, כי בדרך כלל המלווה מעוניין שהחוב יוחזר מוקדם יותר. בנוסף לכך, אם כל אחד יצטרך להבטיח את חובותיו באופן אישי, יוכלו להתגלע וויכוחים אם אכן עשו תנאי ואם עשוהו כראוי וכו'. אבל כאשר תיקן הלל שיעשו פרוזבול, כולם יזכרו לעשותו ולא יהיו יותר וויכוחים על תוקפם של החובות אחר השמיטה. בנוסף לכך, על ידי הפרוזבול נעשה זכר לשמיטת כספים, שידועים שיש שמיטת כספים אלא שהפרוזבול מפקיעו (ריטב"א מכות ג, ב). ועיין ברמב"ן וריטב"א לגיטין לו, א.

בשבוע הבא אי"ה: 1 – פרטי דיני הפרוזבול

פיוט

פיוט לחג החנוכה, ייחודי למסורת התורכית. מחבר הפיוט, ר' חיים בז'רנו, שימש כרבה הראשי של איסטנבול בשנות חייו האחרונות. הוא היה מאוד מעורה במקהלת המפטירים ובפעילותה ובתנועה הציונית. פיוט ידוע נוסף שלו הוא 'חדש ימינו כקדם'. בשני הפיוטים חתם את שמו בראשי הבתים, ובפיוט שלפניו את שמו המלא.

בהיותו בן דור המעבר ביהדות הספרדית העות'מאנית היתה פעילותו רבת פנים: המסורת ההלכתית מחד וחובת ציון המודרנית, בעלת הגוון הלאומי, מאידך. באור זה ניתן לקרוא גם את שירו זה, על ביטוייו והשקפתו הציונית לאומית. הפיוט נשתמר בזכות חברת הבקשות של בית הכנסת הספרדי בהר ציון בראשות אברהם כספי, שלמד את השיר בילדותו בבית הכנסת 'צעירי' פרס' מפי הפייטן ישעיה שומר. ניתן לצפות באתר באברהם כספי מלמד ושר את השיר עם חברתו.

חַג הַמִּכְבָּים הוּא חַג לְאוּמֵי
 יִחְזַק לְבָבֵי וְלֵב בַּת עַמִּי
 יַחַד נָרִים קוֹל בְּקֶהֱל אֲמוּנֵי
 מִי כְמוֹד בְּאַלִּים ה'

בְּיָמֵי מִתְתִּיחַ כְּהֵן אֵל עֲלִיּוֹן
 נִפְל עַל עַמִּי יְיָ הַגֹּאֲלִיּוֹן
 מִהַר עֲשֵׂה בָּם כְּפִלּוֹן וְרָצַח
 שְׁמָה וְשִׂאִיחַ אֲבִדוֹן לְנֶצַח
 יַחַד נָרִים קוֹל בְּקֶהֱל אֲמוּנֵי

דסכנין בשם רבי לוי: פותרין היו אותו אלא שלא היה קולן נכנס באזניו. שבע פרות הטובות – שבע בנות אתה מוליד, שבע הרעות – שבע בנות אתה קובר, שבע השיבולים הטובות – שבע איפרכיות אתה רוכש, שבע השיבולים הרעות – שבע איפרכיות מורדות בך. על פי מדרש הגדול שאל יוסף את פרעה: 'מי הודיעך שלא פתרוהו כראוי? השיבהו פרעה: 'כשם שראיתי את החלום כך ראיתי פתרונו לכן אינם יכולים (החרטומים ע"י פתרונו שוא) לשחק בי". ומסיים לבושיץ: " תופעה של רעב, בייחוד שנות רעב, לא התקבלה על הדעת בארץ מצרים שהייתה ידועה באותם ימים "כַּגֶּן- ה' פְּאָרֶץ מִצְרַיִם". היה צורך בנער עברי היודע או שמע על רעב ועל אבי-סבו שירד למצרים בגלל הרעב בארץ, היודע על עבודת האדמה ועל "אלומות" כדי לפתור את חלום פרעה.

אחי יוסף. במקרא נאמר: " וַיֵּרְדוּ אֶחָי יוֹסֵף עֶשְׂרֵה לְשֹׁבֵר בְּרַ מִמִּצְרַיִם". לא **בני יעקב**, אלא אחי יוסף ואין מקריות בכתובים. התורה מכוונת ומדריכה אותנו לקראת העימות בין יוסף לאחיו. ואכן, מיד עם הגעת האחים למצרים מתרחש המפגש ביניהם. תהליך העימות נדון בדף פרשת שבוע של הרב שמעון גולן מאפרת: לפי מדרש רבה יוסף ציפה לאחיו והוא מתאר איך נוצר המפגש: " אָף יוֹסֵף יוֹדֵעַ הִיָּה שֶׁאֲחָיו יוֹרְדִין לְמִצְרַיִם לְשֹׁבֵר אוֹכֵל. מִה עֲשֵׂה? הוֹשִׁיב שׁוֹמְרִים עַל כָּל הַפְּתָחִים וְאָמַר לָהֶם: רֵאוּ כָּל מִי שֶׁנִּכְנַס לְשֹׁבֵר אוֹכֵל כְּתוּב שְׁמוֹ וְשֵׁם אָבִיו. לְעֵרֵב הָבִיאוּ פְתָקִים, וְעֲשׂוּ כֵךְ. כִּיּוֹן שֶׁבָּאוּ בְנֵי יַעֲקֹב כָּל אֶחָד וְאֶחָד נִכְנַס בְּשַׁעַר שְׁלוֹ וְכְתוּבוֹ אֵת שְׁמוֹתָם. לְעֵרֵב הָבִיאוּ לוֹ הַפְּתָקִים. זֶה קוֹרָא רְאוּבֵן בֶּן יַעֲקֹב וְאֶחָד קוֹרָא שְׁמֵעוֹן בֶּן יַעֲקֹב וְאֶחָד לֵוִי וְכֵן הַשְׁוֹעֲרִים כָּל אֶחָד שְׁלוֹ. מִיָּד אָמַר לָהֶם יוֹסֵף: סַתְּמוּ אֵת הָאוֹצְרוֹת וּפְתַחוּ אוֹצֵר אֶחָד וְנָתַן שְׁמוֹתָם לְבַעַל הָאוֹצֵר וְאָמַר לוֹ רֵאָה כְּשִׁיבּוֹאוּ הָאֲנָשִׁים אֵלַי לִידֶךָ תִּפּוֹשׂ אוֹתָם וְשַׁגְרָם אוֹתָם לְפָנָי".

לדעת הרמב"ן המפגש לא תוכנן מראש על ידי יוסף, אלא היה הליך שגרתי: "ועל דרך הפשט יתכן שהיו באים לפניו מכל הארצות, והוא שואל וחוקר עליהם ומצוה לפקידים תמכרו לאנשי עיר פלונית כך וכך תבואה ממין פלוני, והוצרכו בני יעקב לבא לפניו בתוך הבאים מארץ כנען לצוות עליהם כמה ימכרו לארצם, כי הם ראשוניים לאשר באו מארץ כנען, והם באו לפניו בעבור כולם." הרב גולן מאתר בעימות את השלבים הבאים:

1. יוסף מכיר את אחיו.
2. יוסף מתנכר אליהם.
3. חזרה: יוסף מכיר את אחיו.
4. האחים אינם מכירים אותו.

עובדה שהכרת יוסף את אחיו מוזכרת פעמיים. לפי דעת אבן עזרא מדובר בשתי "הכריות" שונות: "בתחילה הכיר שהם אחיו, ואחרי כן הסתכל בכל אחד והכירו". גם הרמב"ן מחלק את הכרתו של יוסף לשני שלבים; הראשון מהוסס במידה מסוימת, והשני ודאי: "מיד שראה אותם הכירם, ופחד אולי יכירוהו, ויתנכר אליהם ששם המצנפת על מצחו וקצת הפנים ושינה עצמו... או יהיה ויתנכר בכאן, שהתנכר להם בדבריו שדבר להם קשות ואמר להם בכעס כאילו לא יבוא אדם לפניו לשבור, מאין באתם לפני? ויאמרו מארץ כנען לשבור אוכל, וכאשר הזכירו לו זה אז נתברר לו שהם אחיו באמת וזה טעם ויכר יוסף, פעם שנית, כי נתוסף לו בהם היכר וידעית אמת".

יחסו של יוסף אל אחיו נע בפרשה מקצה אחד לשני. תחילה הוא נותן לאחים גם תבואה וגם מחזיר להם את כספם. **הרב חנוך וקסמן** מבית המדרש הוירטואלי שליד ישיבת הר עציון סבור כי המצרים שביצעו את הפקודה ראו בה ביטוי נוסף לנדיבותו של אדונם. אמנם הוא חושד באנשים מכנען בריגול, אך הוא סיפק להם את המזון שהם בקשו לקנות, ובנוסף לכך הוא העניק להם מזון נוסף חינם אין כסף; הוא בוודאי אדון רחום וחנן. לדעת **האברבנאל**, זהו אכן מניעו של יוסף; הוא פועל מתוך דאגה, חסד ורחמים. למרות שהוא צריך להתקדם בתוכנית המוזרה שלו ולשים את שמעון במעצר (מב: כד), הוא מנסה להיות רחום בכל מקום שהוא יכול. בזמן רעב יש חשיבות גדולה למזומן - אולי אחיו אין עוד כסף, ואולי ייקח להם זמן לממש נכסיהם, יוסף, לשיטה זו, דואג לרווחה הכלכלית של משפחתו. אבל יוסף גם מבקש ללמד אותם לקח ונוקט מידה כנגד מידה. בעבר הרחוק יוסף הלשין לאביו על אחיו, והם שנאו אותו על כך. יוסף גילה דברים שהאחים העדיפו להשאיר בסוד ואין ספק שהוא סבר כי ה"ריגול" שלו היה חוקי ומוצדק. כעת התחלפו התפקידים:

ראשית, יוסף הוא זה שמאשים את אחיו בריגול.

שנית, האחים שמו את יוסף בבור, ובסופו של דבר הוא בילה הרבה מאוד זמן בבור כלא - בין שנתיים לשלש עשה שנים. כעת, האחים מקבלים טעימה מחיי הכלא: הם נכלאים לשלשה ימים, ושמעון שוהה שם מעט יותר זמן כדי להציל את שאר האחים.

מי כמוך באלים ה'

בשם אל שדי יצא לקרב
ידי האויב עשה הרג רב
גאון הפריץ לארץ הגיע
את שאון זרים מתתיה הקניע

יחד נרים קול בקהל אמוני
מי כמוך באלים ה'

ראו זאת ידידים בניס והורים
את שם ה' כבדו באורים
נצח ישראל אל תמישו מלב
וחוגו חנכה בכ"ה בכסלו

יחד נרים קול בקהל אמוני
מי כמוך באלים ה'

חג לאומי – השימוש בביטוי 'לאומי' משקף את היותו של המחבר פעיל בתנועת חיבת ציון ואת זיקתו לציונות ולרעיון הבית הלאומי לעם היהודי. **בקהל אמוני** – כינוי לעם ישראל, קהל המאמינים בה. **ימי כמוך באלים ה'** – 'שיבוץ הלקוח משירת הים (שמות ט"ו), אותה שרו משה ובני ישראל כשבו מהלל לה' אחרי קריעת ים סוף והינצלותם מיד מצרים. **הגאון** – הגאה, הבטוח ברום מעמדו ובכוחו. **שמה ושאינה** – מלים נרדפות המבטאות הרס וחורבן. הצירוף לקוח מישעיהו כד, יב: **נשארו בעיר שמה ושאינה יפת-שער. גאון הפריץ לארץ הגיע** – הפריץ – הוא יון – הורד ארצה מגאון עוזו ומעמדו. **את שאון זרים מתתיה הקניע** – מתתיה הכניע את האויב והמולתו. מיוסד על הפסוק בישעיהו כה, ה: **בציון שאון זרים תכניע; תרבו בצל עב, זמיר עריצים יענה. את שם ה' כבדו באורים** – היהודים הדליקו את מנורת הזהב בבית המקדש. מיוסד על הפסוק בישעיהו כד, טו: **על-כן בארים כבדו ה'; באי הים שם ה' אלהי ישראל. נצח ישראל אל תמישו מלב** – קריאה לזכור תמיד את ה', המכונה כאן נצח ישראל. מקור הכינוי בדברי שמואל לשאול: **וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם פי לא אדם הוא להנחם** (שמואל א טו, כט).

מספר האגדה

מדרש בראשית רבה, פרשה צא, ו-ז; מדרש ילקוט שמעוני לבראשית, רמז קמח; מדרש תנחומא, פרשת מקץ, ח; מדרש תנחומא, פרשת ויגש, ד.

"ויירדו אחי יוסף" (בראשית מב, א) – הנה ראוי למקרא לומר: **"ויירדו בני יעקב"**, מהו **"אחי יוסף"**? אלא בתחלה לא נהגו בו אהנה ומקרהו, ולבסוף נתחרטו, והיו אומרים בכל יום: **אימתי ירד למצרים ונחזיר את אחינו לאביו. וכשאמר להם אביהם לירד למצרים נתנו פלם דעה אחת להחזירו.**

אמר ר' יהודה בר סימון: אף יוסף יודע הנה שאחיו יורדים למצרים לשפר אכל. מה עשה? הושיב שומרים על כל הפתחים ואמר להם: **ראו, כל מי שיפנס לשפר אכל – פתבו שמו ושם אביו, ולערב הביאו לי פתקיכם. עשו כן.**

כון שבאו בני יעקב, כל אחד ואחד נכנס בשער שלו וכתבו את שמותם ושם אביהם. לערב הביאו פתקיהם לפני יוסף, זה קורא, "ראובן בן יעקב" וזה קורא "שמעון בן יעקב", וכן כל אחד ואחד. מיד אמר להם יוסף: חתמו כל האוצרות ופתחו אוצר אחד. ונתן שמותם לממנה על האוצר, אמר לו: ראה, וכשבואו בני אדם הללו לקח אכל תפס אותם ושגרם לפני עברו שלושה ימי ולא באו.

נטל יוסף גבורים ושגר לבקשם בשוק ונתן סימנים עליהם, הלכו ומצאו אותם בשוק של זונות, ויצאים משוק זה לשוק זה, ממבוי זה למבוי זה. ומה טיבם בשוק של זונות? אלא אמרו: אחינו יוסף יפה תאר, שמא בקבה הוא. תפשו ונהיאו לפני יוסף.

"וירא יוסף את אחיו ויפרם ... והם לא הכרהו" (בראשית מב, ז-ח) – אמרו חכמים: הוא שהניחם בתימת זקן **"ויפר יוסף את אחיו"**, **"והם לא הכרהו"** – שלא הניחוהו בתימת זקן.

"ויתנבר אליהם וינדר אתם קשות" (בראשית מב, ז) – נעשה להם כנקרי. נטל את הגביע והקיש בו, אמר להם: **אני רואה בגביע, מרגלים אתם. אמרו לו: "פנים אנוני". אמר להם: ואם פנים אתם, למה לא נכנסתם פלכם בפתח אחד? אמרו לו: כד צננו אבא: "אל תכנסו בשער אחד."**

מסכם הרב וקסמן: **"התגלות של יוסף לאחיו היא סוג של כישלון, אירוע שממנו והלאה לא ניתן עוד לדבוק בתכנית, משום שאנושיותו של יוסף גברה על חזונו.**

ההפטרות מקץ היא מספר מלכים ומתחילה במילה דומה: **"ויקץ שלמה והנה חלום ויבוא ירושלים ויעמד לפני ארון ברית-אדני ויעל עלות ויעש שלמים ויעש משתה לכל-עבדיו."** (א', ג, ט"ו). יקיצה לאחר חלום ותוכנה הוא משפט שלמה המלך לשתי הנשים הבאות אליו עם ילד אחד חי והשני מת.

כאשר הפרשה נקראת **בחנוכה** תבוא ההפטרות שענינה השלמת בניית בית המקדש שבנה שלמה המלך: **"ויעש חירום את-הפירות ואת-היעים ואת-המזרקות ויכל חירם לעשות את-כל-המלאכה אשר עשה למלך שלמה בית ה' (א', ז, מ)."**

כאשר השבת השנייה של חנוכה חלה **בראש חודש** אז מוציאים **שלושה** ספרי תורה. והנהוג אז לקרוא את ההפטרות המיועדת לחנוכה, מתוך ספר **זכריה**. וזאת לפי העקרון: **"תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם"**: **"רני ושמחי בת-ציון פי הנני-בא ויפנקתי בתוכך נאם-ה' (ב, י"ד) ומתארת את השיבה לארץ בראשית ימי הבית השני, ויש בה אזכור של מנורת הזהב, במראה הנבואי שראה זכריה. מראה זה בא לבטא את האור הגדול האמור לעלות עם ביסוסה של האומה בארצה, לאחר השיבה מגלות בבל. תהליך שיבת ציון, שהחל בהצהרת כורש, נתקל בהתנגדות השומרונים. גם רוחו של העם מעט נחלשה. הנביאים מבקשים לחזק את רוחו עד לחידוש בנין בית המקדש. הנביאים מדגישים שזו חוליה חשובה בגאולת ישראל. דברים אלה מסביר דוד נתיב, מרצה במכללת הרצוג כי ההפטרות מזכירה את חג החנוכה, עם הבעיות הפנימיות שלה. רק "סילוק גורמים משטיניים בצד סילוק הבגדים המלוכלכים ולבישת בגדי כהונה במקומם - כמובא בחזון הנביא זכריה, הוא התהליך שעבר על השבים כולם. זהו האור החדש שהאיר על ציון ויצר תקווה גדולה למימוש הגאולה השלימה. מסכם נתיב: "העלאת האור בחנוכה, כמו גם בחזיון של ההפטרות מבטאת את התקווה הגדולה שלא פסקה גם בימים החשוכים של חורבן וגלות מרה. מן הכמיהה להעלאת האור מחדש במקדש שיבנה, שאבה האומה כוחות בלתי רגילים, כאוד מוצל מאש, תוך ידיעה שבוא היום. "בהמשך ההפטרות תופיע גם מנורת הזהב: **"ויאמר אלי מה אפתה ראה (ויאמר) [ואמר] ראיני והנה מנורת- זהב פלה וגלה על-ראשה ושבעה נרתיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על-ראשה" (ד, ב) וסיומה בפסוק הידוע: **"ויען ויאמר אלי לאמר זה דבר-ה' אל-רובבל לאמר לא בחיל ולא כלה פי אם-ברוחי אמו ה' צבאות (ו). לקח לדורות.הספרדים לא מסיפים פסוק ראשון מהפטרות ראש חודש: השמים כיסאיי" ואם השבת היא ערב ראש חודש: "מחר חודש"******

מה באמת קרה ?

בעלונים קודמים הבאנו אודות מקור חג החנוכה, חג טבע אוניברסלי שמוזכר במקורותינו כתג של אדם הראשון, חג חקלאי ארצישראלי וארוע הסטורי – נצחון החשמונאים וחנכת בית המקדש בימי שיבת ציון וטיהורו בימי החשמונאים. למרות הפופולריות של החג, ספק אם רבים באמת מכירים את ספורו ההסטורי. נשתדל להאיר מעט: בית ראשון שבנה שלמה המלך 480 שנים אחרי יציאת מצרים נחרב בשנת 7-586 ע"י הבבלים. הבבלים נוצחו מאוחר יותר ע"י הפרסים והמלך הפרסי כרש התיר ליהודים לשוב לירושלים לשם בניית מקדשם בסביבות 538, מהלך שהושלם רק בסביבות 516, כלומר אחרי 70 שנות חורבן. היהודים נותרו כפופים לשלטון הפרסי ונהנו מאוטונומיה דתית ומנהלית. בסביבות 332 כבש את הארץ כובש חדש, אלכסנדר הגדול, מלך יוון. אלכסנדר מת צעיר ולא הותיר יורשים, מה שהביא לתחרות ומלחמות בין קציני צבאו ה"דיאדוכים". ארץ ישראל נפלה בנחלת בית סילוקוס שהתבססה בסוריה וכינוי מלכיה היה אנטיוכוס. אלכסנדר המשיך במסורת הפרסית לתת אוטונומיה דתית לעמים שכבש וכך נהג גם בית סילוקוס, עד שמלך אנטיוכוס הרביעי.

ברקע שלטונו של מלך זה כבר מורגשת עלית כח חדש, רומא, אשר הביסה צבאית את אביו, אנטיוכוס השלישי ("הגדולי") ובלמה את התפשטותו מערבה וחסלה למעשה את חניבעל מקרתגו, בן בריתו שהתאבד בחצרו של אנטיוכוס הגדול. אנטיוכוס הגדול, כקודמיו כבד את האוטונומיה הדתית-מנהלית של היהודים. בקיבוץ חפציבה התגלתה כתובת יוונית חקוקה בסלע המבטיחה זכויות והטבות ליהודים ואישור לפונלחנם במקדש שבירושלים, (סייעו במלחמו נגד בית תלמי שבמצרים). את פולחן המלך=אל שאימץ לא כפה ככה"נ עליהם.

במזרח כבר השתחררו הפרתים מעול היוונים ואנטיוכוס הרביעי "אפיפנס" ("המתגלה", קיצור של "האל המתגלה"). נסיונותיו לשקם את ממלכתו כללו שינוי מהפכני ביחס ליהודים. עד אז המפגש בין ההלניזם, תרבות יוון והיהדות התנהל בסובלנות והערכה הדדית, ברם החלה להתפשט בין

אמר להם: בשוק של זונות מה טיבכם? לא הייתם מתיראים מן העני?

אמרו לו: אבדה אבדה לנו והיינו מבקשים אותה שם.

אמר להם: איזו אבדה?

אני רואה בגביע, ששנים מכס החריבו כרך גדול של שכם.

אמרו לו: ומי הם?

הקיש בגביע, אמר להם: שמעון ולוי שם. מיד נזדעזעו ואמרו לו: "שנים עשר עבדי אחים אנחנו" (שם שם, ט).

אמר להם: והיכן הם השנים?

אמרו לו: "הקטן את אבינו היום והאחד איננו" (שם).

אמר להם: "את אחיכם הקטן תביאו אלי ויאמנו דבריכם" (שם)

ס, ט; לקח את שמעון ואסר אותו לעיניהם ואמר להם: זה יהא חבוש עד שתביאו את אחיכם.

ולמה אסר את שמעון? מפני שהוא דחפו לבור;

ועוד, פרש אותו מלוי, שלא טלו עליו עצה.

אמר שמעון לאחיו: כך עשיתם ליוסף וכך אתם מבקשים לעשות לי?

אמרו לו: ומה נעשה? גמותו אנשי ביתנו ברעב?

אמר להם: עשו מה שתמצאו, עכשו אראה מי יכניס אותי לבית האסורים.

באותה שעה שלח יוסף אצל פרעה ואמר לו: שלח לי שבועים

גבורים מאצרך, שמצאתי לסטים ואני מבקש לתן עליהם כבלים.

שלח לו, והיו מסתכלים אחי יוסף מה הוא מבקש לעשות. אמר

יוסף לאותם גבורים: הכניסו את זה לבית האסורים ותנו כבלים ברגליו.

כך שקרבו אצלו צוח עליהם שמעון. כן ששמעו קולו נפלו על פניהם ונשתברו שניהם. והיה מנשה בן יוסף יושב לפני אביו.

אמר לו אביו: קום אמה.

מיד עמד מנשה והכה את שמעון מכה אחת, והכניסו לבית האסורים ונתן עליו כבלים. אמר שמעון לאחיו: אתם אומרים

מכה של מצרים היא, זו אינה אלא של בית אבא.

כך שראו אחי יוסף כך נפלה אימה עליהם.

הלכו אצל אביהם וספרו לו את כל המאורע. אמר להם אביהם: היכן שמעון? אמרו לו: אותו האיש אדוני הארץ תפשו, בשביל שגביא אחינו הקטן. אמר להם: "אתי שפלתם, יוסף איננו ושמעון איננו ואת בנימין תקחו" (שם שם, ט).

"ויאמר ראובן אל אביו לאמר: את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך" (שם שם, טז) - אמר לו: בכור שוטה! וכי גניף אינם בני? אמר להם יהודה: הניחו לו לזקן עד שתקלה הפת.

"ויהי כאשר פלו לאכל" (שם שם, טז) - אמר לו יהודה: אבא! אם לך בנימין עמנו ספק נתפס אינו נתפס, ואם אינו הולך עמנו כלנו מתים - מוטב שתניח את הספק ותתפס את הודאי. אמר: מי ערב בו? אמר לו: "אנכי אערבנו" (שם שם, טז). מיד שלחו עמיהם.

הנעלבים ואינם עולבים

הרב נחמיה רענו

יומא כג: הציטוט המלא הוא "הנעלבים ואינם עולבים שומעין חרפתי ואינם משיבין עושיין מאהבה ושומחין ביסורין, עליהן הכתוב אומר 'ואהביו כצאת השמש בגבורתו' (שופטים, ה, לא)".

בפרשת מקץ מסופר על ירידת האחים למצרים, והפסוקים מתארים את "קבלת הפנים" שערך יוסף לאחיו:

וירא יוסף את אחיו ויפרס וינכר אליהם ויזבר אתם קשות ויאמר אליהם מאין באתם... ויזכר יוסף את החלמות אשר חלם להם ויאמר אליהם מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם... ויאמר באתם... ויאמר אליהם לא פי ערות הארץ באתם לראות את ערות הארץ באתם... ויאמר אליהם יוסף הוא אשר דברתי אליכם לאמר מרגלים אתם. ב זאת

תבחנו חי פרעה אם תצאו מזה פי אם בבוא אחיכם הקטן הנה. שלחו מכם אחד ויקח את אחיכם ואתם האסרו ויבחנו דבריכם האמת אתכם ואם לא חי פרעה פי מרגלים אתם. ויאסף אתם אל משמר שלשת ימים. (בראשית מ"ב, ז - י"ז).

ביחס לפסוקים הללו שואל ר' יהודה ליב בלוח תלמידים של ר' נתן צבי פינקל (הסבא מסלבודקה) ר' שמחה זיסל זיו (הסבא מקלם), ומבעלי המוסר הבולטים בתקופה שבין שתי מלחמות העולם. לאחר פטירת חותנו, ר' אליעזר גורדון, מונה תחתיו

הראש ישיבת טלו. (רי"ל) באחד משיעוריו:

יש להשתומם על התנהגות יוסף עם אחיו. אמנם, כי חטאו לו,

וחטאם נורא. אבל האם א"א הי' היה לו ליוסף הצדיק לעבור על מדותיו ולמחול להם, מבלי לענוש אותם בעגמת נפש וצרות כאלו, כמו שהתנהג עמהם? אמנם אומרים, שבידעו חטאתם לאלקים ומאהבתו אל אחיו, רצה שיענשו בעולם הזה, כדי שיהיו זכאים לעולם הבא. אבל דבר זה אינו מתיישב על הלב. התחת אלקים הוא לבא עמהם לחשבון עונות ומה גם שהוא יהי' יהיה המעניש? העונשין, שיענש האדם על חטאיו, הם ע"י נבראים אחרים, לגמרי אחרים - היינו, על ידי מלאכים רעים, שנוצרים בייחוד למטרה זו, אבל בשום אופן אין צדיק פועל רע, כי אם במקום שצוותה תורה לענוש מיתה או מלקות למחויב עפ"י דין, ותו לא... ("שיעורי דעת", חלק ב', שיעור יא, עמוד צט. מהדורת פלדהיים, ירושלים, תשמ"ט. רי"ל מעורר שאלה בסיסית בנוגע לאופן התנהלותו של יוסף ביחסו לאחיו: מדוע הוא התאכזר אליהם בצורה כה קשה? האם הוא לא היה יכול להתגבר על משקעי העבר ולנהוג עימם במידת הרחמים? רי"ל דוחה את ההצעה שיוסף רצה להעניש את אחיו כדי לכפר על חטאם, שכן ענישת החוטאים אינו תפקיד הצדיק, בייחוד כאשר הצדיק הוא הקורבן לאותו החטא. בתשובתו רי"ל מחדש יסוד מרכזי בדרכי עבודת המידות שהוא אחד מאבני היסוד בשיטתו המוסרית:

וכבר אמרתי לבאר דבר זה, כי הוא באשר באמת, אף אחרי שמחל להם על חטאם הנורא, בכ"ז לא היה ביכולתו לעקר הטינה מלבו לגמרי, כי עמוק עמוק נטוע הטבע בנפש האדם. ואף כי נמוג לבו אליהם ובכה הרבה פעמים במסתרים, בכ"ז ידע היטב, כי א"א שיבליג לגמרי על לבו ושיעקור משרש את אשר עשו לו, שיהיה ביכולתו להשפיע רב טובו עליהם, כחפץ לבבו הטוב. וידע והרגיש, כי תמיד יהי' איזה דבר, החוצץ לאהבה פנימית והטבה גמורה. וכדי לנקות עצמו מרושם החלאה הזאת ושיוכל להתנהג עמהם כאח עם אחיו לשעה וגם לדורות, מוכרח הי' לעשות נתוח כזה - למרות חפצו - בלבו ובבלבם: שיבאו למדה זו להכיר ולהרגיש עותתם נגדו וגם להפרע מהם מעט. ואז ישפיע עליהם רב טובה והאהבה הגמורה תשרור ביניהם כעת ובכלל ישראל כולו אחי"כ לעולם, ולא תפריד איזו טינה בין אחים. יוסף ידע שלמרות רצונו העז לסלוח לאחיו ולהתנהג עימם כאח אל אחיו, בסתר ליבו הוא עדיין נוטר להם טינה. הוא הבין שרק אם ינהג עם האחים ביד קשה, הוא יוכל להשתחרר באופן מוחלט מתחושות הכעס והאיבה; רק אם הוא יצליח להביא את האחים להכיר בגודל חטאם ולהתנקם בהם, הוא יוכל להתנקות לגמרי מכל התחושות השליליות שמקננות בעומק ליבו כלפיהם. אולם, רי"ל מסביר שהתירוץ שהציע עדיין אינו מתיישב על הלב, משום שיש צפייה מיוסף הצדיק שימצא את הכוח להתגבר על תחושות הכעס בלי לפגוע באחים. וכך הוא אומר: כל זה הגדתי מאז והוא אמת. אבל אם נרד לעמק הדבר, עדיין אין הדברים מתישבים על הלב, כי הלא כלנו - יד שכלנו והרגשתנו מונעת עד כדי להבין מה טוב ויפה היה, לו הואיל והי' ביכולתו לעבור על מדותיו, לסבול עלבון ולמחות לגמרי הרושם מלבו, מבלי שיצטרך להכאיב להם ולאביו הזקן, ורק באשר לא יכל להתגבר על טבעו, שהוא שלא כדת, מוכרח הי' לעשות כן ועל דבר זה יעמוד כל בר-דעת משתומם; אם האבות הקד' ויוסף הצדיק א"א הי' להם להגיע למדה הנדרשת לאדם - באשר הוא אדם ע"פ צעת ה' - אי"כ מי איפוא יבא למדה זו ובעד מי הוא האמת לאמת? אמנם אין צדיק בארץ, אשר יעשה טוב ולא יחטא, אבל הוא בגשיאה - וכמוכר, אם שגיאה בחשבון או מבלי משים לב, ונכשל. אבל לעשות בחשבון ודעת, מפני שלא יוכל לעשות אחרת ושיהיה לבבו תמים - דבר זה קשה מאד, וגם לא מצינו שחטא בוה. וע"כ כאמור, עדיין בוה לבד אינו מתיישב על הלב. (שם, עמוד ק).

התמודדותו המרשימה במסיון עם אשת פוטיפר יוסף הצדיק הפך לסמל ליכולת האדם לשלוט ביצריו. אם יוסף הצדיק אינו מסוגל לשלוט בשנאה שנמצאת בסתר ליבו, מי יוכל להגיע לדרגת השלמות? חיזוק לבעיה הוא: שאפשר היה לראות התנהגות זו של יוסף כנפילה של אדם דגול, אם היחס אליה היה כאל חטא. אולם, בתורה ובחז"ל לא מצאנו ביקורת על התנהגותו של יוסף כלפי האחים, ומשמע שיוסף נהג כראוי. מדוע אפוא, התנהגות זו הייתה חיובית? רי"ל מבאר את הדבר באמצעות משל: רופא כי יתן סם מרפא וימוזג בו איזה חלק מארס נחש, כמובן שיתן רק מדה קטנה, שלא יפסיד לגוף, ורק אז מביא התועלת הנרצה בהיותו ממוזג ביחד עם יתר הסמים הנדרשים. ואם יאמר הרוקח האי-מבין להחסיר החלק הזה, או שיתן תרופה המבטלת אותו - רעל נגדי - אולת היא לו, באשר הרופא הוא היודע בחכמת הרפואה, כי נחוץ הוא ומוזג נוראי באופן שלא יזיק. - כן הבורא ב"ה ברא את האדם ממוזג באופן זה, והאדם הוא עולם קטן: וכל מה שנמצא בעולם נמצא באדם.

והם לא רצו להלחם עוד על עצמאות מדינית. הצבא הענק בפיקוד בכחידס מצא מולו בקרב אלעשה (שנת 160 לפנה"ס) צבא זעיר וחסר סכוי בראשות יהודה. חייליו הפצירו בו לסגת ולחכות לשעת כשר אך יהודה חש שבכך יפקיר את התושבים למעשי טבח ובחר לתקוף. לנוכח נחיתותו החליט לנסות ולהרוג את בכחידס ולהכריע בכך את הכף. התקפתו על האגף שבו נמצא בכחידס הצליחה והאגף נסוג, אך היתה זו מלכודת מות ליהודה כי האגף היווני האחר כתר מלפנים ומאחור את צבאו המצומצם, בכחידס לא נפגע ויהודה מצא את מותו כשחרב אפולוניוס בידו. שני אחי יהודה הנותרים יונתן הוופסי ושמעון התרסי נסוגו אל המדבר. בכחידס ניסה לנצל את המומנטום ולהילחם גם בהם, אולם לא השיג את התוצאה שקיווה לה, והחל להתרכז בביצור ערי הארץ, כהגנה מפני המורדים. למשך מספר שנים שרר ביהודה מצב ללא הכרעה ברורה, כאשר הערים המרכזיות ובהן ירושלים תחת שליטת הסלאוקים, בעוד המורדים שולטים באזורי הספר. ואז בלחץ יריבי החשמונאים ביצע בקחידס טעות גורלית והחליט לנסות ולחסל את המורדים מבלי לדעת שבינתיים מספרם גדל בהרבה. בקרב בית צורי ספג בקחידס תבוסה וכמעט קיפח את חייו. בשובו מובס לירושלים פרק את זעמו וביצע טבח במתייוונים, בהם ראה אחראיים לכישלונו. אחר כך עזב את יהודה בהשאירו מאחוריו חיל מצב. יונתן, צעיר בני מתתיהו התיישב במכמש הסמוכה לירושלים, כשהוא נושא מעמד מנהיגותי לא רשמי, שהיה הפתח לעצמאות מדינית בהמשך. יונתן משל כ-18 שנים והדרגה שחרר ניתק את יהודה משלטון היוונים. טריפון, המצביא היווני הזמינו לפגישה בעכו, שם שבה אותו. כליאת המנהיג הכריזמטי והפופולרי אשר הנהיג את העם לעצמאות מאז מותו של יהודה המכבי, הייתה נקודת שפל, ופחד נפל על רבים מפני אובדן העצמאות וחיזוש הגזירות, אך שמעון לקח על עצמו את ההנהגה באופן מיידי. בתחילה חיזק את חומות ירושלים, כבש את יפו וגירש את תושביה. טריפון הצעיד את צבאו ליהודה כשהוא מוביל את יונתן בשרשראות, ועבור שחרורו, דרש משמעון כופר של מאה כיכר כסף ואת שני בניו כבני ערובה בשביל להבטיח את נאמנותו. שמעון מילא את דרישותיו, "אף כי ידע כי בנבלה ידבר, ויעש כן לבל ילוננו עליו העם". טריפון אכן לא עמד בדיבורו, אלא המשיך לתקוף את יהודה. צבאו של שמעון עמד מולו, וטריפון נסוג לגלעד, ובדרך רצח את יונתן. בשנת 142, כ-25 שנים אחרי פרץ המרד הכריז שמעון על יהודה כממלכה עצמאית שאינה משלמת מסים לאף מלך. שמעון הוכרז כ"מושל וכוהן הגדול לעולם עד עמוד נביא נאמן" שמעון הרחיב את שטח יהודה, כבש את החקרא וסלק סופית את היוונות מירושלים. במענה לדרשת המלך היווני להחזיר לו את שכבש השיב לו שמעון את התשובה המפורסמת: "לא ארץ נכריה לקחנו, ולא ברכוש נכרים משלנו - כי אם נחלת אבותינו, אשר בידי אבותינו בעת מן העיתים בלא משפט נכבשה. ואנחנו כאשר הייתה לנו עת, השיבנו את נחלת אבותינו". שמעון ושני בניו, מתתיהו ויהודה, נרצחו ע"י חתנו בשליחות המלך היווני. בנו יוחנן הורנוס החליפו כנשיא, נכדו כבר שמשו כמלכים. בשנת 63 לפנה"ס השתלטו הרומאים, תוך ניצול מחלוקת פנימיתבה, על הארץ. 2009 שנים אחי"כ בשנת

תשי"ח חודשה העצמאות היהודית בארץ, מדינת ישראל. **הנעלבים ואינם עולבים – המשך מעמודה ימנית (עמ' ח)**

אך מכוח ההארה השכלית, הוא יוכל להביא את עצמו לתגובה מאופקת ומידתית. בברייתא נאמר שעל הנעלבים ואינם עולבים נאמר הפסוק "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו". רי"ל מפרש שההכרה השכלית משולה לשמש שמאירה את התכונות והכוחות האפלים. שבחם של הנעלבים ואינם עולבים הוא שהם נחשבים כשמש שיוצאת בגבורה ומאירה את המחשכים. לאור הדב רים הללו רי"ל מיישב את הקושי שבו הוא פתח את השיעור: למה שבארנו אז עפ"י מה שנתחדש לנו, שיותר מזה לוותר הוא גרעון לתלמיד-חכם וגם א"א לפי טבע הבריאה, שהוגבלה מאת הבורא ב"ה. ונפש גדולה, כמו של יוסף הצדיק, אפשר שתכיל בקרבה כחות מכחות שונים, הסותרים זה את זה, ולא יבינם בעל שכל פשוט. ובכן אף כי לבו רחש להם אהבה יתרה, ונפשו היתה משתפכת בראותה בצרתם, בכ"ז נמצא מקום גם לכח הנקמה במדה שהסברנו, שהוא ג"כ כח אחד מכחות האדם הנברא, "ורוחב לב נבון אין חקר" בחינות עולם, א, א, א!!! (שם, עמוד קד). יצר הנקמה הוא אחד מכחות הנפש של האדם, ולכן לא ראוי ולא ניתן למחוק אותו לחלוטין. גדולתו של יוסף מתבטאת בכך שהוא ידע לשלוט בכוח הנקמה ולהשתמש בו בצורה מבוקרת ומושכלת.

כפי שנאמר בתחילת הדברים, שיעור זה מהווה אחד מאבני היסוד בשיטתו המוסרית של רי"ל. בניגוד לבעלי המוסר שסברו שמטרת האדם בעבודה המוסרית היא לשרש מקרבו את המידות הרעות, רי"ל סבר שלא נכון ושאי אפשר לעקור תכונות וכוחות נפש. יסוד העבודה המוסרית הוא העצמת כוח לדעת שבאדם עד שהוא יוכל לשלוט על שאר כוחות הנפש ולכוון אותם. רי"ל

וגם ארס הנחש נמצא בו, אבל צריך שיהי נשאר ממוזג באופן זה, שרצה הבורא ב"ה, שלא יזיק; אבל חלילה לו להמית איזה, כח מכוחותיו, שאז תחסר נפשו ולא תהי עליו תורת האדם לפי רצת הבורא ב"ה, שרצה ושמצא לטוב מאד בחכמתו העליונה דוקא בעולם כזה ובריאה כזו! (שם, עמוד קב).

בדומה לרופא שמשלב רעל במינון חלש בתוך תרופה, אלוקים ברא את האדם עם מכלול כוחות ותכונות חיוביות, וגם מעט שליליות; גם התכונות השליליות הן חלק מהיצירה האלוקית ולכן אסור לאדם לנסות לעקור אותן מקרבו. רי"ל מוכיח את הדבר מהסוגיה במסכת יומא: "וזהו מה שמצינו לחז"ל, אשר דבריהם כגחלי אש (ביומא כ"ג.): "כל תלמיד-חכם, שאינו נוקם ונוטר כנחש, אינו תלמיד-חכם". שבאמת אין ראוי וגם אי-אפשר להמית לגמרי כח אחד מכחות האדם. ואם אנו רואים תלמיד חכם, שאינו נוקם ומוחל על עלבונו, והעולם הפשוט חושב, שהוא מפני שתלמיד חכם הוא, ולא עוד אלא שבזה ניכר שהוא תלמיד-חכם - תדע, שאינו תלמיד חכם! אל תאמין שנשרש מקרבו כל ארס הנחש, שצריך ומוכרח להיות באדם, לפי רצון הבורא!... קביעת הגמרא שתלמיד חכם אמור לנקום ולנטור כנחש, מוכיחה, לדעת רי"ל, שתלמיד חכם לא אמור ואינו יכול לעקור כוח מכוחות נפשו. לכן, לא יתכן שתלמיד חכם לא יגיב בחומרה כלפי מי שפוגע בו; הבלגה של תלמיד חכם על פגיעה בכבודו נובעת מחולשה, ולא מגדלות. השאלה שמתעוררת לאור דברים אלו היא האם לדעת רי"ל אין מקום לעבודה המוסרית לתיקון ושיפור המידות? בהנחה שכל כוחות הנפש המצויים באדם לגיטימיים, לכאורה אין ערך בעבודה המוסרית. תשובה לכך רי"ל מספק בהמשך דבריו לאור השלב הבא בסוגיה ביומא: ותו פריך הגמ' "והתניא הנעלבים ואינם עולבים וכו' ומשני שנקיט לי בלבי ששומר בלבו" - שהמדה הנדרשת היא רק למנקט בלבי, ולא שיתפרץ האדם החוצה לעלוב ולהשיב. ובמדה כזו, אמנם, צריך האדם להתחזק ולהאיר אור שכלו, להחליש כח הנחש שנמצא בו ולהעמידו במזג כזה. ועי' נאמר: "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו!" שופטים, ה', לא תחת אשר האיר גם הוא דעתו, שהוא שמש, המאיר בתוך החשך הנמצא באדם, אבל להמית אין צריך ואי אפשר!... הגמרא מקשה כיצד ניתן ליישב את המימרה שכל תלמיד חכם שאינו נוטר ונוקם כנחש אינו תלמיד חכם, עם הברייתא שמשבחת את הנעלבים ואינם עולבים; ותשובת הגמרא, להבנת רי"ל, היא שהנעלבים ואינם עולבים אינם מוחלים לגמרי על עלבונם, אלא מסוגלים להגיב בצורה מיידית בלי לאבד עשתונות. פירושו של רי"ל מתאים ללשון הברייתא, "הנעלבים ואינם עולבים": הברייתא אינה משבחת אנשים שאינם נעלבים בכלל, אלא את אלו שנעלבים ואינם עולבים. עלבון הוא דבר טבעי ואנושי, ולכן לא צריך ולא ניתן למחות את רישומו. ייחודם של הנעלבים ואינם עולבים הוא שהם יודעים לשלוט על עצמם בתגובתם כלפי מי שפגע בהם. אם כן, מטרתה של העבודה המוסרית היא להשליט את האינטלקט וההכרה על שאר כוחות הנפש. אדם לעולם לא יוכל לעקור מקרבו את תחושת הזעם והכעס כלפי מי שפגע בו;

המשך בעמודה שמאלית עמ' 2

ספור לשבת

פעם אחת בחנוכה באו חבורה של חסידים אל החוזה מלובלין. אחד מן החסידים הושיט אל הרבי קוויטל, פתק בקשה, ובו נרשם שמו של אחד מידידיו. הביט הרבי בפתק ומיד ירק על הארץ. התפלא החסיד ולא ידע מפני מה עשה כך רבו. לאחר מכן, בשעות הערב, שב החסיד אל בית החוזה והגיש לפניו שוב את אותו הפתק. בפעם הזאת הסתכל הרבי בפתק ואמר: "איש נפלא הוא זה ששמו מופיע כאן. הוא מאיר וזורח בכל העולמות". אחר כך הסביר הרבי ואמר: "בפעם הראשונה שנתת בידי את הפתק שיחק האיש בקלפים. אבל כעת הוא מדליק את נרות החנוכה."

שבת שלום, חנכה שמח, חדש טוב

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 720 שבת ויגש תשפג 31דצמבר 2022

לע"נ הרב חיים מאיר בן מילכה, נלב"ע ב בטבת תשעג, יהושע בן אסתר ד חשוון, חיים בן נעמי כ' תשרי, חיים בן יעקב א אדר, גילה פירחה בת גרציה י"ח תמוז, ברוריה בת חנה כ תמוז, חנה בת מסעודה כג בתמוז, תנצב"ה
לרפואת: אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב, נעמה בת מירב, מירב בת מרים יהושע בן גבריאלה (גבי), זיוה ז'ולית בת חסיבה

כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת צוֹם הַרְבִּיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֶשְׂרִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמַעֲדִים טוֹבִים וְהָאֵמֶת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְיֶה.

כניסת שבת: 1613 צאת שבת 1723 כניסת הצום: 0530 צאת הצום: 1704

השבוע בדברי הימים

ח טבת - על פי המסורת, הושלמה כתיבת תרגום השבעים. ה'ת"רמ"ז - נפטר ר' ישראל זלמן אלכסנדרובסקי. ה'תשי"ג - ראש ה-SS היינריך הימלר מורה על שליחת הצוענים להשמדה באושוויץ. ה'תשכ"ב - אדולף אייכמן נמצא אשם בפשעי מלחמה, בבית משפט בישראל. ה'תשכ"ח - הצוללת אח"י דקר הפליגה מנמל פורטסמות' שבאנגליה לנמל חיפה, בדרכה אבדה הצוללת. ה'תשס"ג - האיחוד האירופי מודיע כי אסטוניה, הונגריה, לטביה, ליטא, מלטה, סלובניה, סלובקיה, פולין, צ'כיה וקפריסין יצטרפו לשורותיו ב-1 באייר ה'תשס"ד.

ט טבת - נפטרו עזרא ונחמיה מנהיגי העלייה מבבל בתקופת בית שני. ה'תקצ"ח - סמואל מורס מפעיל לראשונה את מכשיר הטלגרף. ה'תרנ"ה - משפט דרייפוס: דרגותיו של אלפרד דרייפוס נשללות ממנו והוא מוגלה למאסר עולם באי השדים ה'תשי"ב - הפגנות סוערות נגד הסכם השילומים, במהלכן מיוזות אבנים לעבר הכנסת. ה'תשכ"ד - נפטר טריסטן צארה, משורר יהודי ממוצא רומני, ממיסדי תנועת הדאדא. ה'תשנ"ו - נפטר עלי שכטמן, סופר יהודי, מחשובי הסופרי היידיש ה'תשס"ז - סדאם חוסיין, שליט עיראק, מוצא להורג בתלייה. ה'תשס"ט - 4 חיילי צה"ל נהרגו בשני מקרים ביום ה-10 למבצע עופרת יצוקה מירי פגז טנק צה"ל.

י טבת - צום העשירי. החל מצור נבוכדנצר מלך בבל על ירושלים. נפטר הנביא מלאכי, אחרון נביאי המקרא (הרחבה תשפ"ב). ה'ת"ר"ה - נפטר רבי נתן מברסלב תלמידו המובהק ומדפיס ספריו של רבנו יצחק מברסלב ה'תרצ"ט - גרמניה הנאצית אוסרת על יהודים לעבוד עם גרמנים. ה'תשי"ט - נפטר ליאון פויכטוונגר, סופר יהודי יליד גרמניה ה'תשכ"ח - נפטר משה צבי סגל, חוקר מקרא וספרות עברית. ה'תשל"ב - נפטר מקס שטיינר, מלחין יהודי-אמריקאי ממוצא אוסטרי. ה'תשס"ז - נפטר יעקב חודורוב, שוער הכדורגל וחתן פרס ישראל.

יא טבת - ד'שי"ט - מוחמד מתחיל במסע צבאו למכה (הרחבה תשפט). ה'תשי"א - נפטר ישי שור, מתמטיקאי יהודי ה'תשי"ב - הקראת הכרוז של אבא קובנר "אל נלך כצאן לטבח!" הקורא לנוער היהודי להתארגן למאבק חמוש בנאצים. ה'תש"ט - פתיחת שיחות רודוס. ה'תשי"ב - מנחם בגין עומד בראש ההפגנה נגד הסכם השילומים בכיכר ציון, מול בניין הכנסת

יב טבת - ה'תרצ"ז - ארטור טוסקניני מנצח על קונצרט הבכורה של התזמורת הסימפונית הארצישראלית, לימים התזמורת הפילהרמונית הישראלית ה'תשכ"ט - שני הרוגים ועשרות פצועים במטח הקטיושות הראשון לעבר קריית שמונה ה'תשי"ד - רבי מרדכי חיים סלאנים קסטלניץ מטבריה ה'תשס"ז - נפטר טדי קולק, ראש עיריית ירושלים בין השנים ה'תשכ"ז-ה'תשנ"ג, ה'תשס"ח - נפטר סעדיה מרציאנו, מראשי הפנתרים השחורים וחבר כנסת ה'תשי"ע - נפטר רבי אברהם גולדמן אדמו"ר מזוועהיל

יג טבת. ה'תרי"א - נפטר רבי משה בידרמן האדמו"ר השני בשושלת אדמו"רי חסידות לעלוב ה'תרע"ג - נפטר יוסף ויתקין, מחנך, ממעודדי העלייה השנייה ה'תרי"ז - נפטר הרב עזרא דנגור, הרב הראשי של קהילת יהודי בגדאד בין השנים 1923 ל-1928. ה'תרצ"ח - עיתון "הצופה" - עתון תנועת המזרחי העולמית, החל להופיע כעיתון יומי ה'תשכ"ה - הרב יחיאל מרדכי גורדון, ראש ישיבת לומז'ה בפתח תקווה ה'תש"ל - נפטר הרב שלמה סובל, מגיד מישירים ומחבר ספרים. ה'תשל"ז - שר השיכון, אברהם עופר, מתאבד לאחר שנחשד בשחיתות. נפטר רבי יצחק הוברמן, "הצדיק מרעננה" ה'תשנ"ו - השב"כ מחסל את יחיא עיאש, מבכירי ארגון הטרור חמאס, באמצעות טלפון סלולרי ממולכד ה'תשע"ד - נפטר הרב בנימין בצרי, ראש מוסדות בית יוסף בבאר שבע ומיסד הסליחות באצטדיון באר שבע ה'תשע"ט - נפטר הרב יהודה שביב, רב וחוקר ישראלי.

יד טבת - ד'תתק"ט - רבי אברהם אבן עזרא מקבל בחלומו בחצות ליל שבת את "איגרת השבת" (הרחבה תשע"ו). ה'תרי"ז - נולד רבי יצחק יעקב רבינוביץ, בעל "דברי בינה", האדמו"ר הראשון של חסידות ביאלא (הרחבה תשע"ו). ה'תשי"ב - נפטר פנחס רוטנברג, מייסד חברת החשמל. ה'תשמ"ט - יצחק שמיר מציג את ממשלתו השלישית (העשרים ושלוש במנין הממשלות) בפני הכנסת.

פרשת ויגש

ויגש - מי יודע?

משה אוסי <https://teman.org.il/content/9810>

1. שני מלכים מתנגשים, השור והאריה נפגשים, מי הם ?
 2. המלה 'אבי' בנטייתיה השונות חוזרת ----- פעמים כדי לעורר רחמים בלב יוסף.
 3. רש"י מ"ד כ"ט - "וקרהו אסון" - מדוע? כי ה----- מקטרג בשעת סכנה.
 4. רש"י מ"ה י"ב - "והנה עיניכם רואות" - מה הם שני הסימנים, שנתן להם להוכיח דבריו?
 5. רש"י מ"ה י"ד - יוסף ובנימין בכו על חורבן שני ה-----
 6. ו----- שילה.
- מ"ה כ"ז - א. "ותחי רוח יעקב" - כיצד מתרגם זאת

אונקלוס? ב. רש"י – לָמַד על עֲגֵלָה, ורמזו על זאת בעֲגֵלָה.

7. מ"ו ב' – "יעקב יעקב" – עוד שלושה אישים במקרא נקראו משמים, והוכפל שם פעמיים, והם....
8. רש"י, מ"ו, ד' – "ואנכי אעלך" – איזו מה הבטיחו הקב"ה?
9. רש"י מ"ו י' – "ושאל בן הכנענית" – מי נשא את דינה?
10. רש"י מ"ו ט"ו – "כל נפש שלשים ושלש" – והרי נספרו רק 32 נפש?
11. רש"י מ"ו כ"ח – "ואת יהודה שלח... להורות לפניו" – לשם מה נשלח יהודה קדימה?
12. רש"י מ"ו ב' – "מקצה אחיו לקח חמשה אנשים" – מדוע הציג יוסף את הפחותים שבאחיו לגבורה?
13. רש"י מ"ו י' – "ויברך יעקב את פרעה" – מה ברכה ברכו?
14. רש"י מ"ו י"ט – "ותן זרע" – ועפ"י הז"ל הרעב תם לאחר----- שנים לרגל הברכה, שהביא איתו יעקב למצרים.
15. מהו הקשר בין הפרשה להפטרה ביחזקאל ל"ז?

שאלות למתקדמים:

1. אור החיים מ"ד י"ח – "ויגש אליו יהודה" – לשם מה ניגש אליו קרוב?
2. מ"ד כ"ב – "ועזב את אביו ומת" – מיהו אביו? הראב"ע: הוא ----, הרמב"ן: הוא ----.
3. מ"ד ל' – כיצד מוכיח בעל הטורים שבנימין למד תורה אצל יעקב?
4. רמב"ן מ"ה ט"ז – "וייטב בעיני פרעה" – מדוע שמח פרעה, כששמע על משפחת יעקב?
5. מ"ה י"ז – "טענו את בעירכס" – אביו של הרד"ק אומר, שהפועל 'טען' במקרא פירושו 'לדקור ולנעוץ', ובפסוקנו, לדקור את הבהמות, כדי שיאיצו בהליכתן; וכחוכחה משמש הפסוק בישיע' י"ד י"ט: "---- חרב".
6. רש"י מ"ה י"ט – "קחו לכם מארץ מצרים עגלות" – מה מסמלות העגלות?
7. מ"ה כ"ב – הנני איש ימיני וידיד ה' אני, קיבלתי 5 חליפות בגדים, הם עדים, כי אחד מצאצאי היהודים, יצא בלבוש בלכות של 5 בדים.
8. ראב"ע מ"ה כ"ו – "ויפג לבו" – מה מובן הפסוק?
9. מ"ו ג' – "כי לגוי גדול אשימך שם" – ספורנו מטעים, כי הירידה לגולת מצרים באה כדי להרחיקם מלהתחתן עם ה-----, ובמצרים זה לא יקרה, "כי לא יוכלון המצרים לאכול את ה----- לחם".
10. מ"ו ד' – "ויוסף ישית ידו על עיניו" – מה ההבדל בין ראב"ע לספורנו?
11. מ"ו כ"ג – "ובני דן חושים" – אומר הראב"ע, כי ייתכן שהיו ----, ---- אחד מהם.
12. מ"ו ל' – "אמרתה הפעם אחרי ראותי אותך" – כיצד מתרגם האונקלוס?
13. רמב"ן מ"ו ד' – "כי אין מרעה לצאן" – והלא גם במצרים אין מרעה מפאת הרעב?
14. ספורנו מ"ו ח' – "כמה שני ימי חיידך" – מדוע שאל פרעה על שני חיי של יעקב?
15. חידה של ר' יהודה הלוי: מי אני? רביעית מ"ים בראש השם, ומ"ים כפול באחריתו, וחשבוני מ"ים ומחצית מ"ים, וששה יפתרו אותו.

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א

בשבוע שעבר: ה – תקנת הפרוזבול

השבוע: (ו) – פרטי דיני הפרוזבול

הפרוזבול הינו שטר שכתוב בו: "מוסר אני לכם פלוני ופלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני את כל החובות שיש לי, ועל ידי כך אוכל לגבות אותם בכל זמן שארצה". אדם שהעניק הלוואות רבות לאנשים שונים, די לו בפרוזבול אחד, שכן בפרוזבול אחד הוא מוסר את כל חובותיו לבית הדין (משנה שביעית י, ה; שו"ע סו, כו). הפרוזבול מועיל לכל ההלוואות שנתן המלווה עד זמן חתימת הפרוזבול, שעל ידי הפרוזבול הם

ביוסף הצדיק עוסקות שליש מהן. יוסף זוכה למעמד כמעט כשל האבות, מעין אב רביעי.

בתחילת הפרשה בהמשך תיאור מפגש אחיו עם יוסף. הוא מזהה אותם והם – ממשיכים לא לזהותו. המתח ביניהם עולה לשיא עד הרגע שהוא מתוודע אל אחיו. מכאן נוצרת רגיעה - הסתיימה בטוב התנכלות אחיו ליוסף. פרעה מזמין את יעקב אבינו ובניו לרדת למצרים, ראשית קיום ההבטחה שבברית בין הבתרים. שבטי ישראל מתיישבים, עם מקנם בארץ גושן. יוסף מנהיג את מדיניותו הכלכלית "וַיִּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד-הַיּוֹם הַזֶּה..." (מ"ז, כ"ו). תחילתה של הפרשה היא בשנת 2,238 לבריאת העולם.

ניתן לחלק את הפרשה לנושאים הבאים:

התנצחות יהודה ויוסף - הפרשנים מדגישים כי מאחורי דבריו של יהודה עומד איום במלחמה. משם הפרשה ויגש, המשמש לשון יציאה למלחמה, לקראת מלחמה: "ויגש יואב והעם אשר עמו למלחמה" [מדרש רבה, שמואל ב י]. במדרש תנחומא נאמר: "אמר רבי יודן: כשהייתה חמתו של יהודה עולה, היו שתי שערות יוצאות מתוך לבו וקורעות את בגדיו... כיון שראה יוסף שעלתה חמתו של יהודה, אמר: עכשיו תאבד מצרים". בנקודה זו כדאי להפרד מהתמונה של כמה אחים רועי צאן המחפשים אכל וראוי להזכר כי מדובר בקבוצה חזקה מתוך קבוצה המוכרת כ"עברים" המוכרים כבר במצרים. כזכור כשיוסף מזדהה במצרים הוא מעיד על עצמו שגנוב גונב מארץ העברים וכבר הראנו בגליונות קודמים שגם במקרא "אֲשֶׁר לִקְחָתִי מִיַּד הָאֲמֹרִי בְּחַרְבֵי וּבְקִשְׁתֵּי" וגם במקורות חוץ מקראיים, (דוגמאת ילקוט שמעוני שהבאנו בעבר והזכרנו בסעודה שלישית בבית הכנסת) - עדויות על מלחמות וכבושי יעקב ובניו בארץ כנען.

גם המפגש בהמשך, של יעקב ובניו עם פרעה הינו "מפגש פסגה". אין זה מתקבל על הדעת, במיוחד במצרים, שרועה צאן (מקצוע מאוס במצרים) קשיש יברך את פרעה שנחשב אל.

יוסף מתוודע – "שיא" דרמתי: יוסף התפרץ לעבר אחיו "העוד אָבִי חַיִּי" (מ"ה, ג). – תגובתם: "וְלֹא-יָכֹלוּ אֲחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנֵי"ו. וההרגעה: "הִנֵּה כִּי לְמַחְיָה שָׁלַחֲנִי אֱלֹהִים לְפָנֶיכֶם" (ה').

הזמנת פרעה - פרעה מזמין בני-יעקב ומבקשם: "ויקחו את-אֲבִיכֶם וְאֶת-בְּתִיכֶם וְבָאוּ אֵלַי וְאֶתְנֶה לָכֶם אֶת-טוֹב אֶרֶץ מִצְרָיִם וְאֶכְלוּ אֶת-חֶלֶב הָאָרֶץ" (י"ח). גם עגלות הוא שולח עימם כדי להוביל את המטען.

יוסף מתוודע – "שיא" דרמתי: יוסף התפרץ לעבר אחיו "העוד אָבִי חַיִּי" (מ"ה, ג). – תגובתם: "וְלֹא-יָכֹלוּ אֲחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנֵי"ו. וההרגעה: "הִנֵּה כִּי לְמַחְיָה שָׁלַחֲנִי אֱלֹהִים לְפָנֶיכֶם" (ה').

הזמנת פרעה - פרעה מזמין בני-יעקב ומבקשם: "ויקחו את-אֲבִיכֶם וְאֶת-בְּתִיכֶם וְבָאוּ אֵלַי וְאֶתְנֶה לָכֶם אֶת-טוֹב אֶרֶץ מִצְרָיִם וְאֶכְלוּ אֶת-חֶלֶב הָאָרֶץ" (י"ח). גם עגלות הוא שולח עימם כדי להוביל את המטען.

"ירידת בני ישראל - יעקב שאינו שש לגלות (מול תשוקתו לפגוש את בנו החסר והצורך הכלכלי) זוכה להבטחה ב"בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה" (חלום אחרון לספר בראשית): "...אֶל-תִּירָא מִרְדָּה מִצְרַיִמָּה כִּי-לִגְוִי גָדוֹל אֲשִׁימָךְ שָׁם. אֲנֹכִי אֲרַד עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה וְאֲנֹכִי אֲעִלֶךָ גַּם-עֲלֶיךָ. [קיום ההבטחה לאברהם מברית בין הבתרים)... נוספת ובשבעים נפש יורדים מצרים: "בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אֹתוֹ בָּנְתָיו וּבָנֹת בָּנָיו וְכָל-זָרְעוֹ" (י), (כולל בני יוסף ילידי מצרים).

המפגש עם פרעה - יוסף יזם "פגישת פיסגה": יעקב ונבחריו בניו באים אל פרעה מלך מצרים, שם "וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב אֶת-פְּרַעֲוָה" (מ"ז, י). מלך מצרים נותן: "לָהֶם אֶחָזָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּמִיטַב הָאָרֶץ" (י"א).

הסתגלות המצרים - עוד חמש שנים, בהן "איו חריש וקציר". העם מתרגל לכך שלא יהיה לו כסף, שדות ומקנה. "וְאֶת-הָעַם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לַעֲרִים מִקְצָה גְבוּל-מִצְרָיִם וְעַד-קִצְחוֹ" (כ"א) בכך הוא משווה את מעמדם לשל בני יעקב: אלו וגם אלו ללא אדמה משלהם: לבני ישראל ללא נחלה בדיוק כמו שאין יישוב קבע לעם המצרי

בשמונה בחנוכה כבתה מנורה

בשמונה בחנוכה, אחרי הדלקת נר שמיני הסתלק מאיתנו גדול הדור, הרב חיים מאיר בן מילכה זצ"ל. לא ניתן לתאר את החברה הישראלית כולה, על כל חלקיה אלמלא פעלו. מישהו יכול לתאר לעצמו את מדינת ישראל ללא מפעל ישיבות ההסדר שיזם והקים: בלי מפעל ההתיישבות ביהודה ושומרון שהחל בסדר פסח שערך בחברון ב1968 וממנו החלה ההתיישבות היהודית בחברון ובכל יהודה ושומרון? ללא המכניזם הקדם צבאיות? ללא מכינות מיוחדות לעולים? ללא פתרונות 50,000 (!) בעיות גיור של עולים? ללא מפעלי החינוך המפוארים של הציונות הדתית שהקימה דורות של רבנים, לוחמים, מדעמנים, עובדי כפיים: שלא לדבר על ספרים, שיעורי תורה, מפעלי חסד, קצר המקום מפרט. כמה לא מפתיע שרבות

נמסרים לבית הדין. אבל הלוואות שיינתנו אחר חתימת הפרוזבול נשמטות בסוף השביעית (משנה י, ה; רמב"ם ט, כב). יש מי שאומר, ששטר הפרוזבול צריך להתקיים בפני בית הדין עצמו, היינו שהשטר יימסר בפועל לבית הדין, ויחתמו עליו הדיינים או שני עדים שראו שהחובות נמסרו לבית הדין. אבל לדעת רובם המכריע של הפוסקים, אין צורך למסור את הפרוזבול לדיינים, אלא העיקר שהמלווה יכתוב בפרוזבול שהוא מוסר את חובותיו לבית הדין שבמקום פלוני, אפילו הם בעיר אחרת, ויחתמו על כך שני עדים (שו"ע ורמ"א סז, כ-כא).

יש אומרים שביטול הדין שמוסרים לו את החובות צריך להיות של רבנים חשובים, מגדולי החכמים שבדור (רמב"ם ט, יז). ויש אומרים שאפשר למסורם לכל שלושה רבנים (רמב"ם, רשב"א, רא"ש ורמ"א). למעשה, נכון למסור את החובות לבית דין חשוב שבאותו אזור, אבל אין צורך לדקדק שיהיה החשוב שבדור, מה עוד שלא ניתן לקבוע מי הוא בית הדין החשוב שבדור (עיי'ן שו"ע סז, יח). טוב שהעדים החותמים על הפרוזבול יהיו כשרים לעדות ולא קרובים זה לזה, אולם מצד הדין אפשר לקיים את הפרוזבול גם על ידי עדים פסולים וקרובים, וכן נשים, הואיל וגביית החוב אינה נעשית מכוח העדים, אלא מכוח זה שהמלווה מסר את הלוואותיו לבית הדין, וחתימת העדים אינה אלא לקיום הדבר. כיוון שאין בכתיבת הפרוזבול עשיית דין, אפשר לכותבו בלילה. אפשר לעשות שליח לכתיבת הפרוזבול (מאמ"ר כג, ו-ה). תלמידי חכמים שהלוו זה לזה רשאים להודיע לתלמידיהם שהם מוסרים חובותיהם לבית הדין, ובכך יעשו פרוזבול והחובות לא יישמטו (שו"ע סז, ט). ויש אומרים שגם שאר אנשים יכולים לעשות כן (רמ"א שם), ובשעת הדחק אפשר לסמוך עליהם.

כשם שנשים חייבות בכל מצוות השביעית, כך חייבות במצוות השמטת החובות, וכדי שלא יישמטו עליהן לעשות פרוזבול. בני זוג שמנהלים חשבון משותף, יכול אחד מהם לחתום על פרוזבול עבור חשבונם המשותף. ואם יש להם חשבונות נפרדים, צריך שזה שחותם על הפרוזבול יציין במפורש שהוא כולל גם את חשבונות בן או בת זוגו (עיי'ן שו"ע סז, כה). תקנו חכמים שהפרוזבול יחול בתנאי שיש ללווה או לאשתו זכות בקרקע כלשהי, שעל ידה יש מקום לחוב להתחיל להיגבות כבר בעת כתיבת הפרוזבול (ר"ש). ואין מדקדקים לברר זאת בעת שכותבים שטר פרוזבול, מפני שאין אדם שאין לו זכות בקרקע כל שהיא, שכן גם מי ששוכר דירה או אף קיבל קרקע בהשאלה למקום מיטתו, נחשב כמי שיש לו קרקע. למשל, בן שיש לו מיטה בבית הוריו, נחשב כמי שיש לו קרקע. ואם לא היתה ללווה שום קרקע, ואף לא קיבל רשות מאדם שיש לו קרקע להניח את מיטתו בחלקו, צריך המלווה להקנות או להשאיל לו קרקע בשיעור כלשהו, ועל ידי כך הפרוזבול יחול (משנה י, ו; שו"ע סז, כב-כה). עברה השביעית ובא המלווה לגבות את חובו ואמר: פרוזבול היה לי ואבד. מאמינים לו ויגבה את חובו (שו"ע סז, טז). **בשבוע הבא אי"ה: ז – חומרות והידורים**

מספר האגדה

(מדרש שמות רבה, פרשה כט, פסקה ט)

אָמַר ר' אֶבְהוּ בְּשֵׁם ר' יוֹחָנָן: כְּשֶׁנָּתַן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַתּוֹרָה צִפּוֹר לֹא צִיץ, עוֹף לֹא פָּרַח, שׁוֹר לֹא גָעָה, אוֹפְנִים לֹא עָפוּ, שְׂרָפִים לֹא אָמְרוּ קְדוֹשׁ, הַיָּם לֹא נִדְדַעַזַע, הַבְּרִיּוֹת לֹא דָבְרוּ, אֶלָּא הָעוֹלָם שׁוֹתֵק וּמְחֹרֵשׁ – וְנֶצַח הַקּוֹל: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ"...

פיוט

כתבה רחלי ברון, לע"נ מורנו ורבנו, הרב חיים מאיר דרוקמן, הובא לעלון ע"י הרב אברמי וולף שליט"א

מִי יִרְאֶה לָנוּ אֵיךְ חַיִּים אוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁ הַתְּחִיָּה וְהַתּוֹרָה וּמִי יִזְאִיר לָנוּ חַיִּים כְּלָלִים שְׂפָלִים לְמַעַן הַאֲמִיָּה לְמִי יֵשׁ עוֹד בַּיּוֹם עִם אֲרֻבֵּה פְתָחִים כְּדִי שְׂיִכְנְסוּ אֵלָיו כָּל הַמַּגְזֵרִים וְיִרְגִּישׁוּ הַכִּי נָעִים מִי יַעֲנֶה לָנוּ בְּשִׁעוֹת שְׂפָלִים יִשְׁנִים כִּי כָּל זְמַן שֶׁהֵלֵב פּוֹעֵם צְרִיךְ לְהִסְפִּיק לְעֲשׂוֹת עוֹד טוֹב לְהִשְׁיֵב עַל עוֹד שְׂאֵלָה, לְהַתְנַחֵס לְעוֹד מְצוּקָה, לְאָרֶחַ אֲנָשִׁים לְאֵל מִשְׁפָּחָה לְהַעֲמִיד חֶפֶה לְגַר וְגֵרָה, לְשִׁבְתָּ בְּעֵינֵיךָ בְּנֵי עַקִּיבָה וְלְהַצְבִּיעַ בְּכָל מְלֵיאָה

אי אפשר היה שלא להזכר בשקט כבמעמד הר סיני. קול ההספדים לחלח לתוך המאזינים, דברי לקח ותורה, כיאה להסתלקותו. לכאורה הסתלקותו של הרב אמורה להיות ההיפך ממתן התורה, שהרי התורה ניטלת, לא ניתנת. אך לא כך הדבר. במסכת מגילה כט ב נאמר "כנתניתה כן נטילתה", איך ניתנו כלל כזה? – התורה אינה מסתלקת, להיפך, היא נחתנת, מצויה במאות אלפי, תלמידיו, תלמידותיו, תלמידיהם, תלמידי תלמידיהם, מתן תורה.

מי יבנה לנו סלם מצב ארצה וראשו השמימה
יחלם את החזון ויבצע במעשה
יקרב רחוקים לתורה ומצוות
ויקבץ נדחים מכל התפוצות
אצל מי נלמד עין טובה וענוה
שכל המשימות לא פאות על חשבון הבית
אלא מחזקות אותו מבפנים
לגדל משפחה ברוכה ומאות נכדים ונינים ביולגים ומאמצים
מי חזק ונדאג שלא ינתק החוט המשלש
יחזר על עוד סגיה וילמד שוב את פרשת העקידה
לחיות את המלה הנני בכל הניתה עצמתה וחייתה
ומי יצליח לחבר פאלו חבורים
ויראה לנו איך אלו ואלו דברי אלקים חיים והאמת
והשלוש אוהבים
תודה הרב, תודה אינסוף על הברכה בכסא פלה
אחותנו, את היי לאלפי רבבה
ועל הברכה האישית בפה
ברפת צדיק שהתקיימה
תודה שהגעת למרות הפגוע שבו נפגע בן משפחתך
שלמדת אותנו בקולך המיוחד בכלך
מהי תורה של גאולה, מבט מרומם ואלוקי
הכי עמק והכי אמת
לצפות לישועה, לקבוע עתים לתורה ולשאת ולתת באמונה
להתגייס לצבא פי זו חובתנו התורנית
וללמד תורה פי זו חובתנו המוסרית
לראות עין בעין את הנבואות מתגשמות וקמות
ולא להפסיק להלל ולהודות
לזכר תמיד שאנחנו שליחים ושליחות
תודה שהיית תורת חיים מאירה ומחלקת

מילות השיר מתארות בתודה השקפות ופעולותיו. השורה הראשונה מרמזת על שמו "חיים מאיר" עם **אורות התורה** שערך מורה המובהק של הרב דרוקמן ובנו של הראי"ה, הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל. השיר מכיל את הוראותיו של הרב, כמו "להתגייס לצבא פי זו חובתנו התורנית וללמד תורה פי זו חובתנו המוסרית" את השקפתו הברורה בענין מדינת ישראל "לראות עין בעין את הנבואות מתגשמות וקמות", חובת הודאה בהלל "ולא להפסיק להלל ולהודות" חסד לזולת "הברכה בכסא פלה אחתנו, את היי לאלפי רבבה ועל הברכה האישית בפה", קליטת עליה "ויקבץ נדחים מכל התפוצות" קרוב רחוקים "כדי שיפנסו אליו כל המגזרים וינגישו הכי נעים" אהבת הגר להעמיד "חפה לגר וגרה" אהבת ישראל, תורת ישראל, ארץ ישראל "שלא ינתק החוט המשלש", ניהול מחלוקות "ויראה לנו איך אלו ואלו דברי אלקים חיים והאמת והשלוש אוהבים" ביתו הפתוח תמיד "למי יש עוד בית עם ארבעה פתחים" (כאוהלו של אברהם אבינו משפחתך) "לגדל משפחה ברוכה ומאות נכדים ונינים ביולגים ומאמצים" ועוד (ראה עמודה שמאלית) ומסיים שוב "תורת חיים מאירה" חיים מאיר.

עשרה בטבת – אתחלתא דפורענותא

הרב אורי שרקי שליט"א

כולם מכירים את המושג "אתחלתא דגאולה" שמופיע חמש פעמיים בש"ס. אבל יש גם את המושג "אתחלתא דפורענותא" - זה נאמר בפוסקים על עשרה בטבת.

עשרה בטבת הוא הראשון בסדרה של התעניות של החורבן ויש לו חומרה מיוחדת כי הוא ההתחלה, יש חומרה מיוחדת עד כדי כך שהבי"ח (רבי יואל סירקיש, בעל הספר "בית חדש") אומר שאם עשרה בטבת חל בשבת אז צמים בשבת בגלל שנאמר: "בן אדם, כתוב לך את שם היום את עצם היום: סמך מלך בבל אל ירושלים בעצם היום הזה" (יחזקאל, כ"ד-ב). "עצם היום" הוא כמו עיצומו של יום הכיפורים שזוהה את השבת וצמים בו, כך גם לגבי עשרה בטבת. הלוח העברי בנוי כך שעשרה בטבת לא יכול לחול בשבת אבל זה דעתו של הבי"ח אם היה חל בשבת, וזאת מפני חומרתו היתרה של אתחלתא דפורענותא. נתבונן על תהליכי ראשית. יש ארבעה צומות שנתכנו על

לימים הסביר כי רבוי הניסים שבהם ניצלו חייו מלמד כי חיים כאלה יש להקדיש למען עם ישראל. לאחר המלחמה עלו הוריו ארצה, ומשפחתו התאחדה. בארץ ישראל למד במוסד עלייה ובישיבת בני עקיבא כפר הרא"ה. התגייס לצה"ל בשנת ה'תשי"ט (1949), במסגרת הנח"ל בגרעין ז' של בני עקיבא. הגרעין ביצע את הכשרותיו בטירת צבי ועלה להגשמה בקיבוץ סעד. יחסו לשרות בצה"ל היה חד משמעי: **לימוד תורה הוא מצווה לאומית**, שרות בצה"ל הוא מצווה **דתית** (!)

בשנת ה'תשי"ב (1952), הצטרף להנהלה הארצית במסגרתה, מתוך צורך ליצור המשך לישיבות בני עקיבא התיכוניות יזם את הקמת ישיבות ההסדר המוכרות לנו היום. לאחר מכן למד עם הרב **אליעזר ולדמן** אצל הרב צבי יהודה הכהן קוק בישיבת "מרכז הרב" בירושלים. הרב ולדמן נותר חברותא שלו והם למדו יחד 60 שנה. בשנת ה'תשי"ד נמנה עם מדריכי שבט איתנים של בני עקיבא, שבו חניכיו היו הרבנים: זלמן ברוך מלמד, יעקב פילבר, צפניה דרורי, בנימין הרלינג, ידידיה כהן ושבתאי זליקוביץ, שייסדו את ישיבת כרם ביבנה. בשנת תשט"ז (1955-1956) יצא בשליחות בני עקיבא לארצות הברית. בתום שליחותו חזר ארצה ולימד אמונה בישיבת מרכז הרב. לפי עדותו של הרב פרופ' נחום רקובר, הרב דרוקמן היה הראשון מבין תלמידי הרצי"ה שהורשה ללמד אמונה בישיבה.

בשנת תשכ"ג, רבו, הרב צבי יהודה קוק, שלח אותו לעמוד בראשות הישיבה התיכונית אור עציון ובשנת ה'תשל"ז הקים את הישיבה הגבוהה אור עציון. במהלך השנים למדו אצלו (בישיבה התיכונית) פוליטיקאים ואנשי ציבור, כגון: בני גנץ, ישראל כ"ץ, דודי אמסלם, יוסי כהן, עפר וינטר ועוד רבים נוספים. ב-1980 הקים ביחד עם הרמטכ"ל את **הפנימיה הצבאית לפיקוד** שליד ישיבת אור עציון שבניה מחונכים ומוכונים לפיקוד ביחידות השדה.

ב-1968 ערך הרב דרוקמן את **ליל הסדר במלון פארק שבתרון**, שנה לאחר תום מלחמת ששת הימים ושחרור חברון. הדבר התאפשר לאחר שהרב משה לוינגר ואנשיו ארגנו עלייה של מספר משפחות לחברון. אירוע זה נחשב לנקודת ציון בהקמת מפעל ההתנחלויות, אותו הרב דרוקמן טיפח לאורך כל חייו.

ליהן כחבר הוועד המנהל של איגוד ישיבות ההסדר ובעל השפעה רבה על הקשר שבין ישיבות ההסדר וצה"ל. כמו כן כיהן כיו"ר ארגון ישיבות בני עקיבא. במקביל הוסיף לכהן עד ליום פטירתו, במשך יותר משבעים שנה, בהנהלה הארצית של תנועת הנוער בני עקיבא. בגלל עובדה זו, ובגלל סגנון הנהגתו של הרב דרוקמן, כתב עליו הרב חיים נבון שהוא היה "**האדמו"ר-המדריך של הציונות הדתית**". בשנים 1974-2003 כהן מספר פעמים כהוראת רבו, הרב צבי-יהודה כח"כ מטעם מפלגת ציוניות דתיות לקראת פינוי יישובי סיני ירד עם משפחתו ותלמידיו לחבל ימית.

בכ"ג בחשוון ה'תשנ"ד (7 בנובמבר 1993), נפצע בפיגוע ירי שבוצע לעבר רכבו בדרכו לקריית ארבע. בפיגוע נרצח נהגו, אפי איובי, תושב כפר דרום. הרכב סטה לכיוון תהום ועצר כששני גלגליו באויר. נס זה הצטרף להוכחה שעליו להקדיש את עצמו למען עם ישראל. השב"כ, שחשש שזהו ניסיון התנקשות ברב, העמיד שמירה בסמוך לביתו במרכז שפירא למשך מספר חודשים.

בשנת 1999 מתח עליו היועץ המשפטי לממשלה אליקים רובינשטיין ביקורת על שלא עירב את המשטרה בפרשת ההטרדות בישיבת "נתנב מאיר". בתגובה אמר הרב דרוקמן כי כאשר הגיעו אליו שמועות אודות הטרדות, "בו ביום הוצאתי אותו מתפקידו [...] דבר אחד לא ידעתי - שהייתי צריך לדווח על כך גם למשטרה. צר לי מאוד שלא עשיתי זאת".

בשנת 2011 העניקה לו אוניברסיטת בראילן תואר דוקטור של כבוד, על פועלו בתחום החינוך ובתחום הגיור. בשנת 1997 עמד בראש הוועדה לגיור קטינים שהגישה את המלצותיה לראש הממשלה. בראשית 2004 החל לכהן כראש מערך הגיור במשרד ראש הממשלה עד לפברואר 2012, על פי בקשת ראש הממשלה שרון. [במהלך תקופת כהונתו חתם על כ"ס 50 **אלף תעודות גיור** (!)].

בקרוב רבנים חרדים הייתה התנגדות למדיניותו. בשנת 2008 נמתחה ביקורת חריפה על הרב ועל גיוריו, על ידי הרכב של שלושה דיינים של בית הדין הרבני הגדול בראשות הרב אברהם שרמן, שדן בתקופת גיורה של אישה שהתגיירה בבית דינו של הרב דרוקמן. בעקבות תלונה שהגיש הרב דרוקמן קבעה נציב תלונות הציבור על שופטים, טובה שטרסברג-כהן, כי הרב שרמן הסתמך "על תיק עלום שלא הוצג כראיה" והמליצה להדיחו, המלצה שנתמכה על ידי שר המשפטים דניאל פרידמן, אך הוועדה למינוי דיינים לא אישרה המלצה זו. בשנת 2012 קיבל בית

החורבן :

י' בטבת: בעשרה בטבת הייתה תופעה של ראשית.

י"ז בתמוז: ב"ז תמוז נעשה סדק, סדק בחומות, בלוחות, בביטחון של האומה.

ט' באב: בטי' באב נחרב הבית.

ג' בתשרי: בג' בתשרי התרחש החותם של הגלות ברציחתו של גדליה בן אחיקם.

צומות אלו מהווים ארבע שלבים ברעה.

בעשרה בטבת סמך מלך בבל על ירושלים, בעצם לא קרה כלום. אבל ב"לא קרה כלום" הזה קרה הכל. כמו אדם שמנסה לשלוף סכין על חברו, הוא רק עשה את התנועה הראשונה, זה כבר בדרך לכן זה הכל.

מכאן החשיבות להבחין בתהליכים בראשיתם. לכן טוב עשו חכמים שתיקנו את צום עשרה בטבת. עשרה בטבת הוא כמו השסתום, הנקודה שאם שמים לב אליה ומתקנים את מה שצריך הכל מתנהל רגיל.

אם כן, יש ארבעת הצומות מבטאים ראשית, סדק, חורבן וגלות. כנגד זה מצאנו בקדושה אצל חכמי הקבלה ארבע עולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשייה. כך גם לגבי תהליכי גאולה. תהליכי גאולה מתחילים באתחלתא בלתי מורגשת והולכת ומורגשת עד שהיא מתממשת, גם על פי סדרי העולמות.

אנו גם יודעים על ארבע מלכויות (המעצמות המובילות ששלטו בעולם ובישראל במהלך ההיסטוריה). י' בטבת היא ראשית הנפילה בידי מלכות בבל, ואח"כ מלכות פרס, מלכות יוון, ומלכות רומא. לכל אחד מהמלכויות האלה יש ראשית נפילה. עניינה של בבל זה להוציא את ישראל לגלות (כפי שכותב מהר"ל בספרו "נר מצווה"). זאת מלכות שעניינה הגליה, זה דרכה של בבל. הגליה מכוונת כנגד כוח הנפש שהוא גם בתנועה. לכן הראשית של הנפילה זה הסמיכה שסמך מלך בבל על ירושלים. ברגע שהוא סומך הוא עומד לתפוס את המקום.

הדבר השני שאנו מתענים עליו בחודש טבת קרה בימי מלכות פרס - זה מותו של עזרא הסופר. לעזרא היה כוח של חידוש, הוא זה שהביא את כתיבת התורה לידי השלמתה ע"י שינייה את כתב התורה. אומרים חז"ל שהתורה הייתה ראוייה להינתן על ידו אלא קדמו משה. מותו של עזרא זה ההתחלה של הקיבועון, אין כבר מי שיכול לחדש, זה הנפילה בידי פרס, שכוחה מכוון כנגד הגוף וכנגד הכבודות של הגוף (מהר"ל).

דבר שלישי שמתענים עליו בטבת קשור למלכות יוון. י' בטבת הוא היום השלישי של שלושת ימי תענית: ח', ט', י'. הם תעניות שבאו בעקבות תרגום התורה ליוונית. התורה תורגמה ליוונית בח' בטבת ואז בא לעולם חושך שלשה ימים, כפי שאומרים חז"ל. על זה מתענים וזה גם עניין של ראשית - ראשית הנפילה בידי יוון, ע"י הכבוד העצום שנתנה יוון לתורת ישראל, בזה עצמו נפלנו (שתורה הפכה להיות חלק ממאגר התרבות הכללית).

בחלק מהמדרשים מובא שיש תענית בטי' בטבת, וחכמים לא אמרו על מה. יש כאלה שעשו חשבון שזה היום שבו נולד יש"ו, וזה מבטא את ראשית הנפילה בידי רומא, המעבר של התורה לידי מלכות אדום.

אנו רואים שיש שילוב של ראשיות, וכל אלו מתרחשים בעומק החורף כשהקרירות והחשכה יורדים לעולם, לכן זה התקופה של חודש טבת שמתרחשים הראשיות האלה.

לפי זה מובן מדוע צדקו חכמי הרבנות הראשית שקבעו שיש בטבת יהיה יום הקדיש הכללי לקדושי השואה, מין יום השואה של בתי הכנסת.

שאלה: איך השואה קשורה? הרי אנו מדברים על ראשית פורענות, והשואה היא רחוקה מלהיות אתחלתא, היא הפורענות הגדולה ביותר שהייתה לנו בהיסטוריה.

תשובה: גם השואה נגרמה ע"י קילקול בראשית, זהו דבר עמוק מאוד. יש הערה מיוחדת של הרמח"ל בתוך "מאמר הגאולה" שלו. בין היתר בתוך המאמר הזה הוא מסביר את השואה, למרות שהוא מת 200 שנה לפני השואה. הוא הסביר את התהליך, הוא יודע על האפשרות הזאת. השואה לא הכרחית, היה אפשר למנוע אותה. יש אפילו ספר שלם בתנ"ך שמדבר על

המשפט הגבוה לצדק את עתירת היועץ המשפטי לממשלה מני מזוז, משנת 2008, פסל את החלטות בית הדין הרבני באשדוד ובית הדין הרבני הגדול, והכיר בגיוריו של הרב דרוקמן. בהספד שספד לרב דרוקמן העיד הרב שלמה עמאר שליט"א כי הכיר את כל גיורי הרב דרוקמן, כולם כשרים.

ביום העצמאות ה'תשע"ב (2012) קיבל הרב דרוקמן את פרס ישראל על מפעל חייו. כחודש לאחר מכן יצא לאור הספר הראשון שכתב (קודם לכן יצאו סיכומי תלמידים משיעוריו), "קמעא קמעא", העוסק בגאולת ישראל בדורנו, תקומת מדינת ישראל, השיבה לארץ וקיבוץ הגלויות. בתמוז ה'תשע"ה קיבל את פרס היצירה התורנית ע"ש הרצ"ה. היה מחברי הנשיאות של רבני תורת הארץ הטובה.

הרב דרוקמן נמנה עם תלמידיו המובהקים של הרב צבי יהודה קוק. לאחר פטירתו של הרצ"ה זוהה עם ממשיתו בראשות ישיבת מרכז הרב, הרב אברהם אלקנה שפירא וראה בו את ממשיכו של הרצ"ה בהיותו "הסלע האיתן של כלל ישראל וארץ ישראל" אשר כל העניינים הציבוריים והלאומיים מתרכזים סביבו ובהדרכתו וכן עם הרב מרדכי אליהו.

בפולמוס סביב סירוב פקודה בשנת 2004 פורסם כי חתם על כרוז הרבנים שקרא לסרב פקודה, מאוחר יותר לא נקט עמדה רשמית ובפועל, הורה לתלמידיו לנסות להתחמק כמידת יכולתם ולסרב רק אם לא תהיה שום ברירה אחרת. בראיון עמו ב"מעריב" אמר: "מותר לסרב במקרה של פיגוע יישובים יהודיים, כשלא מסכימים לשחרר אותך מזה". לדעתו, המקרה דומה לאדם עם יד שבורה: "אם למשל הייתה לי יד שבורה לא היו מטילים עלי לסחוב דברים, נכון? אז כך גם אם יש לי לב שבור. אני לא מסוגל לעשות את זה. אני חושב שצריך להתחשב בזה." הוא מדגיש שמדובר במצב שבו השלטון עובר לידי גויים, כמו במקרה של גוש קטיף, אולם אם השלטון נשאר בידי יהודים הרי שלמרות הזדהות עם המפונים הוא לא יורה לסרב.

הרב דרוקמן היה חבר באיחוד הרבנים למען ארץ ישראל. לדברי חגי סגל, לאחר מעצר המחותרת היהודית אמר הרב דרוקמן לאנשיה שהם פעלו שלא כראוי, אך הבדיל בין הפגיעה הממוקדת בראשי הערים, לפעולות אחרות, באומרו: "אם היה נעשה רק המעשה של הפגיעה בראשי הערים הערביות ביו"ש הכל היה נראה אחרת". עם זאת, ב-1988 שיגר מברק ברכה לרגל שחרורו מהכלא של ברק ניר, ששימש כנהג בפיגוע במכללה האסלאמית.

הרב דרוקמן היה בין חברי הכנסת הבודדים שנשארו במליאה כאשר מנהיג מפלגת "כך" מאיר כהנא נאם בה.

על חתימה על **כרטיס אדי** בנוסחו החדש אמר: "זו מצווה גדולה לחתום על כרטיס אדי המחודש מן הראוי שכולם יחתמו עליו וידעו שהכול מסודר על פי ההלכה. שהנפטר, גם אחרי שהוא כבר מת, יכול לקיים מצווה של הצלת חיים וזוהי זכות גדולה לנשמתו!"

הרב דרוקמן **תמך בגיוס** בני ישיבות, חבר בוועדת משנה של ועדת החוץ והביטחון בשנת 1986 לעניין גיוס חרדים, שהמליצה לבחון מחדש את הפטור הגורף מצה"ל, ולתת פטור לשנים ספורות שלאחריהן רק מכסה מצומצמת תזכה לפטור "תורתו אמונתו". גם בעשור השני של המאה ה-21 הביע תמיכה בגיוס בחורי הישיבות באומרו כי אין המדובר בשוויון בנטל אלא **במצווה מן התורה**, וגבה את התנהלות הבית היהודי בראשות נפתלי בנט בעניין. במרץ 2014 התנגד להשתתפות בהפגנת החרדים שבעקבות חקיקת חוק הגיוס, שלא ראוי להתבטא באופן בוטה נגד המדינה.

בעקבות בג"ץ קעדאן והסתלקות הממשלה מתמיכתה הראשונית בתיקוני חוק שהציע, אמר: "איני מעלה בדעתי שציונות פירושה שדווקא ביישוב יהודי יגורו ערבים".

במשנתו שאב הרב דרוקמן השראה מהראי"ה קוק ו**חינך לאהבת עם ישראל** כולו ולאהבת מדינת ישראל. **הרב מרדכי אליהו** התבטא שאת אהבת ישראל של עצמו הוא רוכש דרך אהבת ישראל שישנה לרב דרוקמן. ואכן מי שלא ראה בדורנו אהבת ישראל של הרב דרוקמן, אולי לא ראה אהבת ישראל מימיו. הרב דרוקמן היה חבר בוועדת רבנים ששיעצה למפלגת הבית היהודי בענייני דת ומדינה, ותמך בקו שלה מול ביקורת של הרב שלמה אבינר ואחרים.

הרב דרוקמן חתם על מכתב הרבנים המגדיר את תשובת המדינה לבג"ץ, לפיה "אימוץ על ידי זוגות חד-מיניים יעמים "חריגות נוספת" על הילד", כ"שמירת ערכי ישראל ועמידה איתנה לשמירת התא המשפחתי המסורתי והערכי". על יחסו **לקהילת הלהט"ב** אמר כי לדעתו אין סיבה

כיצד מונעים את השואה - הספר הזה הוא מגילת אסתר.

ההבדיל בינם לבין אחרים, "הם כמו כל בן אדם שהבורא ברא, וכך צריך להתייחס אליהם".

לקראת הבחירות לכנסת ה-24, תמך בהקמת מפלגת הציונות הדתית על ידי בצלאל סמוטריץ' ובמהלכה, על אף זיהויו לאורך כל השנים עם המפד"ל והבית היהודי, שלא התמודדה בבחירות ותמכה במפלגת ימינה. הוא קבע כי "בצלאל סמוטריץ' ורשימת הציונות הדתית הם ההמשך של המפד"ל", ובבחירות לכנסת ה-25 אף הוצב במקום האחרון והסמלי ברשימתה לכנסת.

ביוני 2021, לקראת הקמת ממשלת בנט ולפיד, שהייתה בשותפות רשימה ערבית, נמנה על הרבנים שחתמו על עצומה לפיה אין לקבל "שתקום ממשלה בישראל שתפגע בדברים היסודיים ביותר בענייני דת ומדינה (...). ייפגעו גם ענייני הביטחון, ששייכים לעצם קיומנו, כאשר היא נשענת על תומכי טרור". הוא אף יצא, על אף גילו המופלג ומצבו הרעוע, להפגין מול ביתו של ניר אורבך כדי להניאו מלתמוך בהקמתה.

ביחס לרפורמת הגיוור של השר מתן כהנא, תמך הרב דרוקמן באופן עקרוני בגיוור על ידי רבני ערים כמו שהוצע בה, אך התנגד לנוסח הצעת החוק כל עוד לא יוסיפו לו תנאי - שעליו עמד - שיכפיף את המערכת לרבנות הראשית.

על טענות כלפי רב ידוע בדבר פגיעות מיניות חמורות אמר שלדעתו "הכל רכילות" ושאנשים "מחפשים דברים מהמאה הקודמת" ומרכלים על זה. אך אם הדבר יתברר כאמת "צריך להתנהל כמו שמתנהלים במציאות כזאת". "אם זה נכון צריך לתלות אותו".

בספרו החדש "ואשיבה" כתב הרב כי "מי שמשתוקק היום לעלות להר הבית ועולה בליווי מדריך הבקיא היטב בתחומי הר הבית, על פי המדידות שנעשו והמסקנות ההלכתיות שבעקבותיהן, והוא מקפיד על כל הנחיות ההלכה של טבילה וכדומה - לדעתו, מותר לו לעלות... עם זאת, אני סבור כי אין לקרוא באופן גורף ליהודים לעלות להר הבית בימינו, כי יש חשש סביר שבמקרה כזה יעלו גם אנשים שאינם מקפידים כראוי על דרישות ההלכה ויעברו בזה על מצוות מורא מקדש ואף ייכנסו לתחום של מקום המקדש, ונמצאנו מכשילים אותם בכרת בכניסתם. אך יחידים הרוצים לעלות בהקפדה מלאה על דרישות ההלכה - אין לדעתי שום מניעה הלכתית שתמנע מהם לעשות זאת". לדברי הרב דרוקמן, בשל העובדה שזרועות המדינה לא שולטות בפועל בהר הבית יש ערך לכך שיהודים יעלו להר הבית "ויראו שהר הבית שלנו".

בחב"ד מסופר כי לרב היה קשר מיוחד עם הרבי מלובניץ ועם תנועת חב"ד. במהלך שליחותו הנזכרת בארצות הברית, נסע להשתתף בהתוועדות עם הרבי בייט כסלו תשי"ז. בהמשך, סידר בעבורו הרב חיים גולובסקי תור ליחידות אצל הרבי. היחידות נמשכה זמן ארוך והרבי שוחח אתו על הפעילות החינוכית שלו במסגרת בני עקיבא ואף יעץ לו בענין. הרב דרוקמן סיפר שכשנפטרה אמו קיבל מכתב תנחומים מהרבי, על אף שלא עדכן את הרבי על הפטירה. ככלל שמר הרב דרוקמן על קשר הדוק עם חב"ד, הקפיד להשתתף בחגיגה ובהתוועדותיה.

הרב דרוקמן שמר על קשר חם עם קהילת חב"ד בנחלת הר חב"ד והשתתף מפעם לפעם בהתוועדויות של הרב מענדל וכטר איתו שמר על קשר אישי קרוב. בשנת תשס"ד חתם על קריאה להקפיד על קיום תקנת לימוד הרמב"ם היומי.

הרב דרוקמן הוביל את הציונות הדתית להיות קולטת עלית יהודי אתיופיה. מעבר לשילוב בניה בישיבות אור עציון וישיבות בני עקיבא ויסד מוסדות קליטה מיוחדים דוגמת מכינת "אור מאופיר" מסגרת ישיבתית הפועלת כמכינה קדם-אקדמית ומכינה קדם-צבאית לצעירים

הרמח"ל מדבר על כך שיש שפע שבא מהעולם העליון לעולם התחתון. לפעמים ה' משפיע הרבה ולפעמים קצת. בזמן שישראל היו על אדמתם והמקדש היה קיים והיתה נבואה היה שפע גדול בא לעולם דרך שער גדול, וישראל היו מול השער הזה. אבל בזמן הגלות נסתם השער, העולם מתקיים דרך חלונות, יש חלונות קטנים שדרכם מגיע השפע לעולם, ועל זה נאמר: "משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים" (שיר השירים, ב-טו). אומנם בזמן גלות ישראל המצב של העולם הוא די גרוע אבל עדיין יש השפעה, יש שפע בקטן, העולם מתקיים איכשהו בלי קורבנות ונבואה. הרמח"ל אומר שכשה' רוצה לגאול הוא פותח את השער, אבל כדי לפתוח את השער צריך קודם לסגור את החלונות, בגלל ש-"אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלוא נימה" (תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף ל"ח).

ברגע שנסתם החלון האחרון מיד נפתח השער, כי העולם לא יכול לעמוד אפילו רגע אחד בלי פתיחת השפע. ככל שהגאולה מתקדמת נסתמים החלונות אחד אחרי השני ואז יש זמן של חשיכה גדולה. (גם במציאות רואים שעמ"י הפסיק לקיים מצוות בשלב כלשהו, וגם מי שרצה לא תמיד היה יכול).

זה קורה בעולם העליון, לא בעולם שלנו. בעולם שלנו יש גורם הזמן שעושה שהמעבר מהנהגה אחת לשנייה מורגש כזמן של העדר הנהגה, הפקר גמור. כשיעמוד השער להיפתח יהיה רגע אחד של חושך גדול והוא לא יעמוד הרבה. עליו אמר דוד: "לָמָּה ה' תַּעֲמֹד בְּרְחוּק תַּעֲלִים לַעֲתוֹת בְּצַרְהָ".

אם כן הפסוקים (רמח"ל מביא עוד) מראים על הסתר פנים, לקות מאורות שצריכה להיות קצרה אבל בכל זאת היא עושה את הנזקים שלה.

שוב נפגשים עם המושג של הראשית - הראשית של ההנהגה מתרגמת למטה בתור צל רחב. הגמרא במסכת סוכה אומרת ששדק של אור בסכך זה הרבה אור למטה, אז גם התחלה של צל למעלה זה הרבה צל למטה. מכאן החשיבות של זיהוי מוקדם של תהליכי ראשית. בראשית התהליך שהוביל לשואה היה אפשר להריח את מה יקרה ולמנוע את זה. ד"ר מרדכי ארגמן מי שהרגיש את הראשית הוא הרצל. הוא כתב ביומנים שלו שאם הציונות לא תצליח באופן מיידי תהיה השמדה גדולה. הוא כתב ששערי גרמניה ואוסטריה יסתמו והיהודים יסבלו הרבה ויהיה הריגה גדולה.

גם רבי יהודה חי אלקלעי כתב על הגאולה. הוא כתב שיש לנו להיגאל עד שנת ת"ש (1940). גם הגר"א אמר לתלמידיו שכשיתחיל התהליך של הגאולה יהיה חשוב מאוד להעביר בבת אחת שישים ריבוא יהודים לא"י, כי אם לא יהיה שישים ריבוא בא"י בזמן ההוא, יהיה קשה מאוד, אמרו תלמידי הגר"א שכשהגר"א אמר את זה זלגו דמעות מעיניו... כשהייתה שואה היה בא"י 400 אלף יהודים, 600 אלף היה בתש"ח.

יש גם מושג של ראשית במובן החיובי - אפשר לקלוט את הראשית ולהרוויח. כלומר, יש רווחים גדולים למי שפותח את הברז. הרב קוק אומר בנספח לספרו "אורות התורה" בשתיה קבוצה של בני תורה שתעסוק בעומק הרוחניות התורה - בתורת הנסתר - וע"י זה יפתחו שערים רבים. אם יודעים בזמן הנכון לעשות מה שצריך מבחינה לימודית אז אפשר לגאול את כל העולם כולו. אבל אם לא עושים את זה אז איבדנו את הכל.

כמו כן צריך לשים לב לתהליכי ראשית במהלך הגאולה. יש הרבה תהליכים כאלה ולפעמים הם כוללות פשלות. אם יודעים בזמן הנכון להצביע על הפשלות יודעים למנוע הרבה סבל מהאומה.

פרפראות לפרשה.

האלשיך הק' שואל, מה היתה טענת יהודה, הלא בעצמו אמר שכולם יהיו עבדים לפרעה ולמה חזר וטען על כך, הלא אדרבה יוסף הקל להם ואמר שרק את בנימין יקח לעבד, ומתוך שיהודה חשב שכל הצער שמגיע להם הוא בגלל מכירת יוסף, אבל מכיון שראה שרוצה לקחת רק את בנימין, לכן אמר שזה סתם עלילה מפני שבנימין לא היה במכירה ובגלל זה בא עליו בטענות.

כתוב בספרים לפרש הפסוק **איך אעלה אל אבי והנער איננו**

יוצאי אתיופיה בישראל למסלולי הכשרה לרבנות, מקצועות, לרבות שחיטה ושרות משמעותי בצה"ל להרחבה: <http://ormeophir.org>

הרב דרוקמן היה נשוי לד"ר שרה, רופאה, בתו של פרופ' יעקב נחום אפשטיין. ביתם היה ידוע כפתוח לרווחה כל שעה ויום. במהלך השנים ארחו לשבתות אנשים רבים שביקשו להתקרב ליהדות, רבים מהם הפכו לבני בית. גם תלמידי הישיבה התארחו בבית הרב ורעייתו לשיעורים ומסופר כי ביום שבת (ולא רק) נתן לא פחות מעשרה שיעורי תורה. עסקו בעשיית חסד, כהכנסת כלה ותמיכה לכל זקוק, מבקש ושאינו מבקש. לזוג תשעה ילדים, מהם אחת מאומצת ובעת פטירתו היו להם קרוב למאתיים נכדים ונינים. התגוררו במרכז שפירא.

יוגש – אני יודע !

1. יהודה האריה ויוסף השור 2. 14 3. השטן 4. מהול ומדבר בלשון הקודש 5. שני המקדשים ומשכן שילה 6. א. ושרתה רוח נבואה על יעקב ב. יוסף למד עם אביו עניין עגלה ערופה, ורמז לו בעגלות ששלח אליו 7. אברהם, משה ושמואל 8. שייקבר בא"י 9. שמעון 10. יוכבד נולדה בין החומות 11. להכין לו בית תלמוד/הוראה 12. כדי שפרעה לא ייקחם כאנשי מלחמה 13. שיעלה הנילוס לרגליו 14. שנתיים 15. איחוד ופיוס בין שבטי יהודה ויוסף לאחר חיב ומחלוקת **תשובות למתקדמים:**
1. כדי שהשרים לא ישמעו 2. ראבי"ע: אביו, רמב"ן: הנער 3. 'קשורה' בגמטריה 'תורה' 4. כי ראה שיוסף ממשפחה מכובדת וראוי למלכות 5. מטועני חרב 6. שעגלות יוצאות רק על פי פקודת פרעה 7. בנימין ומרדכי 8. עמד לבו ודמם מרוב התרגשות 9. הכנענים, העברים 10. ראבי"ע – במותך, ספורנו – לא תצטרך לפקוח עיניך, כי יוסף יטפל בכל 11. שניים, ומת 12. לו הייתי מת כעת, הייתי מתנחם אחרי ראותי את פינך 13. בכנען גם אנשים אכלו עשב, עד כי לא נותר ירק למרעה 14. כי לא היה מקובל במצרים, שאדם יגיע לשיבה טובה 15. $10=y$, $8040=x=2p$, $20+40=60=s$, $6=w$, הפתרון - יוסף

ספור לשבת

הושע הירש, תלמידו של הרב חיים דרוקמן זצ"ל באור עציון, משתף: "ברחבת הכניסה לבית המדרש היה תמיד טלפון קווי ישן של בזק. כולם ידעו שאם הוא מצלצל בטוח ראש הישיבה על הקו, כי אף אחד אחר לא היה מתקשר אליו. תמיד התפדחתי לענות, בעיקר בשיעור א'. יום אחד אני עובר שם והטלפון מצלצל. אני מסתכל מסביבי ואין אף אחד באזור שיכול לענות. בליט ברירה אני עונה. "שלום, מדבר חיים". ככה תמיד, רק "חיים". שנה אח"כ אני כבר בשיעור ב'. ביום שישי של שבת חופשית ראש הישיבה תמיד היה (לא מאמין שאני כותב בלשון עבר...) מעביר שיעור על פרשת שבוע לפני היציאה הביתה. בסיום השיעור היה לוחץ לכולם את היד לשבת שלום, ומיד היה מתחיל המירוץ מי יגיע ראשון לטרמפיאדה. בדרך כלל לא הייתי מתעכב. פעם אחת יצאתי מעט מאוחר. התחלתי לרוץ ומרחוק אני רואה את חברי לשיעור חיים. אני צועק לו "חיים, שבת שלום". ראש הישיבה שבאותה תקופה עוד הלך לבדו עם ערמת הספרים המפורסמים שהיה פותח בכל שיעור, הולך מספר מטרים לפני. הוא הסתובב ואומר לי בטבעות "שבת שלום יהושע". בפשטות (אחר כך כשאספר את זה לשמוליק החבורתא הבוגרת שלי, הוא יענה שגם לו קרה סיפור דומה). פאדיחה שאזכור כל חיי.

כל תלמיד יודע שלחיצת יד חמה ושמחה תקבל בכל ערב שבת מהרב. אבל חיבוק ונשיקה על המצח תקבל רק בשלושה מקרים: יום הגיוס, בחתונה ובהולדת ילד. זכיתי שליווה אותנו ביום הגיוס ובחתונתי, וכמובן חיבוק ונשיקה בשניהם. בטח תמצאו אלפי תמונות כאלה בפייסבוק של תלמידי הרבים.

הנחית הרב בעניין שירת נשים בצבא הייתה ידועה לכל תלמידי: בטקסים ממלכתיים חובה להשתתף, להוריד ראש ומקסימום לשיר בשקט יחד עם הזמרת. לא עושים פרובוקציות. באירועי פנאי לבקש בנימוס שלא להשתתף, לקוות שהמפקד מבין עניין ולא להכנס מלכתחילה לבעיה. קצת אחרי הגיוס שלי חל יום הזיכרון. בשלהי תקופת הבלגן התקשורתית סביב שירת נשים בצבא. כינסו את כל הבייגשים של הפלוגה עם רב הבסיס להודיע לנו שיהיה בטקס שירת נשים, שמצופה מכולם להשתתף בלי לעורר בעיות ומה הפתרונות ההלכתיים לעניין. וכך באמת עשינו. למחרת הטקס גילינו שבאתרי החדשות העלילו עלינו שסירבנו פקודה ולא השתתפנו בטקס. השתחררנו הביתה ואני וחלק מחברי נסענו לישיבה כדי להשתתף בתפילת יום העצמאות המיוחדת. בדרך לישיבה אני מקבל שיחה מאחד מאנשי הצוות בישיבה "ראש הישיבה רוצה לדבר אתכם". הגענו לבית של הרב. הוא לשלומנו, אמר ששמע מהתקשורת על האירוע ורוצה לדעת מה קרה. אמרנו לרב שהשתתפנו לפי הנחיותיו ולא היה פרובוקציות וסתם העלילו עלינו. נראה היה שהוא גאה בנו.

הרב ידע לחבר בין היחיד לכלל, בין התמונה הגדולה לפרטים הקטנים והוא ניסה להעביר לנו את זה בתורה, באמונה ובדרכי החיים. לקראת סוף שירותי הצבאי החלטתי שאני רוצה להאריך שירות בעוד 4 חודשים. בייניש שרוצה להאריך שירות צריך חתימה מראש הישיבה. התקשרתי לרב ושאלתי מתי אפשר לבוא לדבר איתו על הנושא. הוא התעניין מה שלומי ומתי אני יוצא הביתה אמרתי לו שאגיע לישיבה בחמישי אחר הצהריים. ענה לי לנסות להגיע בחמישי בלילה אחרי 12 תשובה שכל תלמיד יודע. כל לילה בין 12 ל-2 בלילה היה מפנה זמן לאנשים לעזרה בעניינים פרטיים. הגעתי, אך הרב היה עסוק עם מישהו אחר ושאל אם אני יכול להשאר הלילה בישיבה ונדבר מחר לאחר התפילה, זמן שתמיד שמור לשיחות אישיות עם תלמידי הישיבה. בבוקר שאל למה אני רוצה להאריך שירות והאם אני מתכנן לצאת לפיקוד. עניתי שלא מתכנן פיקוד, פשוט מרגיש צורך לתת יותר, שעכשיו שאני לקראת סיום השנה ו-4 חודשים אני מרגיש שזה לא יספיק. לא להשאר בצבא בפיקוד אלא כחייל פשוט המבצע משימות בט"ש בקו עזה. אמר לי "יהושע, אני מעריך את רצונך לתת, אבל אני לא חושב שזה הזמן. בדיוק אתמול הייתי בדיונים בכנסת בניסיון לעצור את הטענות כנגד שירות ההסדר (אותו ניסו להאריך באותה התקופה). בנוסף, אתה תחזור באמצע השנה ויהיה לך קשה להשתלב בלימוד עם שיעור שכבר רץ ולומד מספר חודשים. עכשיו זה הזמן להסתכל על התמונה הרחבה, אבל בסוף ההחלטה שלך ואכבד את בקשתך אם תרצה שאחתום לך". ענית לי שאחשוב על זה. חזרתי אליו אחרי מספר שבועות ואמרתי לו שהחלטתי בכל זאת להשאר בצבא אך רק חודש נוסף ולא ארבעה, אשתחרר יום לפני תחילת זמן אלול ואצטרף לחברי לפתיחת שנת הלימודים בישיבה. הוא חתם לי ואיחל לי בהצלחה.

שבת שלום

